

ЧОМУ МІЛІЦІЯ ЛИШЕ ЗАРАЗ УЗЯЛАСЯ
ЗА ЧОРНИХ ТРАНСПЛАНТОЛОГІВ

СЕРГІЙ ТІГІПКО: «ТРЕТЯ» СИЛА
ЧИ ПРИДВОРНИЙ ОПОЗИЦІОНЕР?

ЧОМУ В УКРАЇНІ НІКОЛИ НЕ
З'ЯВЛЯТЬСЯ ДЕШЕВІ КРЕДИТИ

Тиждень

український www.ut.net.ua

ОКСАНА
ПАХЛЮВСЬКА
ПРО РІЗНИЦЮ
МІЖ СХОДОМ
І ЗАХОДОМ

№ 33-34 (146-147) 13-26 СЕРПНЯ 2010 р.

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

Чому ми її не здобули

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

34

20-29 СЕРПНЯ

www.dzyga.com

ТИЖДЕНЬ

актуального мистецтва

приймає

Львівська Галерея Мистецтв (Стефаника, 3) з 16:00. 20 серпня
 Львівський Палац Мистецтв (Коперника, 17) з 17:00. 20 серпня
 Галерея «Дзиґа» (Вірменська, 35) з 17:00. 21 серпня
 Музей Ідей (Валова, 18а) з 20:00. 21 серпня
 Фабрика Повидла (Богдана Хмельницького) з 18:00. 22 серпня
 Театр Юного Глядача (ТЮГ) (Гнатюка, 11) з 16:00. 23 серпня
 Фотоклуб «Ч/Б. 5x5» (Площа Коліївщини, 2) з 21:00. 25 серпня

Тиждень актуального мистецтва Дні мистецтва перформанс у Львові МедіаДепо

організатори

за підтримки:

технічний партнер

генеральний медіа-партнер

улюблене радіо

інтернет-партнер

Фото тижня
Львів під кригою

6

Посіяли і пожнуть
Чому восени ціни на хліб в Україні можуть зрости на 50–70%

8

Юрій Макаров про головне свято країни

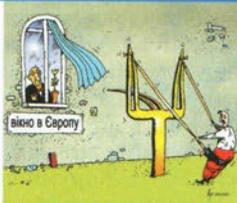
12

Оксана Пахльовська про День незалежності від абсурду

16

12 балів за попусу
Чому європейська конкурентоспроможність України за 19 років так і залишилася ілюзією

18

Територія без Батьківщини
У чому полягає суть конфлікту між Заходом і Сходом України

24

ВПРИТУЛ

Тарас Березовець про наслідки можливого скасування політреформи

28

Самі не місцеві
Як партії боротимуться на місцевих виборах за свої традиційні електоральні території

30

Хто ви, містєре Тігіпко?
Хто він – придворний опозиціонер, розмінна карта у внутрішньопартійній боротьбі чи третя сила

32

Капітальна криза
Що потрібно зробити, аби поновилося кредитування реального сектору

34

Ольга Айвазовська про гарячу вступну кампанію

40

Школа ретроградів
Чому абітурієнти-2011 не зможуть потрапити до вишу без хабара

42

Ниркобарони
Чому міліція звинувачує світл медицини в торгівлі людськими органами

48

400 років самотності
Перу прагне сконструювати свою національну ідентичність, примиривши у свідомості людей колоніальність і колонізаторство

52

Без економіки в головах
У 1917–1920 роках проєкт Україна так і не відбувся, насамперед через відсутність економічних візій чільників УНР

56

Через Петербург – до українства
Син священника з Наддніпрянщини Макар Кушнір пройшов еволюцію від лібералізму Центральної Ради до націоналізму ОУН

60

НАВІГАТОР

Тест на протест
Із дня смерті Віктора Цоя минуло 20 років, однак його заклик до змін, яких вимагають «наші серця», й досі лишається актуальним

64

Проти рабських комплексів
Міхаїл Борзикін про опозиційний напівандеграунд, неокосомольців і застій як форму життя російської музичної сцени

68

Зі світу по нітці,
«Братам» на сорочку
Новий український кінопроєкт за повістю шведа Торґні Ліндгрена зніматиметься в Карпатах, а його герої говоритимуть по-гуцульськи

70

Його ідеї правлять Грузією
Грузинський прозаїк Гурам Дочанашвілі про літературу своєї країни, біблійні сюжети та сміливість інтелектуалів

74

Відгуки/анонси
Вистави, фільми, виставки, книжки, записи

76

Цитадель інків
Мачу Пікчу – загадкова твердиня знищеного народу, до якої не змогли дістатися навіть конкістадори

78

Кілька слів від журналістів
Тижня

82

Обкладинка

графіка:
Андрія Ермоленка

Денис Коваль

У Могілянці немає хабарів. Жодного разу не давав хабаря протягом трьох років, жодного разу мені не натякали, що треба дати. Жоден із моїх знайомих-спудевів не давав. Доходить до смішного, коли деякі викладачі бояться навіть підручник у подарунок узяти.

Ліна

«Кожен студент хоч раз у житті давав хабар у виші, – запевняє викладач» І не всі, і не всі))) я не платила жодного разу. і знаю як мінімум ще двох людей, які теж не давали хабаря. хоча, звісно, таких, що давали, знаю значно більше)). але мені важко повірити, що вже зовсім неможливо вчитися без хабарів. хочеш – платиш, не то не»)

аделантадо

Закон попиту. Роботодавці чогось думають, що диплом з престижного вишу означає відповідну кваліфікацію. Якби практика виробничої практики стала масовою і працевластувачі дивилися в першу чергу на конкретного робітника з його вміннями

Найбільш дискусійні матеріали № 32 (145), 6–12 серпня 2010 року

Університети корупції
Про хабарництво у вишах

Психологія
Підбірка статей про причини, через які людина вчиняє вбивство, і як в Україні ловлять серійних убивць

День журналіста
Про те, чому в Україні незалежні ЗМІ не мають шансів на життя

Хто гартував сталь
Про участь американських інженерів у радянській індустріалізації 1930-х років

й здібностями, а не на його залікову книжку, то ситуація змінилась би. Ще одне тло для корупції – стипендія, така й підвищена. Переважна більшість хабарів дається саме для її отримання. Гра вартує свічок – за 700грн щомісяця можна і викласти 20-100 баксів раз на півроку. Коли вона була 25-50 грн, то я вагався, давати хабар чи ні)

111
Корумпованість та офіційна вартість навчання сьогодні роблять не просто доречним, а й нагальним питання про навчання в Європейських вишах. Дешевше, без корупції, престижно. Саме можливість «за гроші порешать» тримає дуже багатьох абітурієнтів в Україні, за кордоном така «халява» і такі знання не пройдуть.

Тетяна(евр)
Перехід із 12-річки знову на 11 років навчання суттєво ускладнює шлях нашим абітурієнтам до закордонних вишів. Яка Європа! Плати хабаря й не рипайся. «До нас в науку! Ми навчім/Почому хліб і сіль почім!» (ШЕВЧЕНКО)

Євген, кандидат наук
Дуже актуальна стаття. Автор правильно зазначає, що однією з фактичних функцій сучасних вишів України є прирвання студентів (і викладачів, до речі) до хабарницького менталітету. Я сам із Донецька й хочу нагадати одну історію, яка зайвий раз підтверджує правоту цієї статті. Отже, 22 грудня

2003 року, ще за Кучми, в Донецькому національному університеті відбувся... аукціон екзаменаційних оцінок. У переповненій студентами залі заступники декана продавали заліки та іспити за принципом справжнього аукціону – хто більше дасть. Організатори (деканат, ректорат) навіть надрукували ЛОТИ, як і належить для аукціону. Завдяки принциповій позиції буквально 1-2 викладачів та втручанню преси цей ганебний аукціон набув розголосу. Владна верхівка кучмівської України та Донецької області в 2004 р. зробила все, щоб організувати завісу замовчування навколо цієї небаченої події, попри те, що інформацію у вік інтернету приховати важко. Ректор ДонНУ відбувся лише доганою, хоча в будь-якій цивілізованій країні він би пішов під суд. А в нас – все зам'яли... Головна думка багатьох людей у Донецьку (я це добре пам'ятаю) з приводу лєцитації оцінок була така – кучмівська влада намагається в такий огидний спосіб сформувати у студентів та викладачів корупційну свідомість. Адже такий нечуваний і дикунський захід ректор Шевченко В. П. не наважився би зробити, коли б не відчував міцної підтримки на всіх щаблях влади. Не змінилася ситуація й після Помаранчевої революції. <...> Отже, підбиваючи підсумок, хочу ще раз зазначити – «Український тиждень», назвавши свою статтю «Університети корупції», анітрохи не перебільшив – насправді так воно і є. На жаль.

Свої зауваги та коментарі до статей ви можете залишати в блозі Тижня – ut-magazine.livejournal.com та на нашому сайті www.ut.net.ua

Тижень

№33–34 (146–147) 13–26.08.2010
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український Тижень»
Головний редактор Сергій Литвиненко
Заступник головного редактора Наталя Васютин
Оглядачі Юрій Макаров
Редактори Анатолій Астаф'єв, Жанна Безп'ячук, Вікторія Герасимчук, Дмитро Губенко, В'ячеслав Дарпінянц, Роман Кабачій, Ігор Кручич, Андрій Лаврик, Мар'яна Олішник, Наталя Петринська

Журналісти Богдан Буткевич, Інна Завгородня, Валентина Кузик, Аліна Пастухова, Дмитро Рафаель, Олена Чехан
Відповідальний секретар Віталій Столига
Арт-директор Андрій Ермоленко
Дизайнери Ганна Ермакова, Тимофій Молодчиков
Художник Павло Ніц
Більд-редакція Олександр Чекменьов, Валентина Бутенко
Фотограф Андрій Ломакін
Кольорокоректор Олена Шовкопляс
Літературні редактори Олександр Григор'єв, Лариса Мінченко

Коректори Марина Петрова, Ірина Павленко
Контент-редактор сайту Таня Овчар
Генеральний директор Микола Шейко
Фінансовий директор Андрій Решетник
Директор зі збуту Олександр Грищенко
В.о. директора з реклами Олена Андрєєва
e-mail: andreeva@ut.net.ua
тел.: 067 407-10-89
Відділ промо та маркетингу Ганна Кашеїда
Голова редакційної ради Роман Цуприк
Видається з 2.11.2007 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №13005-1889Р від 13.08.2007 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с №2

Адреса редакції та видавця 03067, Київ, Машинобудівна, 37
E-mail: office@ut.net.ua
Тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №1447 від 28.07.2003 р.
№ зам. 105398
Наклад 31 100
Номер підписано до друку 11.08.2010 р.
Виходить щоп'ятниці.
Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою.
Ціна договірна. Передплатний індекс 99319

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літєрагування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються і не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе

Матеріали, позначені літерою «Р», під рубрикою «Трибуна» та на срому тлі, публікуються на комерційній основі

Таша

При міністрі і презі проффесорах не дивно, що корупція знову повертається до ВНЗ. Якщо студентів із школи привчають платити, а боротися за свої права – ні... то чого дивуватися, що замість знань вони заробляють чи беруть у батьків гроші, аби купити диплом. Це ще більше руйнує українську освіту на додачу до жebraцького бюджету й постійних експериментів.

**бывшая студентка
Донну Елена А.**

Я была на новогоднем аукционе 22 декабря 2003, и там действительно шла распродажа в четыре руки: доценты Хорошева и Масич на сцене, декан Егоров в зале, ухмылялся. Все это противно было. Но: что мы могли сказать? Что поперек – тут же на отчисление. Но самое обидно не то. Я лично всегда учила конспект и пропусков почти не имела. А в параллельной группе старый сожитель купил студентке оптом всю сессию на том аукционе и они на следующий день улетели в Египет отдыхать. «Олл инклюзив», как говорится в Донну. Бабки платиш – полный ажур и понимание.

Цусьма

За фасадом індустріалізації 30-х рр ХХ ст. відбувалося переозброєння армії і підготовка до майбутнього «освободительного похода».

Матеріали № 32 (145), які найбільше сподобалися читачам www.ut.net.ua станом на 11 серпня

**Природа
нерозуміння**

Директор Інституту масової інформації Вікторія Сюмар про свободу слова та українську владу (-0, +24)

**День
журналіста**

Юрій Макаров про причини, які унеможливають існування незалежних ЗМІ в Україні (-1, +25)

**Хто гартував
сталь**

Про участь американських інженерів у радянській індустріалізації 1930-х років (-0, +21)

**Служба
блогерів
України**

Про те, навіщо співробітники СБУ моніторять соціальні мережі в інтернеті (-2, +20)

Без зовнішніх інвестицій або прямого грабунку внаслідок воєн радянська економічна система існувати не могла. Німецькі верстати й канадська пшеничка тому яскраве підтвердження. Тотальний дефіцит на будь-що – теж неабияке благо радянської цивілізації. Тож нити за совком тут і будь-де можуть лише ті, хто отоварювався не з черг, а зі спецрозподільників при обкомах і райкомах.

Юрій Мачулянський

З огляду на публікацію дивним видається твердження російського гумориста Михайла Задорнова про «тупих американців».

Віктор, Одеса

Радянська індустріалізація завжди викликала подив, але давалося взнаки промивання мізків протягом навчання в школах та вишах. Згодом стало зрозумілим, на які кошти все це робилось, коли суспільство дізналося про Голодомор 30-х. Але якась незавершеність залишилася, про яку ми ніколи не думали, бо протягом десятиріч нам показували в кіно, писали в книжках комуністичну версію індустріалізації, все виглядало досить правдоподібно. А тих, хто знав правду, згноїли в таборах. Мене не дивує лицемірство чільників есересера, мене дивує лицемірство Європи та Америки. В той час, коли в Україні з голоду вмирали мільйони людей (цього не могли не бачити іноземні спеціалісти), в США надали Пулітцерівську премію за статті, в яких було викладено офіційну комуністичну версію подій в радянському союзі. Європу ці події теж нічого не навчили. Це, мабуть, на тій Запоріжсталі виплавляли метал, з якого Німеччина робила снаряди та гармати, якими й убивали французьких та британських солдатів. Історія повторюється.

Руслан, Здолбунів

На мою думку, необережний блогер ще легко відбудується... Запросто могли «пришити» публічне підбурення до вбивства чи погрози розправи. Попри постійні «кухонні» балачки щодо «недремного ока» спецслужб в інтернеті – серйозно їх рідко хто сприймає... Як бачимо, даремно... Недарма Слово Боже попереджує кожного уже з тисячі років «Навіть у думці своїй не злослов на царя, і в спальні своїй не кляни багача, небесний бо птах віднесе твою мову, а крилатий розкаже про слово твоє...» (Екклезіяст 10:20) Висновок простий – думай, що кажеш, і думай, що пишеш. І ще – краще одна справа, аніж 10 слів.

Віктор, Одеса

Я вважаю, що в СБУ є цілком нормальні люди, які чесно виконують свою роботу. На мій погляд, проблема в керівниках СБУ та держави. Чи можна чекати від Хорошківського чогось іншого в справі Шинкаренка. Давайте називати речі своїми іменами. Людина, яка використовує своє службове становище в приватних інтересах – це людина, яка порушує закон, тобто злочинець. Чи можна чекати від СБУ захисту національних інтересів, громадян тощо, якщо цю службу очолює злочинець Хорошківський.

Орфографія дописувачів зберігається

Життя має сенс!

**ПЕРЕДПЛАТИТЬ ТА ОТРИМУЙТЕ
ЩОП'ЯТНИЦІ**
передплатний індекс – 99319

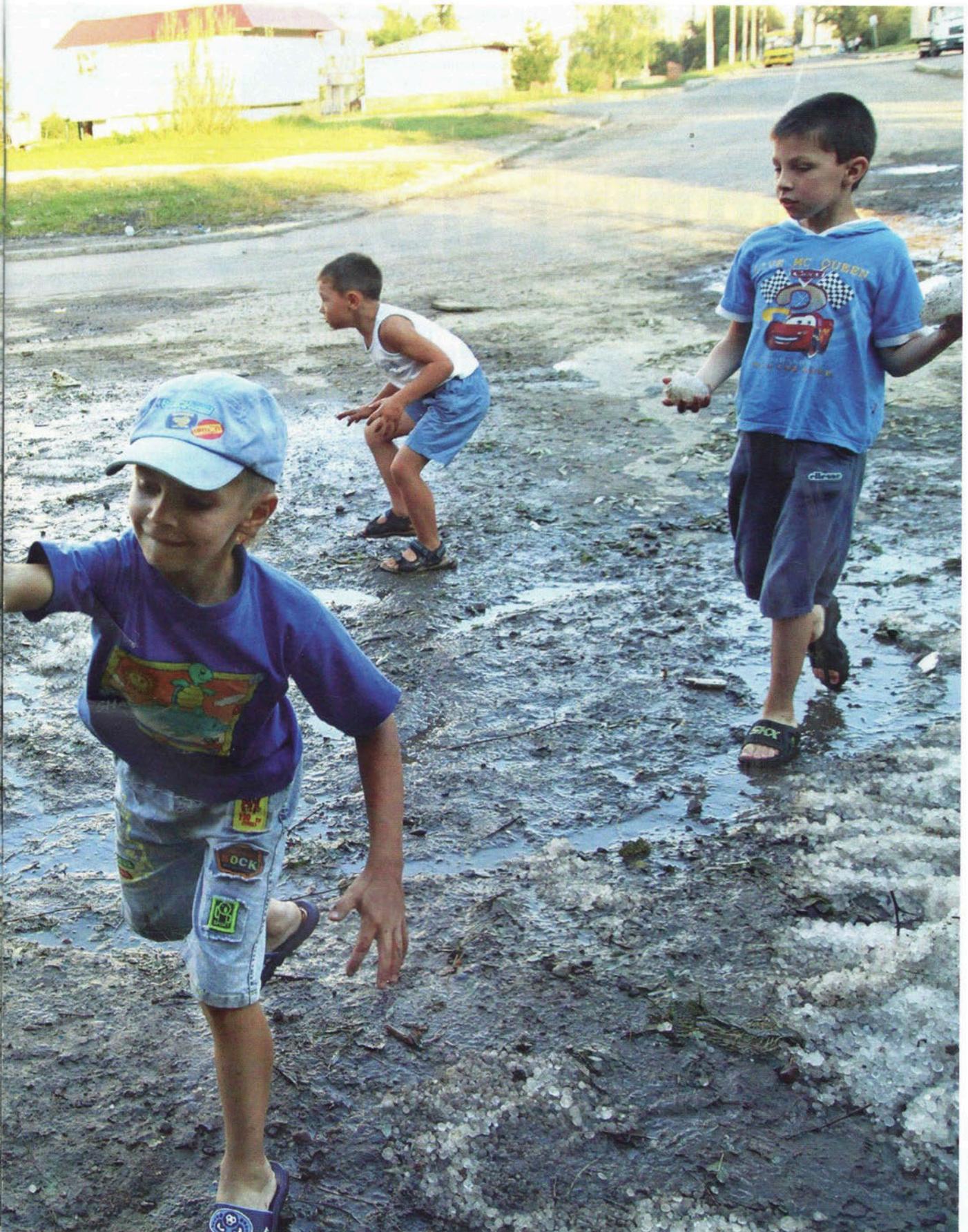
Львів під кригою

20-сантиметровий шар криги накрив деякі райони Львова через потужну грозу, яка пройшла над містом у ніч проти 10 серпня. Львів'яни кажуть, що град був розміром із вишню, а подекуди – з куряче яйце. Стихія валила дерева, зривала дахи й лінії електропередач. За лічені години випало 57 мм опадів – 75% місячної норми. Затоплено кілька підвалів багатоповерхівок, а подвір'я приватних будинків на Левандівці, як кажуть очевидці, перетворилися на ставки. В той час як Центр і Схід України стогнуть від спеки й буквально моляться на дощ, на Галичині опади перетворилися на лихо. «Для Львова, на жаль, подібні стихії стали поганою традицією, – бідкається мер міста Андрій Садовий. – Нещодавно від блискавки згорів трамвай». У річках області рівень води піднявся на 30 см. МНС попереджає про загрозу селевих потоків у Карпатах.

Фото: УНІАН

Про розгук стихії у світі читайте на стор. 10–11

5 серпня

Відбулося екстрене засідання РНБО, присвячене боротьбі з пожежами

6 серпня

Броніслав Коморовський склав присягу президента Польщі

7 серпня

На шахті в Горлівці стався обвал породи. Два шахтарі загинули, один зник безвісти

Посіяли і пожнуть

Восени ціни на борошно та вироби з нього в Україні можуть зрости на 50 – 70%

Світовий ринок зерна лихоманить. Тривала посуха призвела до суттєвого подорожчання збіжжя на міжнародних товарних біржах, ціни зростають майже щодня. В першій декаді серпня на Чиказькій біржі зернові ф'ючерси досягли дворічного максимуму – \$7,85 за бушель (приблизно 35,24 л). Загалом протягом минулого тижня вартість пшениці зросла на 25–30%. Асоціація мірошників Індонезії (найбільшого азійського імпортера зернових) попереджає, що наявна тенденція може спровокувати ефект доміно на ринку сільгосппродукції та призвести до нової продовольчої кризи. Американська дослідницька компанія Infogma прогнозує, що в 2010-му у світі буде зібрано 651,7 млн т пшениці – на 4% менше порівняно з минулим роком. За оцінками Пітера Макгуайра, директора провідного сировинного трейдера CWA Global Markets Pty, цілком можливо, що пшениця подорожчає до \$10 за бушель – ціни, якої світ не бачив із останньої глобальної продовольчої кризи в 2008 році. Влада Росії вельми оперативним чином відреагувала на світові тенденції – для захисту власного ринку від стрімкого зростання цін на хліб (що може призвести до подорожчання інших продуктів) тамтешній уряд заборонив експорт зерна з 15 серпня до 31 грудня 2010 року. Дія мораторію поширюється, зокрема, на пшеницю, ячмінь, жито, кукурудзу, борошно. За інформацією президента Української аграрної конфедерації Леоніда Козаченка, рішення російського уряду спровокувало подорожчання зерна в нашій країні на 150 грн за тону і це не межа. Як діє в цій ситуації українська влада?

Тиждень в історії

12 серпня 1990 року

13 серпня 1905 року

14 серпня 1385 року

Поблизу Лубен закладено Пагорб скорботи по жертвах Голодомору 1932–1933 років

У Норвегії відбувся референдум про розірвання унії зі Швецією

Укладено Кревську унію між Польщею та Великим князівством Литовським, якою закладено підвалини Речі Посполитої

8 серпня

Терміну «глобальне потепління» виповнилося 35 років. У Києві зафіксували +39,2 С

Мери Нікополя, Марганця й Орджонікідзе вступили до Партії регіонів

10 серпня

У Дніпро-Бузькому лимані зафіксували загибель 1,28 млн особин риби

11 серпня

У Києві прощалися з мовознавцем Лесею Ставицькою. Вона померла на 47-му році життя

Віце-прем'єр-міністр із питань АПК Віктор Слаута заявив, що не бачить причин зупиняти експорт зерна, а приводів для зростання цін на хліб немає. Віктор Слаута закликав аграріїв продавати зерно трейдерам-експортерам, які пропонують вигідніші ціни, ніж Аграрний фонд. З одного боку, чиновник має рацію, з іншого – його позицію навряд чи можна назвати виваженою, адже загроза подорожчання зерна в країні з усіма інфляційними наслідками – аж ніяк не порожній звук. Так, Мінагрополітики прогнозує урожай зерна в 2010-му на рівні 43 млн т – це на 7% менше, ніж зібрали 2009-го. Минулої осені ножиці цін на зерно всередині країни та за її межами становили приблизно \$30, зараз ще не осінь, а вони – вдвічі більші. В 2009-му з України експортували 21 млн т зерна, при цьому хліб подорожчав на 9,9%. Цього року вартість борошна та виробів із нього, за прогнозами експертів, може зрости на 50–70% (з урахуванням підняття тарифів на природний газ).

Директор Інституту трансформації суспільства Олег Соскін прогнозує, що світові ціни на пшеницю в найближчі місяці стрибнуть із \$250 до \$300 за тону. Беручи до уваги те, що наприкінці липня тону пшениці в країні можна було придбати за ціною до \$150, неважко уявити потенціал її подорожчання. В деяких регіонах ціна на хліб уже зросла через дефіцит дешевого борошна. Наприклад, ВАТ Кременчуцький хлібокомбінат підвищив вартість окремих виробів. За інформацією Галини Олейник, голови правління підприємства, воно поки що стоєть лише житньо-пшеничного хліба, вартість якого збільшилася на 11 коп. – до 2,76 грн за буханець. Водночас, на її думку, надалі уникнути підвищення вартості хліба не вдасться через зростання цін на борошно.

«Закупівельні ціни на зерно вже піднялися, і слід ужити заходів, аби не допустити стрибка роздрібних цін на хліб і хлібопродукти протягом цього й наступного років», – тверезіше, ніж деякі його колеги, оцінив ситуацію перший віце-прем'єр-міністр Андрій Клюєв. Але жодних кроків у цьому напрямку уряд не зробив.

Юрій Гаврилечко, експерт ГО «Фонд суспільної безпеки»

Повну версію статті читайте на сайті <http://ut.net.ua/>

Ревізія національної пам'яті

С КАЖДЫМ ДНЕМ ВСЕ РАДОСТНЕЕ ЖИТЬ!

Новий голова Українського інституту національної пам'яті Валерій Солдатенко заявив те, що від нього давно очікували роботодавці. Зокрема, заперечив, що Голодомор 1932–1933 років був етноцидом українців: «Голод не був етноцидом українського народу. Ніхто, сидячи на троні, не приймав рішення про те, «як би мені уморити голодом українську націю». Також він розкритикував присвоєння звання Героя України Романові Шухевичу та Степанові Бандері. Нагадаємо, в історичній царині Валерій Солдатенко спеціалізується на історії Компартії, тривалий час працював у філіалі Інституту марксизму-ленінізму при ЦК КПРС, що явно позначилось на його світогляді.

Опозицію виганяють із Криму

Офіс Кримської республіканської партійної організації «Батьківщини» заблокували 11 серпня співробітники СБУ. Свої дії правоохоронці пояснюють тим, що за цією ж адресою буцімто перебувають комерційні структури, причетні до злочинів. Днем раніше, 10 серпня, податкова міліція арештувала майно телерадіокомпанії «Чорноморська» в Сімферополі, яка належить народному депутату від БЮТ Андрію Сенченку. Прес-служба кримської «Батьківщини» зазначає, що «напередодні цих подій Кримська республіканська парторганізація почала консультувати громадян щодо оформлення субсидій у зв'язку з підвищенням владою Януковича цін на газ». Своєю чергою, ТРК «Чорноморська» відзначилась активною підтримкою опозиції та критикою дій влади.

ФОТО: АНДРІЙ ЛОМАКІН, ОЛЕКСАНДР ЧЕКАМЕНОВ, УКРІНФОРМ

15 серпня 1920 року

«Диво під Варшавою»: польська армія за участі військ УНР розгромила Червону армію

Коштом князя Іллі Безбородька в Ніжині відкрито Гімназію вищих наук – майбутній Ніжинський університет

17 серпня 1772 року

Галичину прилучено до Австрії після першого поділу Польщі

У США надано право голосу жінкам

\$12,66 млрд

заборгувала Україна Міжнародному валютному фонду, ставши другою країною у світі за розміром боргу перед МВФ

\$15 млрд

сягнули збитки Росії від аномальної спеки та пожеж

на 25%

зросло споживання електроенергії в Україні внаслідок сильної спеки, сягнувши пікових навантажень зимового періоду

5 ОБЛИЧ

ВІКТОР ЯНУКОВИЧ поділився досвідом

«От куди вам не слід прагнути потрапити, хлопці, так це на допити», — порадив президент України блогерам, невдоволеним викликом свого колеги до СБУ для дачі пояснень щодо записів у щоденнику.

ДМІТРІЙ МЕДВЕДІВ зробив винахід

Президент РФ вигадав, як позбавити російську міліцію «робітничо-селянського характеру». Все просто — потрібно лише перейменувати її на поліцію.

ФІДЕЛЬ КАСТРО вийшов у люди

Кубинський лідер уперше за чотири роки з'явився на людях. Говорив про погоду в Росії, ядерну програму Ірану й пророкував убивство президента США Барака Обами.

ПЕТРО СИМОНЕНКО проти терористів

Вождь українських комуністів закликає «протистояти тискові МВФ та інших міжнародних фінансових терористів». Перегрівся, напевно.

АНАТОЛІЙ БЛИЗНЮК про щастя і космос

«Хіба в грошах щастя, дорогі мої? — запитав у журналістів донецький губернатор і дав їм цінну пораду. — Дивіться з космосу — все там видно».

КАТАКЛІЗМИ

Аномальне літо 2010-го

На планеті вирує стихія

Південна Америка пережила незвичні як для цього регіону морози, звичайно холодна Росія потерпає від тропічної спеки, в Центральній і Східній Європі, а також Азії, потужні зливи викликали масштабні повені. Одні вчені стверджують, що це — наслідок глобального потепління, спричиненого людством, інші переконують: нічого надзвичайного не сталося, подібні кліматичні катаклізми трапляються раз на кілька десятиріч. ■

ЛИТВА, НІМЕЧЧИНА, ПОЛЬЩА Й ЧЕХІЯ
Зливи спричинили потужну повінь, щонайменше 14 загинулих

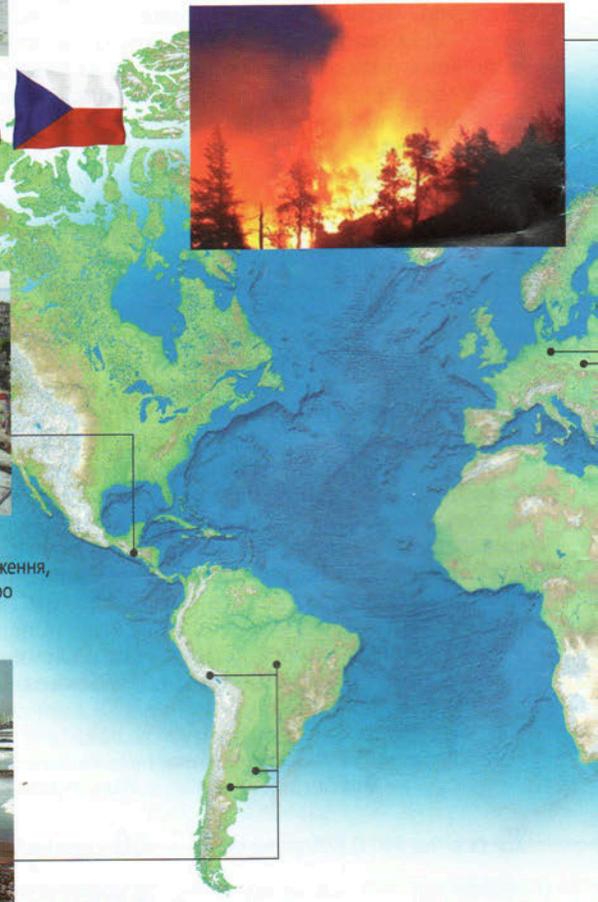
ГВАТЕМАЛА
Зливи викликали селеві сходження, які зруйнували будівлі. П'ятеро загинули, сотні поранених

АРГЕНТИНА, БРАЗИЛІЯ, УРУГВАЙ, ПЕРУ
Аномальні морози в південних регіонах цих країн забрали життя майже 200 людей

ГРУЗІЯ. Унаслідок аномальної спеки в Боржомській ущелині виникли лісові пожежі

100,2 млн грн

виділив український уряд Державному управлінню справами на забезпечення діяльності органів влади й обслуговування можновладців

8,5 на місце

склав конкурс на навчання коштом держави під час цьогорічної вступної кампанії до вишів, у якій взяли участь понад 570 тис. абітурієнтів

РОСІЯ
Лісові й торф'яні пожежі. Знищено 127 населених пунктів, загинуло 52 людини. Через аномальну спеку та смог у Москві в 4,5 раза зростає смертність

УКРАЇНА
Сильна спека, місцями температура доходить до +40 С°. У деяких районах зафіксовано лісові й торф'яні пожежі

КИТАЙ
У низці регіонів зливи спричинили повені й сходження селів. 347 людей загинуло, тисячі зникли безвісти

ІНДІЯ
Повінь у штаті Кашмір. Щонайменше 177 загинули, сотні зникли безвісти

ПАКІСТАН
Найсильніша за 80 років повінь. 1,6 тис. людей загинули, понад 13 млн постраждалих

КОРОТКО

Газпром кличуть на допит

Допитати як свідків голову правління Газпрому Алексея Міллера та його заступника Валерія Голубева просять захисники екс-заступника голови Держмитслужби України Анатолія Макаренка. На думку адвоката Юрія Сухого, допитати чільників російської газової монополії слід у рамках кримінальної справи про нанесення збитків державі у зв'язку з рішенням Стокгольмського арбітражу про відшкодування 11 млрд м³ газу RosUkrEnergo. Сухий вважає, що топ-менеджери Газпрому можуть бути організаторами оборудки. Нагадаємо, що Анатолій Макаренко – головний підозрюваний у згаданій справі, – арештований і перебуває в СІЗО.

Копають під екс-міністра

Співробітники Генпрокуратури та КРУ провели обшук і конфіскували документи в будівлі Мінекономіки. Ці дії проводилися в межах кримінальної справи за фактом зловживання владою та службовим становищем, головним фігурантом якої є екс-міністр економіки в уряді Юлії Тимошенко Богдан Данилишин. За попередньою інформацією, йдеться про закупівлю за держрахунок продукції і товарів на багатомільйонні суми, проведення фіктивних тендерів тощо. Данилишин зараз перебуває у відпустці за межами України.

У студентах побачили рабів

УБОЗ МВС України в Тернопільській області заявив про викриття організованого злочинного угруповання з числа викладачів Галицького інституту імені Чорновола Національного університету «Києво-Могилянська академія». Їх звинувачують у тому, що вони будімо вивезли за межі України 46 студентів із метою трудової експлуатації: молодих людей під приводом практики відправили до Болгарії, де забрали паспорти й змусили працювати різноробами в готелях і ресторанах. Керівництво вищу категорично заперечує звинувачення. За словами ректора Марії Бабюк, студентів ніхто не утримував там силоміць. Слідство триває.

У Пирятині завелися терористи

Підозрюваних у підготовці вибухів у київських маршрутках схопили в райцентрі Пирятин (Полтавська обл.) співробітники СБУ. Один із «бомбістів» кілька разів телефонував до СБУ й вимагав \$600 тис., погрожуючи підірвати бомби в громадському транспорті столиці. Одного з вимагачів, 17-річного студента-хіміка, спіямили в момент передачі обумовленої суми. Невдовзі затримали чотирьох його спільників, під час обшуку в них знайшли готові вибухові пристрої та інгредієнти для виготовлення нових, зокрема 100 літрів сірчаної кислоти. Тобто хлопці справді зібралися висаджувати в повітря киян.

ФОТО: АНДРІЙ ПОМАКІН, ОЛЕКСАНДР ЧЕКМЕНЬОВ, PHIL LEPA, REUTERS, ІВГО ТРАВКА, ПАВЛО НІЛ

Останній прихисток оптимістів

Автор:
Юрій
Макаров

Отже, за кілька днів – головне свято країни. Відзначатимемо 19 років незалежності. Ну погуляємо, якщо спека спаде. Пива вип'ємо. Дітей зберемо до школи. А святкувати... В мене особисто великого бажання не виникає. Нема чого.

Якщо розглядати незалежність української держави як набір декоративних брязкалец і можливість місцевих еліт смоктати соки зі своєї країни без контролю з якогось вищого центру, мене це емоційно ніяк не зачіпає. Якщо ж ставитися до незалежності як до вимоги щось змінити в житті співвітчизників, гарантувати їм свободу, гідність, безпеку, добробут і перспективу, то ніякого відчутного «покращення життя вже сьогодні», яке б стосувалося більш-менш масового контингенту українців, не спостерігається впродовж усіх цих 19 років.

Уже чую: «Ганьба! Непатріот!» Ну, по-перше, патріотизм, як і кохання, – моя особиста, навіть, сказати б, інтимна справа, тут я нікому нічого не винен. По-друге ж, оскільки я вже про це говорю вголос, слід домовитися про пріоритети. Ще раз: незалежність для кого та від кого?

Від кого, більш-менш зрозуміло: від Старшого Брата. Чи маю я щось проти росіян? Та боронь Боже, я сам більше росіянин, ніж українець, коли вже рахувати частки крові. А проти Росії? Тут складніше. Мене не влаштовує «особий руський путь» із шаленими претензіями на духовність і ганебним презирством до кожної окремої людини, з амбіціями перевиховати весь світ замість спершу самому засвоїти гарні манери. Я не хочу брати участь у перегонах на каруселі. Я не засуджую росіян, це їхній головний біль. Коли після 11 років царювання, на тлі спустошливих пожеж рейтинг лідера нації впав до... жалюгідних 62% (щоправда, за іншими даними трохи менше, але це деталі), тож їх це влаштовує. Мене – ні, тому я щосили опиратимуся спробам затягнути мене до того самого дорочного кола. А те, що такі спроби робляться невпинно, немає сумнівів – це не параноя, а, навпаки, показник адекватності світосприйняття.

Питання друге: для кого? Для тих, кому достатньо перейти на українську, щоби почуватися європейцями? Маячня! Якщо в голові Європа, а в клозетах, як і раніше, Азія, щось не гаразд із головою. Не кажучи вже про те, що за таких умов (себто коли обмежитися мовою, рушником та ви-

шиванкою) невдовзі адміністрація президента вже вкотре, причому неминуче, перетвориться на резиденцію губернатора, мова займе своє місце в музеї, а спогади про незалежність набудуть меланхолійно-ностальгійного відтінку з присмаком незручності. Мовляв, знову, як би так делікатно висловитися, прос...ли.

Мова – не кінцева мета, а початок шляху. Вона необхідна тим, хто прагне вирватися з колії. Хто переконаний, що стати чи залишатися українцем не означає бути лузером. Хто вірить, що називатися українцем має право той, хто вміє й бажає щось робити. Хто сприймає незалежність не як запрошення до корита у вузькому колі втаємничених, а як виклик: улаштувати країну на розумних, чесних і прозорих засадах за всім відомими прецедентами – в цьому конкретному випадку, європейськими. Хто готовий відсунути трохи вбік так званий національно-патріотичний істеблішмент, щоби він не дискредитував і далі Україну. Для кого російська тема, зі знаком «плюс» чи «мінус» – не *idée fixe*, а геополітична обставина, одна з багатьох, факт історії – не більше. Для кого універсальне функціонування державної мови – не плаксивий сентимент, а повага до більшості нації (Чи не справедливо перш ніж дбати про права меншості, забезпечити права більшості?), а також ідентифікатор належності до цієї нації – підкреслюю, політичної нації, де ніхто не питає, єврей ти, грек чи, скажімо, білорус, доки сам про це не захочеш поговорити. Це не ідеалізм і не прожектерство, так живуть, і давно живуть народи, які належать чи воліють належати до

**СТАТИ ЧИ ЗАЛИШАТИСЯ
УКРАЇНЦЕМ НЕ ОЗНАЧАЄ
БУТИ ЛУЗЕРОМ.
НАЗИВАТИСЯ УКРАЇНЦЕМ
МАЄ ПРАВО ТОЙ, ХТО ВМІЄ
Й БАЖАЄ ЩОСЬ РОБИТИ**

«золотого мільярда» – клубу, куди пускають не за запрошеннями, а виключно за бажанням, якщо воно мінімально серйозне.

Людей, котрі поділяють такі погляди, в Україні не бракує. Я зустрічаю їх щодня. Більшість із них сформувався після

1991-го й не страждає на всі ці втомні комплекси, якими отруєне старше покоління. Їхня наявність, попри все, що робилося й робиться з цією країною, переконує мене в тому, що в неї є майбутнє.

Отже, коли ми домовимося, що незалежність – це лише шанс для тих, хто прийде за нами... Тоді я готовий випити за це свято. В міру. По-європейськи. ■

Продовження теми – на стор. 14

НОВИЙ

ASX

www.mitsubishi-motors.com.ua

Drive@earth

... КОХАЙ, ЖИВИ, ВИРУШАЙ!

... LOVE, LIFE, DRIVE.

Ми змушені постійно обирати, адже красиве не буває функціональним, доступне – якісним, а економічне – потужним. Проте новий кросовер Mitsubishi ASX руйнує цей стереотип, поєднуючи компактні розміри, економічність та функціональність. Поза будь-якими порівняннями – дизайн автомобіля, що є справжнім витвором мистецтва.

І ще: ми змогли визначити ціну шедевра – вартість автомобіля починається з **23 300 у.о.***

* Оплата в гривнях за курсом НБУ на день оплати + 1.5%. Під умовними одиницями маються на увазі долари США.

NIKO
ТОРГОВИЙ ДІМ - НІКО
ОФІЦІЙНИЙ ІМПОРТЕР
MITSUBISHI MOTORS В УКРАЇНІ

КОРПОРАТИВНИЙ ПРОДАЖ: (044) 206-00-00
WWW.MITSUBISHI-MOTORS.COM.UA

Інформаційна лінія Mitsubishi Motors:
0 800 50 03 50
(безкоштовно в межах України зі стаціонарних телефонів)

Технічний партнер
Mobil 1

СТРАХОВИЙ ПАРТНЕР
Тел: 400 209113, 209114,
209115, 206003 та 20 11 06.
Відом. ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБ. УКРАЇНИ

ФОТО: ОЛЕКСАНДР ЧЕРМЕНЬОВ

Back in the УССР

Робота над помилками, свіжими та давніми

Автор:
Самійло
Ворс

А тепер, коли все майже втрачено, а саме:
– коли в державі безперешкодно господарюють іноземці, подекуди навіть прямо, «через голову» залежного від них місцевого керівництва,
– коли відбувається стрімка й ефективна (ефективна в й для

майнових операцій) узурпація влади,
– коли економіка остаточно перетворюється на джерело задоволення геть не сумісних зі здоровим глуздом апетитів купки неситих пролаз,
– коли здійснюється послідовне обмеження свободи слова,

– коли мова титульної нації знову свідомо заганяється в гетто,
– коли в країні та за її межами дедалі частіше використовується словосполучення «Failed State»...

– тоді єдине, що залишається небайдужим громадянам напередодні дев'ятнадцятої річниці формальної незалежності,
– спробувати з'ясувати, що це: випадковість чи реалізація прихованих властивостей саме цієї території й саме цього людського матеріалу.

МОЙ АДРЕС – НЕ ДОМ І НЕ УЛИЦА

Залишимо дешевим містикам вправи про благословенну чи, навпаки, прокляту землю. Проблема українців – це перш за все самі українці. Зокрема, та їхня частина, що вихована радянською індустріалізацією. Вони сьогодні визначають курс, вони диктують правила та умови. Їх щоразу згадують, коли треба когось звинуватити в нинішніх негараздах. Припустімо, це вони. Умовно кажучи, донецькі...

Так, це окрема ментальність. Що означало за СРСР вижити в індустріальному центрі, а надто в шахтарському містечку? Яких навичок вимагав, які м'язи тренував, а які атрофував цей специфічний спосіб життя? Передусім злидні, які відступили (відносно, звісно) лише в останні роки двадцять існування Совка. Тотальна залежність – від влади, від керівництва, від плану. Повна незахищеність – аварії, травматизм, професійні хвороби. Руйнівні побутові звички, що на певній стадії стають об'єктивним чинником, незалежним від кожної окремої людини: підвищене вживання алкоголю, високий рівень дрібних правопорушень, молодіжна злочинність тощо. І, як компенсація, вельми своєрідна самоідентифікація: не без елементів зовнішньої фронди, в глибині ж – суцільна лояльність до того, кого в даний період часу слід вважати начальством.

Може, надто широке узагальнення, але в історії частогусто трапляється, що індивідуальні риси того чи іншого діяча стають непомітними, а на перший план виступає архетип. Ідеться ніяк не про чергову спробу демонізувати частину «неправильних» українців на

противагу «правильним» – про тих ми теж поговоримо. Зараз же важливо зрозуміти, як поведимуться (точніше, поведуться) ці люди, досягнувши достатнього рівня повноважень.

Про «донецьких» часів їхнього перебування в опозиції дуже часто казали, що ось вони – справжні українські патріоти, бо собі не вороги. Мовляв, ніколи їхні олігархи не погодяться вбудуватися в російську бізнес-ієрархію на других ролях замість бути першими в себе вдома, ніколи їхні політики не захочуть підкоритися Кремлю замість залишатися господарями в своїй країні. Погодилися, захотіли, підкорилися. Не тому, що змінили погляди, а тому, що ніколи їх не мали. Їхня адреса – Советський Союз. Із парткомом, КДБ та генеральним секретарем (православним царем) на чолі.

Але треба так само відверто визнати, що самі, без допомоги нинішні діти териконів ніколи б не отримали омріяної влади. Причому йдеться не про допомогу зовнішніх ворогів України, а радше її найщиріших друзів.

ДЕЖА ВЮ

У чому закономірність нинішньої поразки українського проєкту? Зрозуміти це допомагає історичний досвід. Адже не вперше держава, що мала всі атрибути самостійності, програє в зіткненні з дійсністю – так, несприятливою геополітичною ситуацією, так, ворожим оточенням, так, відносно обмеженими ресурсами та потужною «п'ятою колоною», але водночас – із власною неспроможністю подолати суперечності інтересів та амбіцій і (!) налагодити життя, забезпечити своєму народові право на гідне існування.

Досвід «визвольних змагань» початку минулого століття змушує усвідомити сумне правило: немає об'єктивно більших ворогів української свободи, ніж завзяті борці за неї. Цікаво, що суб'єктивна щирість переконань та готовність страждати за ідею не є вирішальним критерієм руйнівної спроможності українського патріота. Саме в них, у переконаннях і містяться основна проблема. Патріот – у лапках чи без – вірити, що зовнішні атрибути державності плюс особисто його, патріота, перебування при

владі є достатньою метою, яку всі інші справжні патріоти мають поділяти.

За всієї поваги доводиться визнати, що Михайло Грушевський, Володимир Винниченко, Симон Петлюра та інші добродії, які очолювали УНР упродовж 1917–1920 рр., найменше переймалися реальним упорядкуванням повсякденного життя, дбали про функції, що їх мусить за визначенням виконувати держава, а найбільше – пошуком ворогів, дійсних і уявних, з'ясуванням стосунків «свій-чужий», продукуванням наказів, які ніхто не збирався виконувати (див. стор. 56). Не є таємницею, що, скажімо, та ж таки Центральна Рада контролювала жалюгідну смужку території вздовж залізниці на кільканадцять кілометрів від столиці, решта ж України робила відчайдушні спроби вижити, залежачи від бандітів, чорного ринку, негоди, хвороб, руйни – тільки не від універсалів, що надходили з Києва. Або ще цікавіше: грудень 1918 року, Директорія на чолі з Винниченком здійснює контрпереворот проти «антинародного режиму» гетьмана Скоропадського, який за сім із половиною місяців діяльності встиг налагодити грошовий обіг, прийняти (та виконувати!) бюджет, здійснити податкову реформу, розпочати земельну реформу, відновити рух на залізниці, відкрити українські гімназії та університет, заснувати Українську Академію Наук. Перші постанови Директорії: звільнення всіх чиновників, що співпрацювали з Гетьманом, позбавлення буржуазії виборчих прав, конфіскація, що врешті-решт призвело до анархії й відкрило шлях більшовикам в Україну.

Причина – не лише ліві фанатери, на які в згадану епоху так само страждали політики багатьох інших країн. Є значно глибші й водночас простіші, буденніші причини: лінощі, безвідповідальність, некомпетентність, закомплексованість, сибаритство. Нічого не нагадує?

БРАТИ-БЛИЗНЮКИ

Усе майже за Стругацькими: там, де панує сірість, до влади завжди приходять чорні. Що зробили патріоти при владі за попередні п'ять років? Реформували суди? Збройні сили? Пенсійну систему? Впровадили «10

кроків назустріч людям»? Подолала корупцію? Не смійте!

Може, принаймні в гуманітарній галузі вдалося досягнути якихось незворотніх змін? Якби ж то! У відродженні мови та культури жодного системного прогресу: українська наука, освіта, ЗМІ, телебачення, книговидання як лежали, так і лежать, а всі випадкові, половинчасті, непослідовні досягнення демонтуються одним підписом чергового віце-прем'єра чи міністра-тимчасовця.

Виявляється, 2004-го сталося те саме, що й 1917-го, і 1991-го: під патріотичними гаслами до важелів прийшли забезпечені, ситі люди, які не мали

УЧОРАШНІ УКРАЇНОФІЛИ ТА СЬОГОДНІШНІ УКРАЇНОФОБИ – ДЗЕРКАЛЬНІ ВІДБИТТЯ ОДНЕ ОДНОГО

на меті будувати ніякої нової України. Аргументи на кшталт браку повноважень чи спротиву опозиції не приймаються: все, чого вони насправді прагнули, вони отримали. Доступ до потоків та лоскотання марнославства. Учорашні українофіли та сьогоднішні українофоби – дзеркальні відбиття одне одного. І ті, й інші – всього лише різні інкарнації Совка. І ті, й інші – функція від своїх радянських комплексів. І ті, й інші – конформісти та опортуністи. Все решта – стилістичні розбіжності.

Не дарма ж як після 2004-го ніхто не постраждав за свої художности з темниками та виборками, а окремі Ківалови навіть отримали почесні грамоти, так і нині жодних репресій проти «помаранчевих» не спостерігається, саджають міцних менеджерів з державницькою позицією, на кшталт Діденка.

А, між іншим, можливо, це й не так погано, що сьогодні практично не чути представників «письменницького патріотизму». Хай би про них взагалі забули. Хай би їхнє місце вже заступили молоді люди, для яких Україна – не годинниця й не майданчик для втішання пихи. Вони – справжнє майбутнє цієї держави. І, до речі, що таке Совок, вони можуть і не здогадуватися. ■

Продовження теми – на стор. 16

День незалежності від абсурду

Автор:
Оксана
Палхівська

Кожен жанр має свої закони, а жанр абсурду – тим більше. Це категорія абсолютна, нюансів не передбачає. Абсурд має бути тотальний, триумфальний, незаперечний.

Україна і Росія створюють Спільний Простір Абсурду. Як стягується в єдину смертельну задуху чадний газ на спотворених радянською меліорацією палаючих землях, так зиваються кільцями, сплавлюючись воедино, українсько-російські абсурди. Зловісні крихітки Цахес будують «велику и могучую Россию», патріарх-парторг ліпить «русский мир» із напівписьменних пенсіонерок і молодих екстремістів, задушену власним чадом Москву летять рятувати одвічні «вороги» – країни НАТО.

В Україні вимір провінційніший, але автори й актори цього театру абсурду не менш загрозливі. Здача України Росії вже не поетапна – вона лавинна. «Професіоналізм» нарощує «ф»: економікою може керувати завідувач овочевої бази, нацбезпекою – гінеколог, освітою – стратег її руйнації. Нинішні можновладці вільно володіють трьома мовами – суржиком, матом і феєю. Простіше сказати – держави немає. Є група рейдерів-можновладців. Усі інституції інфіковані корупцією. Свобода слова демонтується. Сума даних – включно з останніми кредитами, підвищеннями цін на газ і сурв'їдними стрибками цін на все – змушує замислитися, чи не готують свідомо країну до дефолту. Адже Росія вже цей сценарій передбачила напередодні останніх президентських виборів: у ряді публікацій становчо говорилося про те, що в сучасному світі так звані «failed states» повинні автоматично переходити під опіку «високорозвинених сусідніх держав».

Депресивну ситуацію погіршує традиційний «плач на риках вавилонських»: суспільство втомилося, розчарувалося, нікому не вірить. Землі скуплені, стратегічні галузі втрачені, країна не має жодних перспектив. Здібна молодь утече, залишаться ті, кому вже нічого не світить. Деякі полум'яні активісти Майдану, як желе в спеку, розтеклися коридорами влади. Прилипають до них, звичайно, гроші, але також і велика ганьба. Вчора такі голосні «протівсіхи» і «протівсішки», що так активно попрацювали на нинішню ситуацію, притихли й зажурились: самі собі снять в засідці на зловорожих політиків і стріляють із іграшкових пістолетів. Чим не капець?!

Але ось аж тепер, коли датчик абсурду зашкалює, має початися новий відлік часу. ДОСИТЬ! Тут проходить демаркаційна лінія життя. Вашого. Мого. Кожного з нас. Погралися в уявну незалежність – тепер за неї доведеться боротися. За неї доведеться платити. Міра майбутнього прямо

пропорційно залежатиме від міри відповідальності за все, зроблене сьогодні. Гіпноз зневіри – зручний. Безкомпромісний погляд на реальність – далеко не комфортний. Він гіркий і болючий. Але необхідний. Бо саме зараз і є найвищий час для постановки громадянського суспільства. Для його формування, скажуть песимісти. Для його оформлення, скажуть оптимісти.

Україна в це останнє десятиліття ніколи не поділялася на українськомовну і російськомовну. Вона завжди поділялася на Україну потенційно європейську і на Україну невеличково російсько-совецьку. Тепер цей поділ відповідає водорозділу між громадянським суспільством і гумусом історії. Ви хочете бути завтра? Дійте! А ні – відступіться з дороги!

Демократія починається знизу – це рух із глибин суспільної волі, суспільної свідомості. Якщо є ця воля й свідомість – можливий хай повільний, але

**ПОГРАЛИСЯ В УЯВНУ
НЕЗАЛЕЖНІСТЬ – ТЕПЕР ЗА
НЕЇ ДОВЕДЕТЬСЯ БОРОТИСЯ.
ЗА НЕЇ ДОВЕДЕТЬСЯ ПЛАТИТИ**

попередний рух у бік цивілізованого суспільства. В посттоталітарних умовах це також означає поширення культури, знання, інформації. Адже маніпульований електоральний гумус – це насамперед продукт знекультурення. А світ рухається в бік розширення простору свободи. Культурні змісти нашої доби ускладнюються. В цьому світі переможе Студент, а не Бомж, Журналіст, а не Цензор, Будівничий, а не Рейдер. І це є запорука надії.

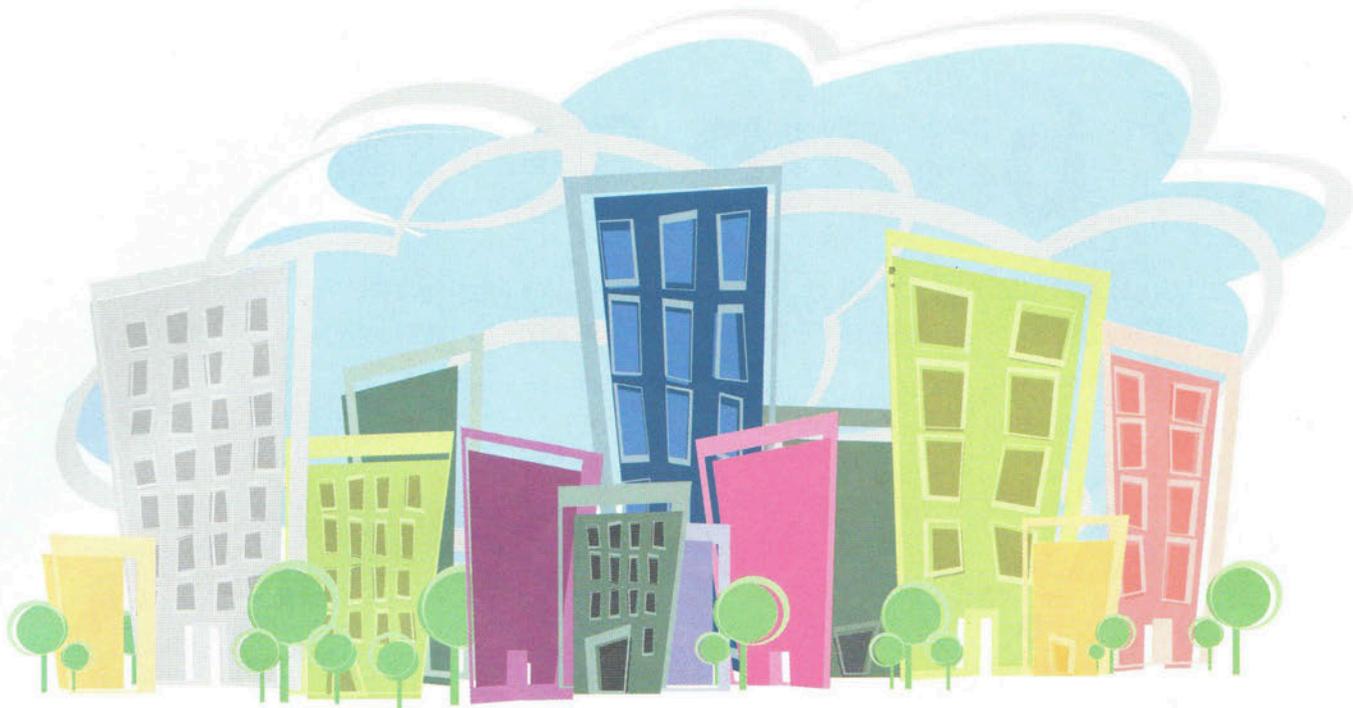
Громадянський вимір – категорія насамперед моральна. Громадянин – це «l'Homme révolté», якщо вжити формулу Альбера Камю: Людина Протестуюча. Суб'єкт історії, а не її об'єкт. Людина, що обирає свідомість – супроти зомбування, гідність – супроти приниження, честь – супроти продажництва. Спротив для Камю – це не просто можливість чи вибір. Це – обов'язок свідомої людини.

Нехай цей День Незалежності – на тлі чергової порції «радянської мови» зі списком фіктивних здобутків – стане днем жорсткого аналізу. Але також іронічної певності: пережили Петра з Катериною, Леніна зі Сталінін, Брежнєва з Андроповим. Переживемо й цю потеруху.

Саме через спротив моральний, інтелектуальний та духовний пролягає нині дорога до реального Дня Незалежності в майбутньому – як Дня Незалежності від посттоталітарного абсурду.

Однак для цього мусимо бути здатними виявити, за словами того ж Камю, «найвищу вірність» – вірність Сізіфа своєму каменю. Це не приреченість на безглузду трату сил. Це продовження спротиву як єдиного вибору, що вивершується реальною свободою.

Актуальний донині заповіт французького філософа: «Я протестую, отже, я існую». ■

РАЗОМ ДОСЯГАЄМО БІЛЬШОГО

Десятка найстабільніших банків
За рейтингом щотижневика «Контракти»

Десятка банків, яким можна довіряти
За рейтингом журналу «Банкір»

Високий ступінь надійності вкладів
За висновком «Кредит-Рейтинга»

**Десятка лідерів серед банків
з українським капіталом**
За рейтингом «Лідери бізнесу. 10 років розвитку»

**Компанія з високими корпоративними
стандартами**

**Вищий рівень (A+) як соціально
відповідальний бізнес**
За рейтингом «Гвардія 500. Рейтинг соціально
відповідальних компаній»

Банк «Хрещатик»

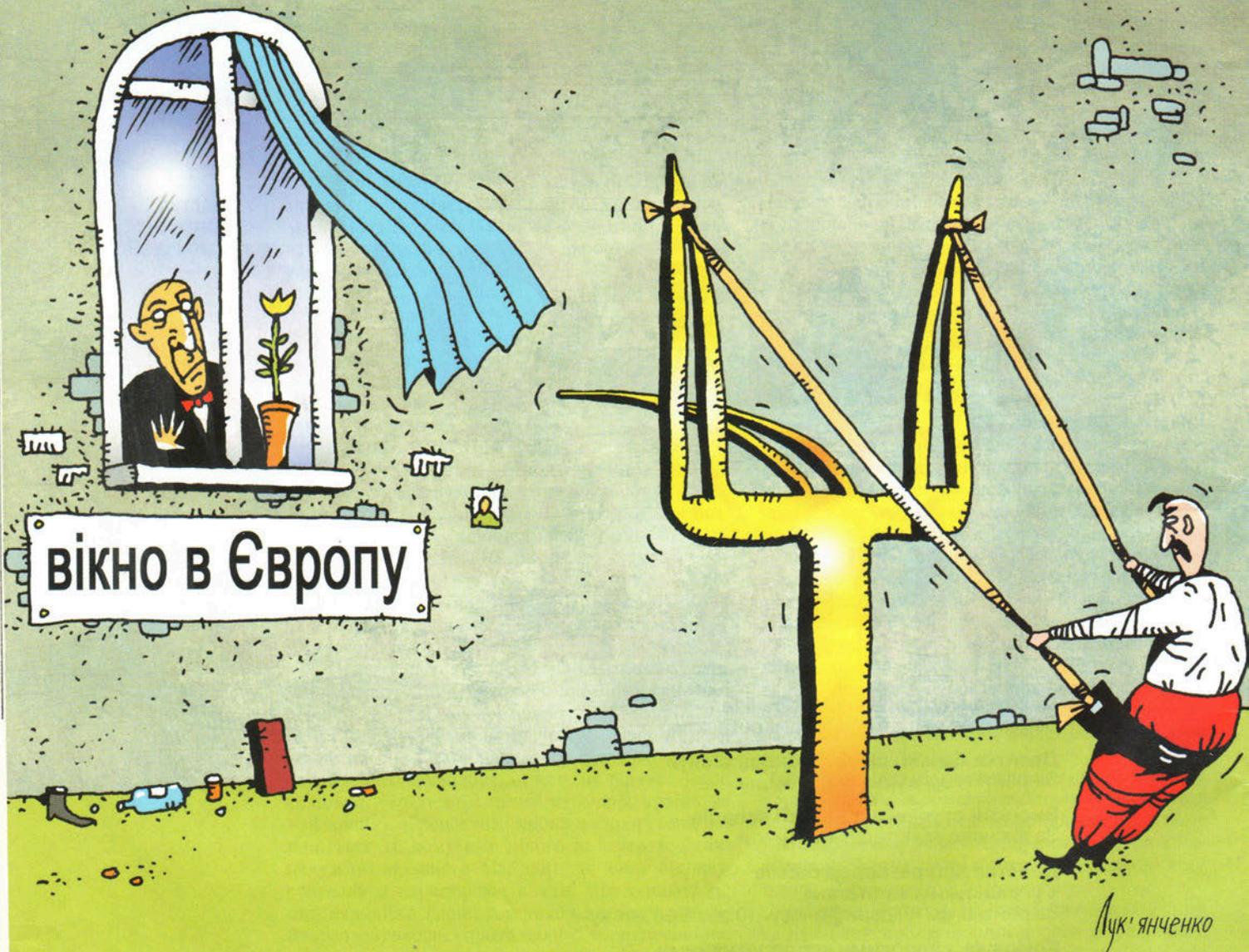
www.xcitybank.com.ua

«Гаряча» безкоштовна лінія
0-800-500-212

Інформаційно-довідкова служба
(044) 490-25-00

12 балів за попсу

Україна виявилася конкурентоспроможною лише на попсовому Євробаченні – її реальна європейська конкурентоспроможність наразі ілюзорна

Автор:
Уве
Умлауфф,
Німеччина

Україна перемогла на пісенному конкурсі Євробачення в 2004 році й посіла друге місце в 2007-му та 2008-му. В ці роки вона отримала чимало дванадцятків від різних країн. Але політично й економічно до такої оцінки на європейських теренах їй ще дуже й дуже далеко. Спільний Європейський ринок передбачає чотири фундаментальні свободи: свободу пересування та вибору місця проживання громадян, свободу руху капіталу, товарів і послуг. Того, за що можна одержати 12 балів у ЄС, в українському активі наразі майже немає

Лук'янченко

СВОБОДА ПЕРЕСУВАННЯ ТА ВИБОРУ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ

У цьому напрямі зроблено чимало кроків назустріч ЄС. Із 2005 року громадяни Євросоюзу не потребують віз для поїздки в Україну. Це, своєю чергою, суттєво посприяло збільшенню кількості туристів та бізнес-агентів, які відвідують Україну. Але з боку ЄС візові правила для українців залишаються суворими. Довгі черги навпроти консульств та часом грубе поводження їхнього персоналу – серйозні проблеми, які потрібно вирішувати. Так само дивно, що українцям із тими самими документами легше отримати Шенгенську візу, приміром, у польському консульстві, ніж у німецькому. Особливою цільовою групою цієї свободи є молоді українці, які повинні мати всі можливості здобути освіту чи пройти стажування в ЄС. Свобода освіти змінить Україну ефективніше й суттєвіше, ніж будь-яке нове законодавство. Якби Україна ефективніше використовувала освітню програму ЄС Erasmus, тисячі студентів отримали б унікальну нагоду повчитися в університетах інших європейських країн. І хоча країна формально приєдналася до Болонського процесу, реально вона зробила дуже й дуже мало в цій царині. **Докладніше – на стор. 44**

СВОБОДА РУХУ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ

У той час коли на якісні європейські товари в Україні є високий попит, українським товарам потрапити на ринки ЄС украй складно. На заваді стають високі мита і квоти, насамперед для сільгосп-продуктів, які Україна за інших умов могла б успішно експортувати до Євросоюзу. Захист інтересів власних фермерів важливіший для країн ЄС, ніж бажання їхніх споживачів купувати дешеву їжу. Мільярди субсидій вливають у неприбутковий аграрний сектор. А Україна тим часом не має змоги вільно продавати свою продукцію всередині ЄС. Крім того, торговельні бар'єри зберігаються і для текстильної та сталеливарної продукції, хоча Україна після вступу до ВТО в 2008-му зняла свої власні імпорتنі обмеження. І це ще не єдині перешкоди. ЄС встановлює дуже високі вимоги до якості товарів, унеможливаючи український чи будь-який інший східноєвропейський імпорту. Українські виробники часто не в змозі виконати таких вимог і не мають потрібних для цього коштів. Тому вони обирають «простіші» шляхи експортування – до Росії та інших країн СНД. Аби Україна таки змогла наблизитися до стандартів ЄС, потрібно, щоб і великі, й середні, й малі економічні гравці були впевнені, що інвестиції в цей процес окупляться, тобто вони отримають нові ринки збуту. Ось чому Угода про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС така важлива

СВОБОДА РУХУ КАПІТАЛІВ

Інвестор має бути впевнений у поверненні капіталовкладень, у відсутності надмірного втручання держави в бізнес-процеси. В Україні ж інвестиції реально незахищені. Тому іноземні інвестори залишають країну, а нові не приходять

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ

Хоча частка машин і технологій в українському експорті вища, ніж у російському, вона все одно замала. Українська економіка терміново потребує модернізації. Пропозиції деяких «експертів» переорієнтувати Україну майже повністю на ринки Росії та Центральної Азії – там, мовляв, є попит на морально застарілу українську продукцію – фатально хибні та небезпечні в довготерміновій перспективі. В будь-якому разі модернізації не уникнути, бо рано чи пізно й на тих ринках почнеться справжня капіталістична конкуренція, яку витримають сучасні й технологічно потужні компанії. Бізнес – це конкуренція. Прагнення вибирати шляхи, на яких опір буде щонайменшим, вестиме, зрештою, в нікуди. Модернізувати старі, енергетично неефективні підприємства спільно з російськими партнерами – теж не така вже й гарна ідея. Перш ніж вкладати гроші в українські газогони й атомні реактори росіяни, модернізуватимуть власну країну. А тут у них шалено багато роботи. Під час німецько-російських консультацій у Єкатеринбурзі в липні цього року президент Дмитрій Медведєв та канцлер Ангела Меркель домовилися, що німецький державний банк KfW і співпраця з російським Внешэкономбанком розпочне кредитну програму модернізації російського малого та середнього бізнесу. Це вкотре засвідчило, що Росія сама не має ресурсів для оновлення своєї економіки. Для неї Україна – частина сфери її інтересів. Економічна інтеграція використовується як інструмент нарощування її політичного впливу, і це не має нічого спільного з модернізацією України. Якраз навпаки. Значно краще було б, аби на її внутрішній ринку приходили водночас різні глобальні гравці. Якщо ж покласти всі яйця до одного кошика, то їх можна буде розчавити одним сильним поштовхом

РЕФОРМА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ТА ДЕБЮРОКРАТИЗАЦІЯ

Європейські інвестори придуть тоді, коли в країні діятимуть законодавча та податкова системи, які відповідатимуть їхнім потребам. Російські інвестори придуть за будь-яких обставин. У нереформованій Україні вони почуваються як удома. Але вони забезпечать радше імпорт не капіталу, а своїх непрозорих правил гри. Інвесторам з ЄС потрібні незалежні суди й дебіюрократизація. Європейський принцип субсидіарності, здається, досі Україні не відомий. Його суть дуже проста: рішення мають ухвалювати на тому адміністративному рівні, на якому проблема виникла. Комунальні проблеми – на місцевому рівні, національні – на національному. На кожному рівні є ті, хто відповідає за прийняття рішень. Ніхто не повинен показувати пальцем на Київ і казати: їдьте до них, бо я нічого не можу зробити. А таке неможливе без системної децентралізації функцій та більших податкових відрахувань до місцевих бюджетів. Останнє, своєю чергою, передбачає реформування податкової системи, скорочення кількості ліцензій, сумлінніше повернення ПДВ, зменшення податкових привілеїв для «обраних бізнесменів». Це гарантує більшу прозорість усіх процесів.

Дебіюрократизація завжди сприяє підвищенню підприємницької активності та створенню нових робочих місць у бізнес-секторі. Сьогодні, аби відкрити бізнес в Україні, потрібно в середньому пройти 10 бюрократичних процедур, що займає близько місяця часу. В більшості європейських країн це робиться за день-два.

БОРІТЬБА З КОРУПЦІЄЮ

Україна далеко позаду всіх європейських країн, за даними індексу сприйняття корупції Transparency International. Вона обіймає 146-ту позицію зі 180, як і Зімбабве. Ступінь корумпованості визначається за місцем, де, власне, є корупція, а не за місцем, звідки походять гроші, що їх дають як хабар. Інакше результати рейтингового оцінювання були б дещо іншими. Корупція в Україні набула страхітливих масштабів. Жорстких покарань окремих корупціонерів у такому випадку зовсім недостатньо. Хоча це й краще, ніж лише моральний осуд. Потрібно, щоб ризик брати хабар був дуже високий. А це неможливо без суворої системи контролю й мінімізації чиновницьких повноважень. Плюс, звісно, вільна преса має постійно бути на сторожі. Крім того, держслужбовці, нарешті, повинні отримати вищі зарплати, що також зменшить спокусу хабарництва

СВОБОДА СЛОВА

Це було особливою перевагою України перед колишніми союзними республіками. Нині є перші ознаки погіршення ситуації зі свободою слова. Достатньо згадати, як директора українського офісу фонду Конрада Аденауера Ніко Ланге не пускали на територію України. Після цього український міністр закордонних справ Костянтин Грищенко заявив в інтерв'ю газеті Tagesspiegel, що для таких інституцій буде краще... «не ставати ні на чий бік у політичних дискусіях».

Ланге дав критичну оцінку першим 100 дням нової влади. Після таких інцидентів європейські журналісти можуть відмовитися від самої ідеї їхати до України, вивчати ситуацію в ній, потім писати про неї, адже одного разу їх можуть просто не впустити в цю країну, бо вони надрукували щось критичне про її владу

ГАРАНТУВАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЄВРОПИ ТА, ЗОКРЕМА, УКРАЇНИ

Україні газогін «Південний потік» не принесе жодної користі. Ним транспортуватимуть той самий російський газ, тільки цього разу країна опиняється осторонь. Крім, власне, звуження свого транспортного потенціалу, Україна втрачає найцінніше – зацікавленість ЄС та Росії в модернізації її ГТС.

Ті самі наслідки для України матиме будівництво газогонів «Північний потік» та «Набукко», хоча в останньому Росія участі не бере. А ось завдяки таким проектам як Desertec, що передбачає будівництво гігантських геліостанцій у Північній Африці, потреба в імпорті газу просто відпаде. Відновлювальна енергетика формуватиме великі й перспективні ринки, на яких Україна могла б кинути виклик навіть Росії з її застарілою ресурсозалежною економікою. Енергетична безпека є дуже важливою і для ЄС, і для України. Газові домовленості з Росією в жодному разі не замінять заходи з підвищення енергоефективності української економіки. Можна, звісно, апелювати до потенційно великих запасів вуглеводнів на дні Чорного й Азовського морів. Однак катастрофа в Мексиканській затоці продемонструвала всьому світові, наскільки небезпечні видобувні роботи на дні великих водних басейнів.

Натомість відновлювальна енергетика екологічно безпечніша, й вона послаблюватиме залежність від Росії та інших поставальників енергоресурсів. Сьогодні Німеччина планує рік за роком невідступно збільшувати частку такої енергетики в своїй економіці. В Україні подібних програм не розробляють і навіть не планують

СКОРОЧЕННЯ ДЕФІЦИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

Політики всіх українських партій на рівні риторики підтверджують вірність ідеям євроінтеграції. Те саме робить і новий уряд. Якщо питання вступу до НАТО наразі закрито, то європейські ринки ні на мить не втрачають своєї привабливості, обіцяючи стабілізацію української економіки. А до цього мають бути адаптовані й державні фінанси. З МВФ, здається, домовилися, хоча при цьому й доводиться звикати до того, що українці вимушені проковтнути не одну гірку пігулку, як-от суттєве підвищення тарифів на газ. Проте в будь-якому разі має бути скорочений дефіцит держбюджету. Щойно Україна домовилася з МВФ, її кредитний рейтинг одразу ж покращився: від В- до В, за даними рейтингового агентства Fitch, на початку липня 2010 року. Та цього замало, йдеться про тимчасове полегшення. Головна мета – відновити довіру з боку міжнародних ринків капіталу. Це можливо, коли будуть зменшені державні видатки й, відповідно, скоротиться державний дефіцит. А наступною гіркою пігулкою після підвищення тарифів на газ стане пенсійна реформа

ЧАСТКОВА ПРИВАТИЗАЦІЯ

Час масової приватизації минув. Натомість часткова приватизація має тривати. Вона наповнює порожні кишені готівкою, оскільки, по-перше, зростає кількість платників податків і, по-друге, зменшується корупція в держсекторі. Що менше буде посяд у ньому, то менше корупції та кругової поруки. Як засвідчує досвід, державні підприємства в пострадянських країнах зазвичай хронічно збиткові.

Але реальні шанси брати участь у приватизаційних конкурсах повинні мати крім російських і європейські компанії. Приплив капіталів і технологій нереальний без упорядкованої і сприятливої законодавчої бази і такої самої податкової системи. Це також передбачає отримання прав власності на нерухомість, бо рефінансування європейських компаній часто можливе лише тоді, коли право власності можна контролювати й перевіряти.

ПРИБОРКАННЯ ІНФЛЯЦІЇ ЯК ПЕРЕДУМОВА ДЛЯ ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ

Зростання тарифів на газ далі підігріватиме інфляцію. За цих умов україноцям важливо допомогти біднішим верствам населення адаптуватися до нових цін, оскільки інфляція позначається здебільшого саме на їхньому житті. Для її приборкання потрібно, аби Національний банк України став цілком самостійною інституцією. Це автоматично покращує бюджетну дисципліну та усуває спокусу скорочувати державний борг, друкуючи нові, нічим не підкріплені грошові папірці.

Лише сильна валюта і щорічний рівень інфляції на рівні європейських стандартів (до 3%) у довготерміновій перспективі поверне Україні довіру міжнародних та місцевих ринків

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Самого приборкання інфляції недостатньо. Єдиний соціальний податок та спеціальні виплати бідним такі ж важливі, як і формування та зміцнення середнього класу, усунення монополій та вдосконалення освіти й медицини. Підвищувати пенсійний вік до 65 років не має жодного сенсу, оскільки реальна середня тривалість життя українця суттєво коротша за середньоєвропейську (78 років).

Без цього країна буде поділеною вже не на Схід і Захід, а на численну бідноту й жменьку багатіїв. Зростання загального добробуту людей – найкраща передумова для успішної євроінтеграції. ■

ФІНАЛЬНІ ЗАУВАГИ

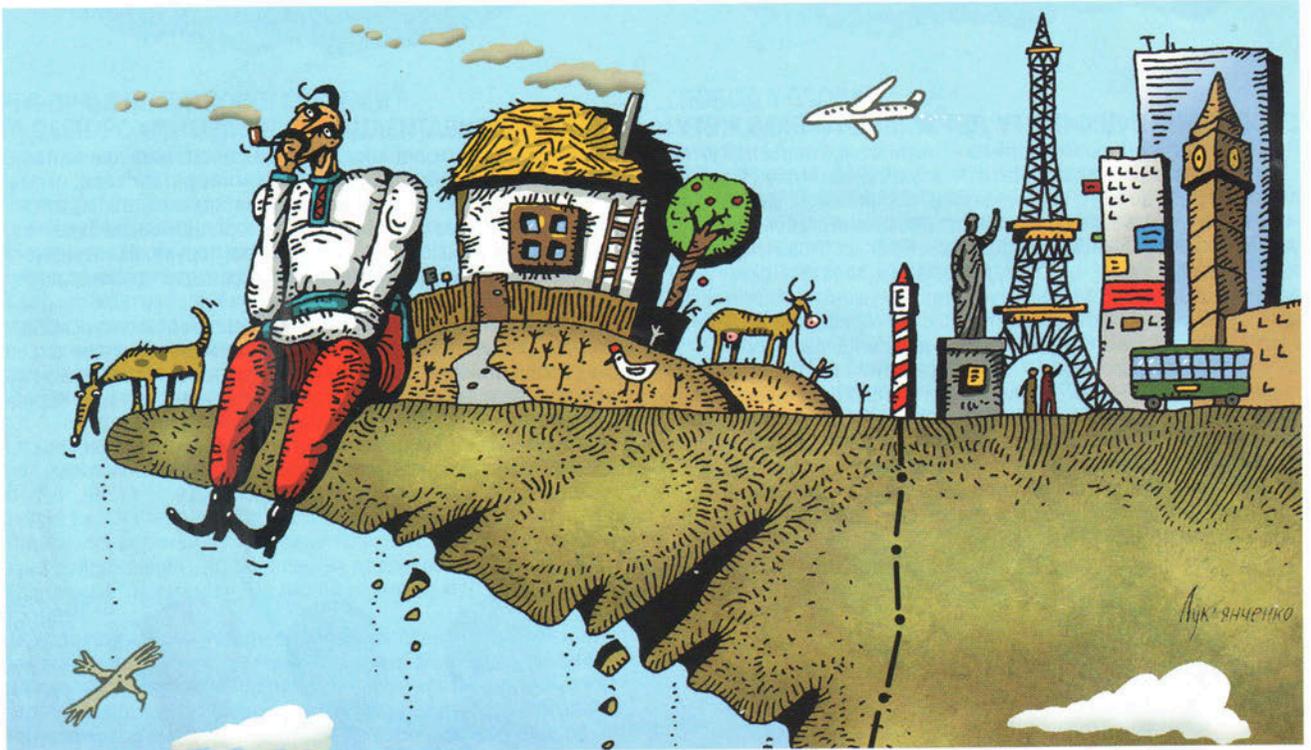
Запровадження правил і стандартів ЄС та підписання з Євросоюзом Угоди про зону вільної торгівлі в жодному разі не є панацеєю для України. Вони забезпечать українським компаніям та громадянам кращий доступ до європейських ринків.

Можливо, покращать умови ведення бізнесу та підвищать добробут українців. Україні конче потрібно шукати прибічників і помічників усередині ЄС та безпосередньо в Німеччині, найпотужнішому його гравцеві. Всі українські уряди доте-

пер робили для цього надто мало. Вибір, що стоїть перед Україною, дуже обмежений. Час напередодні Євро-2012 найкращий, аби цим вибором скористатися. Але tempus fugit, тобто час спливає швидко

Кінець Східної Європи

Досі не визначивши свого самостійного маршруту, Україна загубилася в Східній Європі з-поміж успішніших сусідів

Автор:
Едвард Лукас,
Велика
Британія

Коли Україна здобула незалежність, вона була частиною Східної Європи. Цей геополітичний термін міг набувати різного змісту, залежно від того, хто його використовував. Він міг охоплювати простір від кордону між Чехословаччиною та Німеччиною неподалік німецького міста Вайден через стару «Східну Німеччину» до Балтії, Балкан, Кавказу й Уралу, а може, ще далі. Східноєвропейський регіон був бідним, але перспективним. Це був не-Захід, частина Європи, обділена добробутом, свободою, верховенством права та безпекою, якими насолоджувалася та частина континенту, котрій вдалося уникнути правління комуністів. Означення «східний», «екс-комуністичний», «екс-совєтський», «колишній член Варшавського пакту» використовували як синоніми. Україна опинилася посередині: не така велика, як Росія, не така екзотична й невпорядкована, як

Центральна Азія, не така близька, як Польща. В широкому східноєвропейському спектрі за критеріями перспективності та долученості до європейських контекстів вона була десь посередині.

НОВІ УЯВЛЕННЯ

Частково це був наслідок одвертого неучтва Заходу. Цей «регіон» (люди й досі вірять, що справді йдеться про якийсь більш-менш цілісний простір) був дуже малодосліджений. Хоча холодна війна виховала силу-силенну советологів, що здебільшого залишалися на кремлівських справах і військових питаннях. Туманне знання про якихось дисидентів у Польщі та Чехії – все, чим реально могли похвалитися на Заході з приводу Східної Європи. Отож вона залишалася тета incognita як для іноземних політиків, так і для широкої громадськості. Все це змінилося. Сьогодні світ отримує значно більше інформації про неї, його

уявлення ширші й розмаїтіші. Поряд із цим змінюється й термінологія. А це вже погана новина для України.

Частково нові уявлення про Східну Європу спираються на визнання, так би мовити, географічних реалій. Достатньо глянути на карту, щоб дізнатися, що Прага, столиця східноєвропейської країни, розташована західніше за західноєвропейський Відень або ж усю Грецію. До того ж, важливу роль відіграють панівні тенденції. 1989 року Греція сприймалася як блискуче впорядкована країна порівняно з будь-якою новою молододою демократією Східної Європи. Нині це вже не так. Якщо розуміти під західним устроєм поєднання стабільної ринкової економіки, надання державою якісних послуг, мирний політичний процес, що не виходить за межі правового поля, та повагу до міжнародних зобов'язань, важко збагнути, чому Грецію вважають «захід-

ною країною». Єдине виправдання – якісь непевні історичні аргументи. Словенія, приміром, вже наздогнала Португалію за показником ВВП на особу. Невдовзі вона випередить і Грецію.

З плином часу історичні терміни стають зужитими. Наприклад, термін «колишня підневільна нація», попри його ностальгійне звучання, далі втрачає своє значення. Чуючи його, пригадую, як про ці нації говорили в часи, коли падіння залізної завіси видавалося дуже віддаленою перспективою. Проте сьогодні маємо вже зовсім інші реалії. Але що таке нація? І хто ці «підневільні»? Чи належить до них Росія? Без відповіді на подібні запитання цей регіон важко досліджувати. Ймовірно, можна говорити про те, що Росія була підкорена більшовиками й страждала за комуністів навіть більше, ніж Україна (і те, що нею досі керують чекісти, це тільки підтверджує). Але багато росіян цього так не сприймають. Термін «колишня підневільна нація» не личить також пост-Югославії та Албанії.

«Екс-комуністична країна» – словосполучення так само хибне. І Словенія, і Таджикистан є формально «екс-комуністичними». Але вони настільки відрізняються одне від одного, як і Америка від Гаїті. Комунізм мав чимало облич: від автократії в Албанії й гуляшної економіки в Угорщині до самоврядного соціалізму в колишній Югославії. Об'єднати їх під одним дахом неможливо.

ПОДОРОЖ У ЗАТХЛІЙ ЕЛЕКТРИЧЦІ

Єдина позитивна риса подібних термінів і концептів – це те, що вони допомагали таким країнам, як Україна. Кілька років тому ще можна було говорити, що всі екс-комуністичні країни Східної Європи – це подорожні, які їдуть в одному напрямку. Деякі з них, як-от Чехія, їхали комфортабельним експресом прямісінько до ЄС та НАТО. Деякі, як-от Україна, повільною затхлою електричкою, але головне – напрямком руху був той самий.

Модель розвитку, за якою прогрес був неминучий і лінійний, тепер зруйновано. Спільні страждання під комуністичним гнітом віднині не є характеристикою, що формує уявлення зо-

внішнього світу про країну. Що має реальне значення? Конкретні історії успіху країни. Чи її уряд чесний? Чи вибори справедливі? Чи країна приваблива для іноземних інвесторів? Чи досягнуто в ній верховенства права? Чи створено сприятливе середовище для ведення бізнесу? Чи туди хочеться поїхати на вихідні? Чи держава навчилася надавати послуги громадянам ефективно та якісно?

Усі країни, згадані вище, крім Росії, страждають від тих самих проблем. Вони всі спрагли капіталів: це спадок довгих десятиріч браку інвестицій, спровокованого командно-адміністративною системою. Майже всі вони мають нижчі стандарти життя за ті, які у них могли б бути за наявного рівня освіченості населення, географічного положення та якості інфраструктури. Майже у всіх є дуже серйозні проблеми в медицині та освіті. Одне слово, старі звички відмирають повільно, з великими потугами.

Але реальність швидко змінюється. Якщо розглядати не вирвані з контексту факти, а траєкторії розвитку, то виявиться, що відмінності між східноєвропейськими країнами серйозніші й вагоміші, ніж їхня подібність. Щороку Естонія наближається за всіма критеріями до нордичних країн. Латвія, коли пощастить, теж піде її шляхом, але пізніше. Чехія зі Словаччиною повертають свою довоєнну роль європейського індустріального хартленду. Угорщина нагадує Італію, маючи успішний працьовитий прошарок людей, які фактично несуть тягар неефективності національної економіки та поганого державного управління. Польща – беззаперечний регіональний важковаговик, що найімовірніше рухатиметься великими стрибками тим шляхом, який свого часу пройшла Іспанія: від відсталості до високого ступеня розвитку. Й усе це за життя одного покоління. Росія – катастрофа, що прогресує; країна, яка так і не спромоглася відійти від ресурсозалежної економіки й спирається на хитку політичну модель, чий хребет – корупція. Деякі з цих прогнозів можуть бути хибними. Але, в цілому, вони видаються вельми правдоподібними.

У змаганні за позитивний імідж України наразі програла.

Через
20 років
після падіння імперії Габсбургів ніхто не писав про «екс-габсбурзький регіон». Про «пострадянські країни» говорять і досі

Естонія є менш корумпованою, ніж будь-яка південноєвропейська країна. За індексом сприйняття корупції Естонія займає

27-ме місце

Італія
63-те
Греція
71-ше

Частина провини за це лягає на інші європейські держави, які не спромоглися збагнути й належно оцінити потенціал і важливість цієї країни. Але основна провина лежить на українському істеблішменті. Він мав фантастичний шанс після Помаранчевої революції, коли весь світ затамував подих в очікуванні нової яскравої історії успіху. Проте український потяг посунув у якомусь іншому напрямку. Девід Камерон, британський прем'єр-міністр, під час свого візиту до Туреччини в липні 2010 року заявив, що вання ЄС щодо того, чи ця країна має стати членом ЄС, у минулому. Важко собі уявити, щоб якийсь європейський лідер наважився сьогодні заявити щось подібне в Києві. Україну сприймають як дуже складну, корумповану, відсталу країну, в якій ризики є високими, а віддача – мізерною.

ЧУЖА СЕРЕД СВОІХ ЧИ ЧУЖИХ?

Найближчі друзі України нині – Білорусь та Росія: не найкраща компанія для країни, чия доля визначить майбутнє всієї Європи. Безперечно, Україна на їхньому тлі виглядає вельми непогано. Українські вибори були чеснішими й справедливими, ніж в інших двох країнах за останні два – чотири роки. Українські медіа, всупереч старанням уряду, й далі плюралістичніші, ніж у Росії та Білорусі. Ніхто поки не ставиться до українських лідерів, як до ізгоїв. А це, до речі, й далі серйозна проблема Білорусі.

Президентство Угорщини й Польщі в ЄС наступного року та проведення чемпіонату Європи з футболу 2012 року в Польщі та Україні дарує промінь надії. Польща й далі залишається найкращим другом України в Європі. Вся польська політична еліта визнає важливість України й відчайдушно хоче уникнути подальшого зростання впливу й сили Росії. «Ми однозначно займаємо проукраїнську позицію, але не можемо бути більш проукраїнськими, ніж нинішня правляча еліта України», – зазначив у розмові з автором цієї статті один впливовий поляк. Це, якщо бути цілком одвертим, сумна епітафія 19 рокам утрачених можливостей. ■

Територія без Батьківщини, або Ітака, якої не було

Нерв конфлікту між Заходом і Сходом України в тому, що перший розвивався за європейським циклом, другий – за циклом російським

Автор:
Оксана Пахльовська

Одісеї вирушав у плавання. В невідому путь, з якої міг не повернутися. Десять ліг блукань. Пережив найрізноманітніші пригоди. Але він мав Ітакою. Цією невидимою крапкою, що загубилася у хвилях Середземномор'я. Острівець Іонійського архіпелагу. Не сягає і 100 км². Треба було втекти від Циклопа і Лестригонів. Треба було випручатися з обіймів Цирцеї і сирен. Забути, звідки він родом, з'ївши лотос у Лотофагів, – і прийти до тям знову з думкою про батьківщину. Пройти Царство Мертвих. Подолати Сциллу і Харібду. Й усе – щоб повернутися ДОДОМУ. Бо там на нього чекала дружина. Його рід. Його люд. Повернення Одісея – це зустріч не лише з Пенелопою та сином Телемахом. Це зустріч із Батьківщиною як власним домом. З рідними. З пам'яттю. З живими і мертвими. Простір любові.

Батьківщина – як подолання зневіри. Жертовність. Вірність. І завжди – повернення.

КОД ЄВРОПИ: МАНДРИ ОДІСЕЯ

Одісея недаремно вважають першим героєм модерного часу. Але це також один із перших європейських героїв, який окреслив історією свого життя філософію європейської батьківщини.

Європа – це триєдиний вимір батьківщини: мала батьківщина – національна – пан'європейська. Звичайно, був Александр Македонський і був Цезар, була Римська імперія і Каролінгська, Священна Римська імперія німецької нації та імперія Габсбургів. Європа розширювалася, краялася і знову поставала в нових конфі-

гураціях шляхом завоювань, експансій, воєн, окупацій. Але в самих початках європейської цивілізації основним культурним змістом – і мірилом – Європи було місто, грецький поліс, «мала батьківщина», habitat, місце народження. А основним культурним змістом – і мірилом Міста – була Людина: її виховання і хист, відданість громаді, мужність і солідарність, честь особиста й честь роду. Від Давньої Греції і далі – через міста-комуні ренесансної Італії – поставала сьогоднішня Європа як багатовимірна рухома галактика «малих батьківщин». І кожна з цих батьківщин славетна якимось героєм чи квітами, майстерністю чи вином, палацом чи музичним інструментом.

А потім було XIX ст. з його революціями й «весною народів»: так народилася Європа як вимір національних батьківщин. Конфлікти і суперництво між ними, дві світові війни змусили європейців виробити нову етику співжиття. Так постав третій вимір батьків-

щини – Європа як культурна, філософська, моральна батьківщина народів, що становлять собою різні сегменти розвитку європейської цивілізації – цивілізації, заснованої на концепції свободи людини.

Культура – це зокрема і питання простору. Це спосіб людини вписатися в простір, концептуалізувати його, збагнути співвідношення себе з іншими в цьому просторі. Це спосіб підкорити лякаючий хаос, раціонально його устаткувати, надаючи йому синх-

ронний порядок та діахронічну тяглість.

Історично Європа як джерело західної цивілізації мала багато різної людності й мало простору. Тож ліпилася до скель, чарпаклася у гори, забудовувалася під вулканами й між фіордів, перед лицем штормів творила геометричну гармонію північноєвропейських міст і квіт учий безлад урбаністики Півдня.

Євразія мала немірний простір і мало людності. Загрозливий Степ, у якому народжувався Хаос. Західна Людина відчувала ногог васуі, жах порожнечі, – й почала забудовувати цю порожнечу. Готика, бароко, неокласицизм, модернізм – це форми приборкання Хаосу. У Східної Людини була «спокуса порожнечі» – чим більше простору, тим краще, – охопити, підім'яти під себе, промчатися на коні... Лишити пустку.

А в Римі сьогодні на виставках давньоримської старовини – мотто: «Де пройшли римляни, там досі росте трава».

КОД ЄВРАЗІЇ: НОМАДИЗМ ЧИНГІСХАНА

Якщо архетипним героєм сьогоднішньої Європи є Одіссей, то архетипним героєм сьогоднішньої Євразії є Чингісхан. Мандрівник проти Номада. Будівник проти Руйнатора. Ординська навала не є подорожжю. Це не спроба вивчити світ, не манакальна одіссеєва цікавість до невідомих земель, не пошук Ясоном Золотого Руна. Це навала зі Степу – без концепції повернення. Це нищення всього живого на своєму шляху – всього, що непридатне для харчування. Все, що не з'їдене і не знищене, має бути підкорене. Основний критерій – сила, здатність убивати, а не будувати.

АРХЕТИПНИМ ГЕРОЄМ СЬОГОДНІШНЬОЇ ЄВРОПИ Є ОДІССЕЙ, СЬОГОДНІШНЬОЇ ЄВРАЗІЇ – ЧИНГІСХАН

Римська імперія лишила по собі дороги, мости, акведуки, викладені мозаїкою терми – подорож, зв'язок, єднання, чистота. А головне – Lex Romana, Закон, на якому заснована правова система демократичного Заходу. Найбільша у світі Імперія Чингісхана простягалася від Сибіру до Кашміру, Тибету, морів Каспійського та Японського. Чингісхан винищив десятки мільйонів людей. А що лишилося? Затоптана кіньми могила в степу. Півтора мільйони квадратних кілометрів монгольської землі й населення – менше, як у Києві. Щоправда, є один предмет гордості. Багато монголів, кажуть, мають блакитну родимку на п'ятій точці – незаперечний знак приналежності до розсіяної в часі династії Великого Монгола...

Але Сарай-бату, столиця Золотої Орди, – крапка на історичній карті. А Рим стоїть, як і стояв. І крихітна Ітака – безсмертна у віках метафора.

Воістину, як писав Монтеस्क'є: Захід творить у бронзі. Схід буде у піску.

Протистояння Європи і Євразії – це насамперед протистояння вкоріненості й номадизму. Вкоріненість – це джерело знання своєї землі та любові до неї. Номадизм – це паразитарне і споживацьке ставлення до землі. Прийшов, з'їв, поруйнував. Споганив. Оскільки ж погане не любиш, пішов шукати деінде, щоб з'їсти і поруйнувати. А споганену землю ще й осміяв. А хто лишився живий на споганеній землі, себе не поважає, заздро дивиться на тих, хто живе інакше. І виглядає Великого Монгола. Під копитами його коня так легко і приємно стати спіраллю піску в пустелі.

«ПОЛІТИЧНА БУЛІМІЯ» РОСІЇ

В основі концепції російської державності закладений цей номадизм, пропущений через ідею «збирання земель» візантійського походження. «Русское насилие, его размах и гигантское наследие (включая Чечню сегодня) – это монголо-социалистический-византийский [...] синтез», – пише Юрій Афанасьєв у книжці «Опасная Россия» (2001). Не випадково нинішні неоевразисти в Росії виступають під чорними прапорами з жовтим зображенням Чингісхана.

Невдовзі після падіння Берлінського муру розмовляла зі своєю колегою, а тоді ще – своєю студенткою, талановитим антропологом, напіввінкою, напівросіянкою. Вона розповідала про свою любов до Петербурга. – А ти Грозний так само любиш? Це теж Росія? – запитала я її. – Ні, звичайно, яка ж це Росія, це просто жах! – відповіла вона. То яка ж логіка? Якщо Грозний – це «жах», відпустіть чеченців на волю, нехай живуть за своїми звичаями, називають по-своєму і країну, і її столицю, без тіні кривавого Івана Грозного. А якщо це «Росія», то чому ж не шкода бомбардувати, знищувати, катувати, вбивати?! Навіть баскську Герніку плундрував не франкістський Мадрид, а «Легіон Кондор» німецької Люфтваффе. Але сьогодні ні північноірландський, ні каталонський сепаратизми не розв'язуються бомбами з боку Лондона й Мадрида. І навіть коли валлійці загрожують відділитися від

Голова мраморової статуї Одиссея, III ст. до н.е.

Бельгії, фламандці лишаються такими самими по-фламандськом спокійними, як їхні застигли в часі пейзажі.

У Лондоні таксист, щоб отримати можливість їздити на історичних лондонських таксі – чорних кебах, складають іспит. Вони мають знати напам'ять усі 25 тис. лондонських вулиць.

Якось схопила таксі – їхати до театру Франка від Києво-Могилянської академії. Шофер не знав, де театр Франка! Він 20 років прожив у Києві, народився в Казахстані, сам росіянин із Краснодару, а дружина – українка з Молдови. Номо Sovieticus, який за два десятиліття не просто не побував у центральному драматичному театрі столиці, а й не знав, що такий театр існує!

Абсурдна за своїми виявами і драматична за своїми наслідками трагікомедія, яка сьогодні розгортається в українсько-російських відносинах, – прямий шлях до гуманітарної, моральної та політичної поразки обох країн у контексті сьогоденної цивілізації. І основна причина її – в глибинній історичній хворобі Росії: нездатності до модернізації, в неспроможності відмовитися від зужитих моделей. Європа теж пережила й імперський період, і тоталітарний. Але зуміла модернізуватися саме тому, що мала інтелектуальну і політичну мужність відмовитися від цих двох руйнівних амбіцій. Рим шанув своїх цезарів у вигляді пам'яток, музеїв і руїн. Велика Британія схилила голову перед Ганді, завдяки якому Індія здобула незалежність. Іспанія не зазіхає на свої колишні володіння ні на Півдні Італії, ні деінде. Польща не мріє про українські та білоруські території, а Німеччина – про території польські. Австрія не сниться самій собі Габсбургською імперією. Вже не кажучи про гітлеризм, фашизм, франкізм: вивчені, засуджені й заборонені сторінки історії.

Драма ж Росії – в номадичній матриці її держави. Впродовж століть кордон держави постійно рухається, територія розростається, державність наповнюється щораз іншими, але постійно різнорідними елементами. Й усе приходить у невідповідність із усім. Країна роз-

ширювалася шляхом невтомних завоювань неросійських – зокрема мусульманських – народів, намагаючись при тому залишитися унітарною імперією. А головне – імперією православною! «В продолжение XVIII в. Россия почти завершает давнее свое стремление стать в естественные этнографические и географические границы», писав Василій Ключевскій. Цими «естественными границами» була Фінляндія з усім східним узбережжям Балтійського моря і татарський Крим, Польща, Україна і Кавказ, Сибір, Бессарабія і Азія...

Те, що Ключевскій називав «географически округленной Россией», Норман Дейвіс кваліфікує як «політичну булімію»: завоювати не штука, а що робити далі? Можна окуповувати територію зі швидкістю в середньому 50-60 квадратних миль у день, як це відбувалося в Росії з XVII по XIX ст. Але часу вистачає лише на те, аби знищити місцеву культуру й політичний опір та насадити із центру репресивний поліційний апарат. Не можна, однак, експортувати культуру імперії, як не можна й зрозуміти культуру місцеву. Колоніальний Захід час від часу переживав культурне захоплення то Індією, то Китаєм, то американськими індіанцями, то Африкою. А Росія хронічно зневажала завойовані землі й культури. Для неї це завжди були ТЕРИТОРІЇ – для експропріації потрібних імперії ресурсів. Завойовані народи в літературі XIX ст. – навіть у таких великих поетів, як Пушкін і Лермонтов, – незмінно називалися «племенами». Це в Міцкевича і Шевченка вони називалися народами.

Складаючися з нелюбих територій, які й самі між собою часто ворогували, Росія традиційно не має відчуття конкретної батьківщини в історичній тягlostі її культури і традицій. Домінує месіанський вимір абстрактної батьківщини: то Російська імперія рятує світ православним «Глаголом», то СРСР поширює «мирову революцію», то путінсько-медведівська Росія–

Євразія веде боротьбу проти євроатлантичного світу. І завжди, за всіх умов, це не країна з армією, а армія з країною, як пише Ева Томпсон, автор унікально цікавої книжки «Трубадури імперії. Російська література і колоніалізм». Якщо центром європейської цивілізації є людина і сакральний сенс життя, то в Росії сакральним сенсом наділена лише Держава та її основні атрибути: Влада, Армія, Церква. До всього ж церква одержавлена, а отже, в цілому – позбавлений мораль-

ної автономії продукт політичної кон'юнктури.

МОСКВА: ТРЕТІЙ РИМ ЧИ ДРУГИЙ САРАЙ?

Сьогодні ми є свідками ще однієї кризи російської державності. Росія прагне реставрувати імперію через територіальну експансію. Але вкотре відмовляється розуміти, що разом із розширенням простору для експропріації ресурсів розширюється і простір конфліктів, нестабільності, перехресної ксенофобії.

«Кавказ: пространство

как политическая сила», «Северный Ледовитый океан – территория Российской Империи. Экспансия и расширение – единственный верный вектор»... І знову – розширитися легко. А

АБСУРДНА ТРАГІКОМЕДІЯ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН – ШЛЯХ ДО ПОРАЗКИ ОБОХ КРАЇН

дали? Зеро логіки, хаос, насильство. Росія творить сепаратизми, щоб поруйнувати сусідні держави. Культивує осетинську «аланську» ідею, інспірує ППСУАР тощо, але при цьому національна ідея повинна бути російською, а зіплеваний із учорашніх комуністів «русский мир» – унітарним та ще й на додачу православним. І потім – то постає як «ліберальна імперія», то веде боротьбу з лібералізмом. То «стратегічне партнерство» з Америкою, то США має стати «останнім Карфагеном». Учора була «світова революція», а сьогодні Росія оголошує себе цитаделлю «консерватизму». Коли ж аргументи вичахають, Росія бачить себе окремим «континентом», зануреним у незмінно «ворожий світ». А хто через інерцію чи слабкість, чи продажність стає частиною цього «континенту», переймає всі його хвороби. Як сьогоднішня Україна – інфекційний відстійник цих хвороб.

Запозичені ідеї, погано метаболізовані і некритично перемішані між собою. Розширюється простір – множаться кризи. Країна як Територія то травматично розширюється, то травматично звужується, наповнюючись лише реутилізованими ідеологемами. І сьогодні, як і вчора, знову йдеться про «повернення територій», а не про встаткування своєї власної батьківщини, про стан і становище в ній людини, про її майбутнє.

У спробі стати Євразією, тобто і Європою і Азією, Росія фактично перестала бути Європою і не стала Азією. Тобто не розвинула відповідних ідентичностей, а взяла від обох цивілізацій, по суті, гірше: агресивні ідеологеми, позбавлені сенсу милосердя, сусідства, почуття Іншого.

Власне, в цьому – нерв конфлікту між Сходом і

Заходом України. Західна Україна розвивалася за європейським циклом: мала батьківщина – національна – пан'європейська. Східна значною мірою – за циклом російським: держава – все, людина – ніщо. Земля – всього лише бізнес-територія. Чи не найкраща тому ілюстрація – гіркі нарікання кілька років тому нинішнього міністра освіти: «Ми живемо в країні, що в 1991 році стала незалежною від сибірських нафти і газу, якутських алмазів, від ядерної зброї, від місця постійного члена Ради безпеки ООН і ще багато від чого, що в сумі дало статус імперської держави. Ми живемо в країні, яка не зможе претендувати на імперський статус [...]». Нормальна сучасна людина сказала б: і слава Богу! А тут – ні, бо в головах постімперських покручив будь-який людський вимір цілковито перекреслений. Саме тому людину в цій «імперській державі» можна було депортувати і репресувати, катувати і морити голодом. Тут можна було затоплювати родючі землі й творити натомість штучні моря, які після Чорнобиля ставали коліскою радіонуклідів. Живого місця на планеті Земля не лишилося після СРСР – все отруєно і загниє, втратило сенс і перспективу.

Тож така й людина постала на цій території без батьківщини: вона невротично озирається в бік Росії, бо сама не здатна організувати свій простір, зробити його затишним і життєдайним, упорядкованим для майбутнього, для наступних поколінь. Така людина прагне говорити «загальноприйнятною» мовою – це страх індивідуальності, адже – індивідуальність – це воля, зусилля, відповідальність. Такій людині треба мало: за 5 грн, доданих до зарплати чи пенсії, вона віддасть і землю, і ресурси, і майбутнє. Їй нічого не шкода. Вона нічого не любить. Вона голосує за Чингісхана.

Вона не знає, що уроки історії страшні. Бо Перший Рим стоїть, як і стояв. Другий – став оттоманським Стамбулом. А Третій Рим – ще не відомо, чи він Третій і чи він Рим. А якщо він – Другий Сарай?

Але ніколи – Ітака. ■

Пам'ятник
Чингісхану в Улан-
Баторе

Темна конституційна ніч

Скасування Конституційним Судом політреформи 2004 року, яке на Банковій вважають геніальною політоперацією, може відкрити для самого Януковича скриньку Пандори

Автор:
Тарас
Березовець

У той час, як Україна готується відзначити 19-річчя своєї незалежності, її Конституційний Суд із подачі нардепів від коаліції розглядає можливість скасувати прийнятий 8 грудня 2004 року історичний закон №2222, яким повноваження президента й парламенту перерозподілялися на користь останнього.

Зусилля президентської адміністрації з відновлення Конституції зразка 1996 року (або К-96), а по суті – повернення Януковичу повноважень Кучми, справляють подвійне враження. З одного боку, такий comeback виглядає цілком логічним із огляду на швидке сповзання країни в затхлу політичну культуру 90-х, що асоціюється з двома термінами Леоніда Даниловича. З іншого – скасування політреформи 2004 року означатиме, що всі нинішні коаліціанти – регіонали, комуністи, литвинівці – захочуть наступити на горло власній пісні. Адже політреформа-2004 ознаменувала небачений до того компроміс усередині істеблшменту, який визнав, що загальний інтерес полягає в існуванні сильної парламентської демократії.

Відновлення К-96 знову перетворить Верховну Раду на дорадчий клуб за інтересами, таку собі гуманітарну раду або в російському варіанті Общественную палату при Адміністрації президента. Іншими словами, українські олігархи та недоолігарчики, всі ці власники «заводов, газет и пароходов», які так комфортно обсіли верхівку шорт-листа Forbes та за часів Ющенка звикли крутити президентською канцелярією, міністрами й прем'єрами як циган сонцем, тепер власноруч мусять приректи самих себе на роль очікуючих у черзі до Януковича.

П'ятирічна помаранчева епоха запам'яталася не лише численними сварками всередині влади. З точки зору короткого досвіду української незалежності, це також був надважливий період пошуку взаємного компромісу представників влади та опозиції. Зрештою, й нинішня партія влади тричі міняла свій статус – у 2005-му, опинившись в опозиції, у 2006–2007 роках повернувшись у владу, а потім знову до моменту обрання Януковича президентом будучи відстороненою від участі в правлячій коаліції. Проте цей досвід начоно продемонстрував, що ні влада, ні опозиція не є вічними, тому, приміром, ухвалюючи «під себе» закон про уряд із надто широкими повноваженнями, можна зробити велику послугу своїм

політичним опонентам. Які сьогодні в опозиції, а завтра можуть стати владою.

З огляду на всі перелічені обставини, з точки зору банальної логіки, ініціатива 252 народних депутатів звернутися до КС із проханням оцінити конституційність закону № 2222-IV виглядає як випадок масового політичного самогубства в стилі «бджоли проти меду».

Крім того виникає низка незручних запитань. Один із героїв Конституційної ночі 1996 року Віктор Мусіяка звертає увагу на таку обставину: якщо КС визнає закон №2222 про політреформу неконституційним, положення цього закону автоматично випаде з тіла Конституції. А оскільки ці положення вже є текстом самого Основного Закону, визнання окремих положень неконституційними означатиме, що треба знову запускати повний механізм внесення змін до Конституції з голосуванням «за» понад 300 депутатів. Експерт юстиції Микола Оніщук дає ще більш невтішний прогноз. На його переконання, Янукович не може, за законом, набути повноважень, яких на момент його обрання президентом України, за чинною Конституцією, у нього не було.

Ще один аргумент проти повернення до К-96 – побоювання стосовно того, що через примусове занурення країни у політичні реалії 14-річної давнини в Україні можуть відбутися дочасні парламентські та президентські вибори. Виходячи з юридичної логіки Оніщука, якщо Януковича обирали з повноваженнями, уріданими внаслідок політреформи 2004 року (за які голосувала вся фракція ПР), то upgrade версії «Янукович-04»

ІНІЦІАТИВА ЗВЕРНУТИСЯ ДО КС ІЗ ПРОХАННЯМ ОЦІНИТИ КОНСТИТУЦІЙНІСТЬ ЗАКОНУ № 2222-IV ВИГЛЯДАЄ ЯК ВИПАДОК МАСОВОГО ПОЛІТИЧНОГО САМОГУБСТВА

до версії «Кучма-96» неминуче призведе до повного перезавантаження системи. Отже, вибір для Віктора Федоровича має бути цілком зрозумілим: прагнеш стати Кучмою – спробуй. Але для цього доведеться ще раз пройти через жорна президентських виборів.

Біда в тому, що така дилема для президента була би цілком логічною в будь-якій демократичній країні. Ставлення ж нового керманіча України до законів та Конституції загальновідоме й не залишає ілюзій стосовно його наступних кроків. Щоправда, скасування Конституційним Судом політреформи 2004 року в реальності може відкрити для самого Януковича скриньку Пандори, про яку він навіть і не здогадується. Як не здогадується й про те, хто була ця клята Пандора... ■

ЗБРОЯ МАЙБУТНЬОГО

ВИХІДНІ
21:00

Приймайте телеканал ТВі
в ефірі, у кабельних мережах
та у вільному доступі
на супутнику АМОС

ТВі
прем'єра

Самі не місцеві

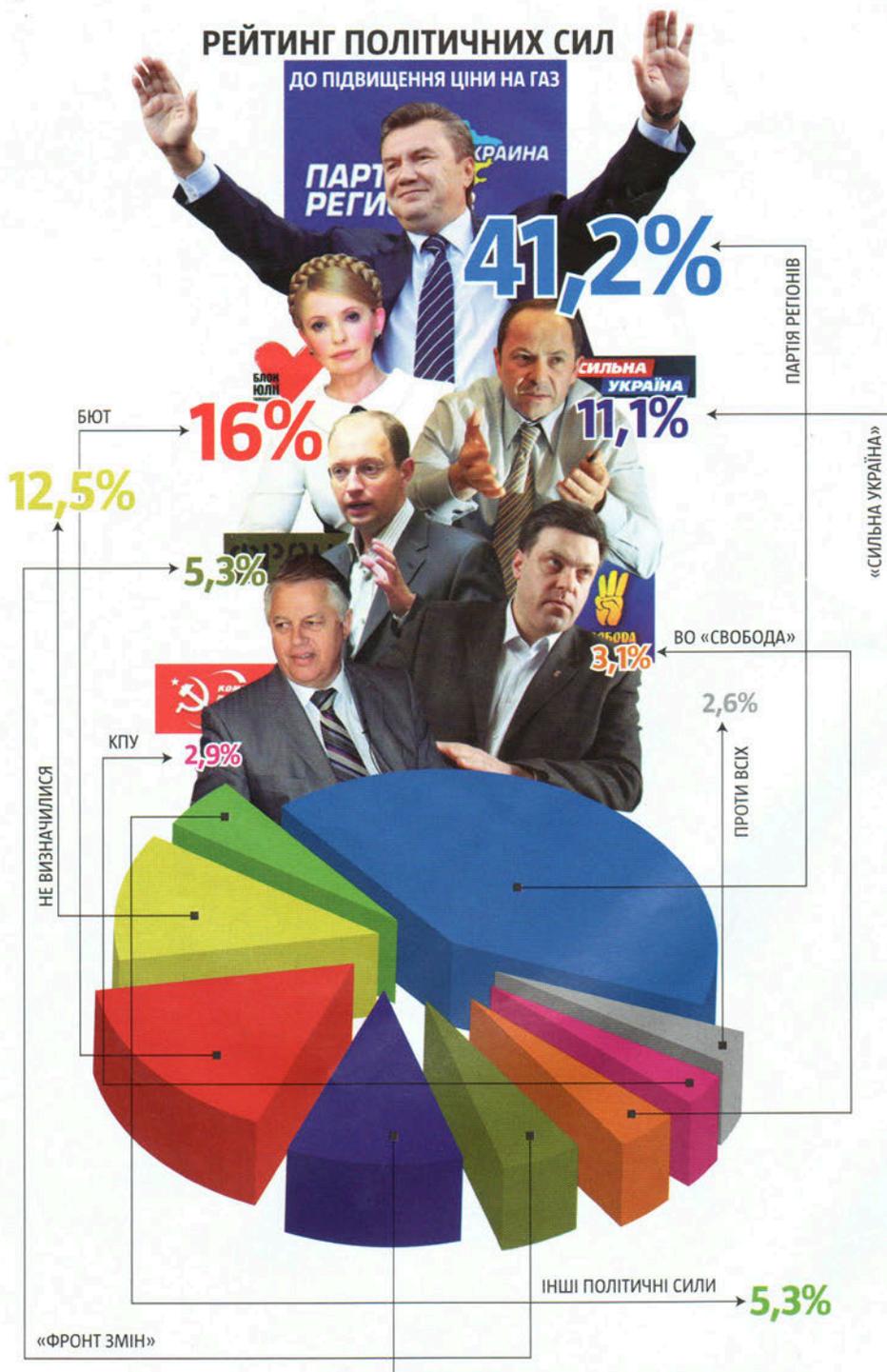
Опозиційні партії кооперуються та ретельно перевіряють своїх кандидатів, щоб не втратити на місцевих виборах свої традиційні електоральні території

Автор:
Аліна Пастухова

Не чекаючи офіційної дати початку виборчої кампанії, політичні сили готуються до місцевих перегонів. Кампанія триватиме лише 50 днів і розпочнеться 11 вересня. Партіям за цей час треба розібратися з новими правилами гри, які встановлює ухвалений провладною коаліцією закон про місцеві вибори, і знайти способи мінімізації їхніх негативних наслідків. Адже новий закон створює вигідні умови лише для однієї політичної сили – Партії регіонів (*Тиждень*, № 29/2010), інші залишаються в програвші.

ТОТАЛЬНІ ПРАЙМЕРІЗ

Уже місяць активно працює «Сильна Україна» віце-прем'єра з економічних питань Сергія Тігіпка, який хоч і входить до владної команди, проте на місцевих виборах хоче виглядати як незалежна політсила. Готується до друку нова книжка Тігіпка, у якій політик пояснить, як він планує вирішувати проблеми місцевих громад. Привернути увагу до власної політсили команда Тігіпка намагається і за допомогою так званих праймеріз, тобто попереднього рейтингового голосування за членів партії, що має визначити лідерів «Сильної України». Переможці праймеріз стануть кандидатами по мажоритарних округах та очолять партійні списки. Планується, що в такому голосуванні візьмуть участь і члени партії, і звичайні громадяни. Не забувають «сильні українці» й протиставити себе партії влади. «Ми так прямо виборцям і кажемо: якщо у вас немає води в крані, не йдіть жалітися владі, звертайтеся до нас», – розповідає соратниця віце-прем'єра Олександра Ку-

Опитування провели фонд «Демократичні ініціативи» та Центр Разумкова 10 червня. Опитано 1611 респондентів. Статистична похибка – 2,5%.

жель. Деякі джерела стверджують, що у ПР Тігіпка розглядають як претендента на роль конструктивної опозиції, яка насправді працюватиме на владу (див. стор. 32).

У «Нашій Україні» формування виборчих штабів планували завершити до 20 серпня, а далі складатимуть партійні списки та визначатимуть кандидатів у мажоритарних округах. Наразі ж партія проводить переговори з іншими патріотичними силами щодо варіантів співпраці на виборах. За прикладом Тігіпка нашоукраїнці збираються проводити праймеріз. Цей механізм планують застосувати і в «Батьківщині» Юлії Тимошенко.

Робота кипить і в штабах біло-блакитних. Протягнувши до закону вигідну для себе норму, згідно з якою кандидатом у місцеві депутати чи мери може бути лише людина, яка представляє певну політичну силу, білоблакитні вербують до своїх лав місцевих лідерів по всій Україні. І якщо на Заході популярні в місцевих громадах люди до партії влади не поспішають, то в центральних регіонах вони поведуться лояльніше: краще вже йти на вибори від ПР, аніж бути знятим із виборчих перегонів у розпал кампанії. Зокрема, днями лави Партії регіонів поповнили мер Дніпропетровська Іван Куліченко та троє мерів міст Дніпропетровської області: Нікополя – Сергій Старун, Марганця – Сергій Кузнецов і Орджонікідзе – Іван Цупров. До ПР приєднався і мер Іллічівська Валерій Хмельнюк.

ПРОБЛЕМИ КОНКУРЕНТІВ

Партія регіонів – єдина політсила, яка може бути спокійна за результат виборів, адже вона має і адмінресурс, і партійні осередки по всій Україні, і вплив на безпартійних кандидатів-мажоритарників, і представництво в територіальних виборчих комісіях.

Найбільше не пощастило партіям, які заявили про себе недавно, але вже претендують на вагомий роль у політиці. Через заборону новим законом брати участь у виборах партійним осередкам, зареєстрованим менше ніж за рік до дати виборів, не зможе взяти участь у перегонах половина осередків «Сильної України» Тігіпка. У такій самій

ситуації опинилися «Фронт змін», «За Україну» та «Громадянська позиція».

Незрозуміла ситуація в нових партіях і з представництвом у територіальних виборчих комісіях. Відповідно до закону на представництво в них мають право лише парламентські політичні сили. І «Фронт змін» Арсенія Яценюка, і «Громадянська позиція» Анатолія Гриценка, і «За Україну» В'ячеслава Кириленка мають своїх представників у парламенті, проте до Верховної Ради вони потрапили під прапором іншої політичної сили. І чи вважатимуть їх парламентськими, ці партії наразі не знають. Без представництва в територіальних виборчих комісіях залишилася позапарламентська «Свобода».

Проблеми має і «Батьківщина» Юлії Тимошенко. Новим законом заборонена участь у виборах блоків, отже, «Батьківщині» доведеться йти на вибори без союзників із Української соціал-демократичної партії та партії «Реформи і порядок», що входять до БЮТ. «Батьківщина» пропонує союзникам йти на вибори спільно за їхнім списком, але вони не поспішають погоджуватись.

ГРА БЕЗ ПРАВИЛ

Окрім внутрішньопартійних проблем, прогнозують аналітики, багатом політсила може нашкодити застосування брудних технологій. Причому граєтиме на межі фолу, переконані експерти, саме партія влади. І якщо в Києві вибори проведуть ще більш-менш чесно, говорять у партіях, то в регіонах – із великою кількістю порушень. «Висуватимуть кандидатів спеціально, щоб псувати репутацію іншим кандидатам, яких поважає місцева громада. Їхнє завдання не виграти вибори, а втопити конкурента», – розповідає політолог Ігор Жданов.

Усі опитані *Тижнем* партії переконані, що ПР використає нечітко прописане положення закону щодо зняття кандидатів із виборчої дистанції за порушення, допущені в процесі кампанії. За законом, якщо кандидат вчинив одне порушення, він отримує попередження від територіальної виборчої комісії, а за друге вона може його зняти. При

цьому закон не визначає, за яке саме порушення можна застосувати цю санкцію. «Можна зробити порушення за кандидата, надрукувати, наприклад, листівки від його імені, його знімати за день до виборів. І нехай доводить у суді, що він тут ні до чого», – пояснює Жданов.

Є й інший прийом – «технологія підсадних качок». Це введення до списку певної політичної сили своїх людей, які після проходження до місцевої ради приєднуються до більшості, котру на своїй основі формуватиме ПР. Цієї технології сьогодні дуже бояться у партії «Батьківщина». А в «Сильній Україні» уже заявляють про її застосування. Заступник голови «Сильної України» Кость Бондаренко: «У багатьох регіонах починаються дзвінки від губернаторів: прийміть до себе в партію нашого заступника. Один із губернаторів пропонував, щоб взяли його сина на керівну посаду в партії. Вони намагаються замінити членів нашої партії на більш прогнозованих людей».

За останній місяць набув популярності новий вид бізнесу – продаж та оренда політичних партій, що існують лише на папері, але мають достатню кількість партійних осередків, зареєстрованих раніше ніж за рік до виборів. За даними джерела *Тижня*, в одній із таких партій мінімальна ціна оренди районного осередку – \$10 тис. Схема така: кандидат висувається за списком такої орендованої політсили, а після перемоги на виборах діє незалежно від неї.

Опозиція вже доводить, що є не менш винахідливою, ніж партія влади. «Ми проводимо переговори з іншими політичними партіями задля узгодження кандидатів по мажоритарних округах, якщо по якомусь округу йде хтось із дружньої нам партії. У таких випадках від патріотичних сил має бути один представник», – розповідає член партії «Наша Україна» Андрій Парубій. Нашоукраїнці вже мають такі домовленості з Українською народною партією, Конгресом українських націоналістів, Християнсько-демократичною партією, партіями «За Україну» та «Фронт змін». Очікується, що до них приєднається і «Батьківщина». ■

Мінімальна ціна оренди районного осередку – \$10 тис.

Продовження теми – на стор. 32

Хто ви, містере Тігіпко?

Хто він – придворний опозиціонер, розмінна карта в грі груп впливу всередині партії влади чи обличчя альтернативної Регіонам політичної сили

Автор:
Аліна Пастухова

Віце-прем'єр активно готується до місцевих виборів, намагаючись закріпитися в ніші незалежної третьої сили, яка начебто готова для блага країни співпрацювати як із представниками чинної влади, так і з опозиційним до неї БЮТ.

САМ СОБИ ОПОЗИЦІОНЕР

Складається враження, що Сергій Тігіпко веде власну гру. Принаймні його політтехнологи дуже стараються, щоб у багатьох таке враження склалося. Він і справді має можливість спиратися на свої ресурси. Наразі статки Тігіпко оцінюють у більш ніж \$500 млн. Чимало експертів вважають, що Тігіпко може розраховувати не лише на гарний результат на місцевих виборах, а й отримати власну фракцію у Верховній Раді після виборів 2012 року. Політолог Володимир Фесенко, наприклад, прогнозує, що тоді Тігіпко має всі шанси обійняти посаду прем'єр-міністра. Таємницю успіху віце-прем'єра політологи пояснюють його здатністю відчувати політичну кон'юнктуру. «В Тігіпко є певний політичний нюх. Він вчасно пішов від Януковича після другого туру президентських виборів у 2004 році. Може здатися, просто злякався, але з іншого боку, він вирішив не підставлятися, коли побачив, що перемагає інша сторона. Він вдало пересидів той період у бізнесі, не втручаючись у політику, а потім вдало вийшов на старт президентської кампанії, і більше того, скористався нішею для «третьої сили», - наголошує науковий директор Школи політичної аналітики при НаУКМА Олексій Гарань.

Напередодні місцевих виборів Тігіпко пішов, здавалося, на самогубство. Працюючи в уряді, він дозволяє собі критикувати... владу за неспроможність здій-

снити реформи в країні. Самокритика чи критика колег у команді Януковича дотепер були неприпустимі – за «неправильний» меседж балакучого чиновника відразу відправляли у відставку. «Сьогодні все одно недостатньо політичної волі в цілому. Я говорю про владу в цілому... Є серйозна проблема з виконавцями», - натомість рубає з плеча Тігіпко, прозоро натякаючи на членів Кабміну на чолі з Миколою Азаровим. Політтехнологи лідера «Сильної України» зараз роблять усе, щоб максимально дистанціювати віце-прем'єра від Партії регіонів. Для цього, зокрема, використали й зрив позачергових виборів мера міста Ізмаїл Одеської області, що планувалися на 1 серпня. В команді Тігіпко події в Ізмаїлі назвали репетицією зриву виборів у місцях, де кандидати від влади не користуються популярністю.

Віце-прем'єрові раптова опозиційність дивним чином сходиться із рук. А це вже нашттовує на думку про певні домовленості партії влади з лідером «Сильної України» щодо придворної опозиції.

СВІЙ СЕРЕД ЧУЖИХ

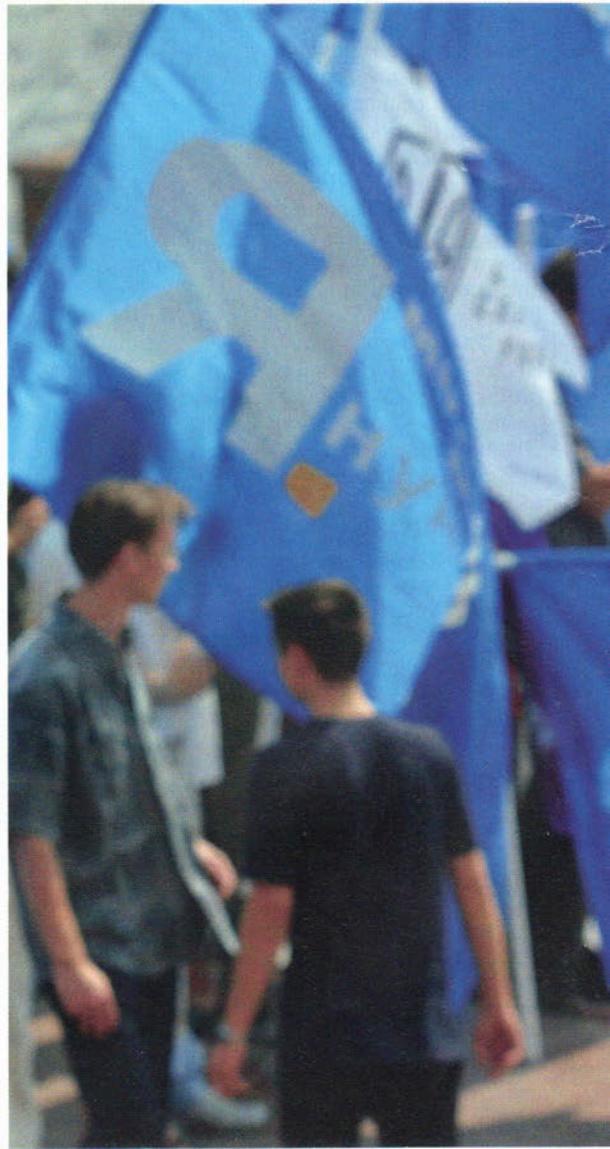
Проект «Тігіпко» в цілому вписується в стратегію Партії регіонів із отримання зручного спаринг-партнера. В партії влади, схоже, закінчився кастинг на роль конструктивної опозиції, яка має нейтралізувати справжніх інакодумців.

На роль «коханої дружини», котрій дозволяється м'яко критикувати владу, в ПР хотіли взяти Арсенія Яценюка, але план зірвався, кажуть наближені до партії влади. Тепер цю роль, очевидно, не проти віддати Тігіпку. Можливий сценарій такий: за домовленістю з ПР віце-прем'єр іде у відставку на початку виборчої кампанії, пояснюючи свої дії тим, що влада не дає йому здійснювати реформи, тому він не може

лишатись в уряді. А після виборів представники «опозиційної» «Сильної України», які потраплять до місцевих рад, створюватимуть коаліції з ПР. Формування іміджу Тігіпко-опозиціонера потрібне регіоналам насамперед для перетягування на бік «Сильної України» виборців, які підтримують політичну силу Тимошенко.

Сергій Тігіпко вже працював із багатьма людьми, які представляють нинішню владу. Обіймав посаду першого віце-прем'єра, а пізніше міністра еко-

ДОЗВОЛЕНО
ОПОНУВАТИ.
Сергій Тігіпко
грає роль
опозиціонера
в уряді без
жодних –
поки що –
негативних
для нього
наслідків

номіки за президентства Леоніда Кучми, у 2003–2004 роках очолював Нацбанк. Устиг попрацювати і в команді Януковича, очолюючи 2004 року його виборчий штаб. Щоправда, він мало впливав на роботу штабу й залишив біло-блакитних, як тільки стало зрозуміло, що Янукович програє вибори. Але цього разу сторони можуть налагодити більш плідну співпрацю. Аналітики наголошують: у Тігіпка немає команди, на яку він міг би спиратися, йдучи в самостійне політичне плавання, тому віце-прем'єр може пристати на пропозицію біло-блакитних. Як розповідають політологи, котрі свого часу консультували Тігіпка, сформувати команду відданих собі людей він просто не здатен: коли бачить, що більше не може використати людину у власних цілях, втрачає до неї інтерес і намагається якнайшвидше її позбутися. Така пове-

дінка обурює інших членів команди. «Тігіпко працює так: вкладає гроші, залучаючи здебільшу молодь, якій дає доручення. Використовує підготовлені молодими людьми матеріали, але найманий працівник ніколи не запропонує творчого підходу. Тому й не пропонує Тігіпко інноваційних рішень», - розповіла Тижню людина, яка знає Тігіпка ще з часів його перебування на посаді віце-прем'єра в 1997 році.

До того ж Тігіпко ще не сформував ядерного електорату, як Янукович чи Тимошенко. «Він як флюгер повертається за симпатіями тих людей, що його на цей момент підтримують. Структура його виборців дуже сильно змінюється й залежить від того, які тези він зараз озвучує. Озвучував гарні тези для підприємництва, - його підтримав малий та середній бізнес. Щойно почав робити заяви про необхідність непопулярних заходів (запрова-

дження штрафів за несплату комунальних тарифів, податку на нерухомість тощо - Ред.) - рейтинг пішов донизу», - констатує Тарас Березовець, директор агентства політичного консалтингу «Політтех».

Якщо ж план із конструктивною опозицією не буде реалізовано, Тігіпко, вочевидь, піде у відставку вже як цап відбувайло, винний у всіх прорахунках уряду. Найбільше ж критикуватимуть його за Податковий кодекс, відповідальність за прийняття якого взяв на себе лідер «Сильної України». За такого сценарію, подальша популярність Тігіпка залежатиме від того, що здасться виборцям переконливішим - звинувачення від влади чи його виправдання.

ЗОЛОТА АКЦІЯ ЛЬОВОЧКІНА

Нещодавно экс-міністр Нестор Шуфрич запропонував іще одну версію стратегії використання проекту «Тігіпко»: мовляв, політичну партію віце-прем'єра фінансують співвласник РосУкрЕнерго Дмитро Фірташ та глава президентської адміністрації Сергій Львовочкін, щоб виростити наступника Януковичу.

У «Сильній Україні» заяви Шуфрича категорично спростовують. За словами заступника голови партії «Сильна Україна» Костянтина Бондаренка, їхня політична сила ні з Фірташем, ні з Львовочкіним ніколи справи не мала, сама партія не має централізованого фінансування, а проблему пошуку коштів самостійно вирішує кожен регіональний осередок. Проте в політичних колах підтверджують - Фірташ та Львовочкін у «Сильній Україні» таки зацікавлені. Група Фірташа-Львовочкіна дратує інші центри впливу всередині ПР, тому вона ризикує втратити нинішню вагу, якщо робитиме ставку лише на Януковича. З іншого боку, Львовочкін мріє про посаду прем'єр-міністра, тому шукає нових союзників. Так само мав би бути зацікавлений у пошуку нових союзників і Тігіпко, який усе ж таки залишається чужинцем у команді Януковича і якому, за словами політологів, попри чималі статки, бракує коштів на розкрутку власної партії. ■

ФОТО: ОЛЕКСАНДР ЧЕРМЕНЬОВ

Капітальна криза

Без злагоджених дій уряду та НБУ неможливо відновити кредитування реального сектору

Автор:
**Сергій
Яременко,**
екс-заступник
голови НБУ

З приходом до влади команда Віктора Януковича зосередила в своїх руках усі важелі державного управління й має можливість реалізувати декларовану в передвиборчий період економічну політику. Фінансовий сектор, бізнес, громадяни чекають змін на краще, які б засвідчили втілення обіцянок. Постає логічне запитання – чи варто сподіватися на виконання цих обіцянок? Кожна наступна влада переконує нас – вона знає, що робити, не пояснюючи, якими методами збирається досягти певної мети. Отже, чи можна організувати економічне життя в країні, яке б не характеризувалося подальшим падінням?

Ще під час передвиборчих перегонів було зрозуміло, що Україна замкнулася на собі та зовсім не помічає глобальних змін, які відбулися у світовій економіці внаслідок фінансової кризи. Це, до речі, не заважає владі списувати всі економічні негаразди на вплив тієї самої кризи. Але ж потрібно розуміти – тривалість кризових процесів недооцінена.

Вище керівництво нашої держави сподівалося й досі сподівається вивести економіку з рецесії, наводячи якийсь порядок старими методами. Проте відповідного досвіду насправді немає. До жовтня 2008 року всі кризові явища в Україні були зумовлені слабкістю влади, внутрішніми фінансовими негараздами тощо, але відбувалися вони на тлі економічного зростання у світі, тому були порівняно м'якими. Зараз внутрішні труднощі збіглися в часі з небувалим із 1933 року падінням у світовій економіці. Це не можна не враховувати.

Одна з найгостріших економічних проблем України – неготовність та/або небажання банків кредитувати реальний сектор. Але чи це можливо?.. З часів СРСР вітчизняна економіка була зорієнтована передусім на конкретне завдання – виробництво металопродукції. Саме цей сектор під час кризи постраждав найбільше. Нам іще пощастило, що в 2009 році нашим металом зацікавився Китай, інакше – падіння було б набагато глибшим. Металургійні олігархи втратили більшість ринків збуту, обсяги експорту впали, обсяги валют-

них надходжень – так само. Водночас значного удару зазнали фінустанови – їхні прибутки суттєво зменшились, якість кредитних портфелів погіршилася за рахунок неповернення іпотечних позик. Доходи українців знизилися, банки фактично припинили кредитувати фізосіб, а це, своєю чергою, призвело до падіння попиту на товари та послуги всередині держави.

Чи доцільно банкам за таких умов кредитувати виробників? Навряд чи. Можливо, і є якісь перспективні галузі, але як їх визначити? Як банкам знати, кого кредитувати? Обіпкілись на іпотеці та кредитуванні забудовників, фінустанови зробили умови надання кредитів українським жорсткими й таким чином іще більше підірвали фінансові потенції реального сектору. Зараз ситуація парадоксальна – банки мають надлишкову ліквідність, проте не знають, куди її спрямувати. Така невизначеність іще більше підвищує і без цього високі кредитні ризики, що обумовлює захмарні відсоткові ставки.

По суті, зараз фінустанови заробляють на віртуальних

ПОГАНА КРЕДИТНА ІСТОРІЯ

Квітень 2005 року

Економіка України почала наповнюватися кредитними ресурсами: фінустанови активно залучають дешеві гроші на зовнішніх ринках і перепродають усередині країни. Кредитні портфелі банків зростають у середньому на 5% щомісяця. Гривня ревалює з 5,35 до 5,05 UAH/USD. До 2008-го зовнішні запозичення резидентів України зросли на \$79,4 млрд.

Вересень 2006 року

Банки розгортають рекламні кампанії з просування кредитних продуктів – споживчого й автомобільного кредитування, а також іпотеки. Ледь не кожен охочий може отримати кредитні гроші. Протягом 2006 року обсяг наданих валютних кредитів зріс на 95,4%, а гривневих – на 52,3%.

2007 рік

Перегрів банківської системи – фінустанови надали більше кредитів, ніж було забезпечено пасивами. Протягом року обсяг наданих валютних кредитів зріс на 75,4% – до \$42,2 млрд, гривневих позик – на 72,7% – до 213,8 млрд грн. Частка зобов'язань домогосподарств у загальному кредитному портфелі банків становить близько 40%.

Січень – лютий 2008 року

Аби стримати кредитний бум, НБУ підвищує облікову ставку з 8% до 10% та призупиняє рефінансування банківської системи. На початку року середня ставка іпотечних кредитів у гривні становить 16,23% річних, у доларах США – 13,36%, у євро – 12,26%. Внаслідок світової фінансової кризи більшість вітчизняних банків втрачають можливість залучати гроші на зовнішньому ринку й поступово згортають кредитні програми.

Травень 2008 року

НБУ підвищує облікову ставку з 10% до 12%. Гривня ревалює з 5,05 до 4,85 UAH/USD.

Червень 2008 року

Кредитування в Україні майже заморожено. Загальний обсяг іпотечних кредитів сягнув астрономічної позначки – 499,6 млрд грн.

Жовтень 2008 року

Посилення кризи ліквідності. НБУ ввів тимчасову адміністрацію в Промінвестбанку. Протягом кількох місяців такі адміністрації запрацювали ще в понад 10 банках. Запроваджено мораторій НБУ на дострокове повернення банківських депозитів фізичним та юридичним особам. Гривневі ресурси на міжбанківському ринку подорожчали до 40% річних.

ринках акцій і боргових зобов'язань. Утворюється чергова бульбашка – фондовий ринок зростає на тлі падіння реального сектору. Така ситуація склалася в багатьох країнах, але в нашій вона має свої неприємні особливості внаслідок неправильної та запізнилої рекапіталізації банків. Ще на початку кризи, здавалося, було зрозуміло, що необхідно поливати корені, а не квіточки, – підтримувати реальний сектор, а не банки. В умовах кризи фінустанови не могли залучити дешевого позичкового ресурсу, тобто сформувати пасив. Наші банки брали дорогі кредити під 20–25% у гривні й у 2009-му сформули пасив на поточний рік, вартість якого не може бути нижчою 20%. Це ще одна причина того, що банківський сектор не може запропонувати підприємствам і громадянам прийнятних відсоткових ставок. Недостатнє втручання Нацбанку в ці процеси та його іноді не зовсім адекватні дії призвели до того, що з'явилися ножиці інтересів між реальним та банківським секторами. Це виявилось й у тому, що в 2009 році банки витягли з компаній усе, що зуміли, а запропонувати гроші знову не змогли. В підсумку такі дії фінустанов лише погіршили їхні активи – віддавши останнє в 2009 році, підприємства-позичальники втратили можливість розвиватися далі й повертати решту боргів.

Зараз низькі відсоткові ставки за кредитами вкрай необхідні реальному сектору. В конкурентів-імпортерів є доступ до дешевих грошей, в українських підприємств – немає. Про яку конкурентоспроможність вітчизняної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках може йтися за таких умов? Про який економічний розвиток? За рахунок чого?.. Одна з проблем України в тому, що її політична еліта вийшла з технократів – владу зараз мають колишні директори заводів і олігархи, які переконані, що потрібно дбати про власні підприємства. Проте фінансовий сектор – це не абстракція, а кровносна система, яка не виникне сама собою, поки хтось будуватиме якусь реальну економіку.

Протиставлення банківського та реального секторів економіки потрібно визнати й відмовитися від нього. На найвищому державному рівні має бути не монолог, а діалог між керівництвом уряду та НБУ, має бути співпраця, а не латентне протистояння. Ніхто в нас не звертав уваги на можливість банків, монетарних інструментів, які саме зараз є визначальними в розвитку економіки. Кабмін не хоче бачити, що інвестиційна складова бюджету дуже мала і становить 30–40 млрд грн, а обсяги банківського кредитування в десятки разів більші – до 700 млрд грн. Якщо ці гроші поєднати з бажанням розвивати реальний сектор, то можна зробити переворот в економіці. Замість того,

аби зрозуміти, що коректна робота банківської галузі в рази важливіша за перестановки в бюджеті, влада перетасовує державні гроші – плюс-мінус 10 млрд грн на ту чи іншу програму. В 2010 році урядові може забракнути коштів навіть на виплату зарплат і пенсій. Про державні інвестиції можна забути! Відповідно влада має подбати про створення умов для залучення банківського капіталу в реальний сектор.

ЗАМІСТЬ ТОГО АБИ ЗРОЗУМІТИ, ЩО КОРЕКТНА РОБОТА БАНКІВСЬКОЇ ГАЛУЗІ ВАЖЛИВІША ЗА ПЕРЕСТАНОВКИ В БЮДЖЕТІ, ВЛАДА ПЕРЕТАСОВУЄ ДЕРЖАВНІ ГРОШІ – ПЛЮС-МІНУС 10 МЛРД ГРН НА ТУ ЧИ ІНШУ ПРОГРАМУ

Шлях вирішення низки означених проблем – співпраця й консолідація позицій НБУ та уряду. А можливо це лише в тому випадку, коли ці позиції будуть самостійними. Наша помилка у відсутності власної економічної політики, такої, яку б визначали чітко окреслені державні інтереси, а не меморандум про співпрацю з МВФ. В іншому разі Україна приречена жити в борг, за рахунок зовнішніх запозичень. ■

 Продовження теми – на стор. 36

Листопад 2008 року

Гривня девальвує до 10 UAH/USD, а за місяць – ще на 10%. Різка девальвація гривні суттєво погіршує якість кредитних портфелів банків.

Рада директорів МВФ ухвалила рішення виділити Україні стабілізаційний кредит stand-by розміром \$16,4 млрд.

Грудень 2008 року

Середня ставка іпотечних кредитів у гривні становить 25,56% річних, у доларах США та в євро – 18,18%. Іпотечні кредити надають лише дві фінустанови.

Травень 2009 року

Із початку року вплив валюти з країни сягнув \$5,2 млрд. Нацбанк скасував мораторій на дострокову видачу депозитів. Банки, в яких запроваджено тимчасові адміністрації, вкладів не повертають.

Червень 2009 року

Із початку року обсяг проблемних кредитів у портфелі банків зріс на 80% і перевищив 30 млрд грн. Верховна Рада ухвалила закон, який заборонив валютне кредитування українців (виняток – позики на навчання та лікування за кордоном).

Липень 2009 року

Комерційні банки намагаються залучати депозити.

Грудень 2009 року

Ліквідність банківської системи досягає рівня початку жовтня 2008-го.

Січень 2010 року

Банки відновлюють кредитування в національній валюті, але у зв'язку з високими відсотковими ставками позики залишаються не дуже затребуваними.

Червень 2010 року

Регулятор скасував постанову №421 від 22 липня 2009 року, якою заборонив збитковим банкам видавати незабезпечені кредити.

1 червня 2010 року

У стані ліквідації перебувають 18 банків, долю ще чотирьох вирішують тимчасові адміністрації НБУ. Подробиці – на стор. 39

Липень 2010 року

Окремі учасники банківського ринку лобюють відновлення валютного кредитування. Докладніше про ситуацію на ринку – див. стор. 36

Кредитне збочення

Українські банки підживлюють попит на імпортні товари, оминаючи увагою реальний сектор

Автор:
Марія
Мінська

Дедалі більше українських банків заявляють про відновлення кредитування. Якщо рік тому позики надавали 6-7 фінустанов, то вже на початку липня 2010-го понад 20 банків пропонували кредити населенню (на купівлю нерухомості, автомобілів, споживчі позики та кредитні картки) й бізнесу. На ринку банківських послуг навіть з'явилися окремі кредитні пропозиції на кшталт докризисових – «під нуль відсотків», але в усіх випадках без винятку це – маркетингові хитрощі, спрямовані на залучення клієнтів. Насправді ж більшість гривневих позик коштують не менше 20% річних, а валютне кредитування досі обмежене. При цьому банки починають гроші фізособам на порівняно невеликі терміни – 3-5 років, зрідка – до 10 років.

Пропозиція грошей для підприємств на банківському ринку фактично відсутня. Компанії можуть отримати короткі кредити (на місяць-два) на поповнення обігових коштів, а про інвестиційні програми та фінансування бізнес-проектів майже не йдеться. Кредитуванням під-

приємств займаються лише держбанки (з початку року держава влила в них неабиякий капітал), проте фінансують вони винятково найбільші держкомпанії.

ЗАЙВИ ГРОШІ

У середині липня ліквідність банківської системи України досягла рекордної позначки від початку кризи – 34,37 млрд грн, станом на початок серпня – близько 30 млрд грн. У січні 2010-го – для порівняння – залишки на коррахунках банків не перевищували 18-20 млрд грн. За словами головного економіста ІК Dragon Capital Олени Білан, липнєве зростання ліквідності обумовлене двома чинниками. Перший – приплив депозитів, до червня 2010-го українці повернули в банки \$6,5 млрд – більше половини коштів, вилучених із системи в 2008-2009 рр. Другий чинник – викуп Нацбанком надлишків валюти на міжбанківському ринку (в умовах неможливості кредитувати в іноземних грошових знаках фінустанови змушені їх продавати). На думку самих банкірів, надлишкова ліквідність системи – явище короткотермінове, відповідно – фінустанови не можуть спрямувати вільні гроші на довгі кредитні програми, зокрема, іпотечні.

«Однією з умов відновлення кредитування є стабільність курсу нацвалюти – НБУ повинен не допустити будь-яких стрибків курсу. Крім того регулятор має піти на зниження вимог щодо формування резервів по кредитних операціях, зняти обмеження по наданню позик у валюті», – вважає директор кредитного департаменту банку «Південний» Галина Чекерес. За її словами, відновленню кредитування реального сектору сприяло б, зокрема, зниження коефіцієнтів резервування по

кредитних операціях в іноземній валюті для позичальників, у яких немає валютних надходжень. Надавати довготермінові гривневі позики українські банки не наважуються – надто високими є курсові ризики. Також учасники банківського ринку очікують, коли регулятор розпочне обіцяне рефінансування за ставкою, максимально наближеною до облікової – 7,75% річних у гривні.

Зважає банкам розгорнути кредитування й сумний досвід. Заступник голови НБУ Василь Пасічник заявив, що в січні-червні 2010 року частка проблемних активів в українських банках зросла на 0,4 пункти – до 14%. Та насправді рівень проблемної кредитної заборгованості в банківській системі значно вищий – 25-30%, за оцінками директора з розвитку групи компаній «ТЕКТ» Наталії Казначесвої. В таких умовах банки просто бояться нарощувати обсяги кредитних портфелів і здебільшого відмовляються розглядати можливість надавати позики новим корпоративним клієнтам. «На даний момент закон більшою мірою захищає позичальників, – каже голова правління банку «Юнекс» Андрій Яцура. – Ми бачимо, що не тільки громадяни, які потрапили в скрутне фінансове становище, погано гасять кредити, а й юридичні особи». Банкіри стверджують, що коли в позичальника справді фінансові труднощі, то завжди є можливість домовитися про реструктуризацію кредиту. Однак чимало юридичних осіб, посилаючись на кризу, ставлять за мету списати борги. За словами опитаних банкірів, ринок потребує жорсткіших законів щодо можливості впливу на несумлінних позичальників, адже неповернення кредитів стало масовим явищем.

КОЛЮЧІ ВІДСОТКИ. Середні ставки за кредитами, % річних для фізосіб

Вид позики	UAH
Іпотека	22,74
Автомобільний	20,06
Готівковий	53,34
Споживчий	75,67
Під заставу	24,23

для юросіб

Вид позики	UAH	USD*
Експрес-кредит	–	–
Мікрокредит	23,91	15,42
Автокредит	25,58	16,82
Іпотека	25,21	17,80
Устаткування в кредит	25,46	18,36
Поповнення обігових коштів	24,57	15,45

*Надаються лише тим компаніям, які мають валютні надходження. За даними Простобанк Консалтинг станом на 10 серпня 2010-го

ТИХОЮ САПОЮ

НБУ не залишив без уваги побажання банкірів – на розгляд уряду передано законопроект «Про внесення змін до деяких законів України (щодо захисту прав кредиторів)». Сам по собі цей документ навряд чи сприятиме відновленню корпоративного кредитування, без якого ускладнений вихід із кризи. Побіжного знайомства з законопроектом достатньо, аби дійти висновку, що мета його зовсім інша – вплинути на позичальників-фізосіб, які з тих чи інших причин не можуть повер-

тати кредити. Зокрема, Нацбанк пропонує заборонити позичальникам користуватися предметом застави, якщо кредитні платежі прострочені більше двох місяців, в тому числі – у випадках, коли в заставній квартирі прописані діти або інваліди. Тобто де факто неповнолітніх із житла не виписуватимуть, просто їхні батьки де юре втратять можливість користуватися нерухомістю.

Крім цього, якщо законопроект, розроблений Нацбанком, ухвалить, то підприємці-фізосооби будуть зобов'язані по-

вертати кредити навіть у випадку банкрутства. В 2009 році, за словами практикуючих юристів, ініціювання процедури банкрутства (в тому числі – і фізичної особи) було досить поширеним способом не повертати борги.

Ще одне починання Нацбанку, нібито орієнтоване на відновлення кредитування, – дозвіл збитковим банкам надавати незабезпечені кредити (постанова №421 від 22.07.2009-го забороняла). Але навряд чи ця ініціатива допоможе реальному сектору, бо українські фінуста-

НІШВЕЙЦАРСЬКІ БАНКИ

З початку економічної кризи українські банки майже не кредитують реальний сектор. Згідно з останнім дослідженням ділових очікувань суб'єктів підприємництва, яке проводить НБУ, понад 45% вітчизняних фірм потребують позикових коштів для виходу з рецесії. В I півріччі 2010-го фінустанови надали підприємствам понад 222,4 млрд грн кредитів, але ці офіційні дані не відображають реальної ситуації, адже левова частка вказаної суми припадає на угоди з реструктуризації раніше наданих позик. Порівнявши умови кредитування в Україні та Швейцарії, **Тиждень** з'ясував, чому більшість вітчизняних підприємств не мають доступу до дешевих фінансових ресурсів.

В Україні відсоткові ставки вищі, ніж у Швейцарії, оскільки вітчизняні фінустанови не можуть:

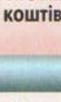
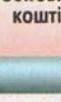
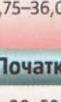
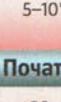
- оцінити бізнес-ризик позичальника з урахуванням його залежності від втручання держави
- визначити платоспроможність позичальника, який веде подвійний бухгалтерський облік
- диверсифікувати курсові та інфляційні ризики

Розмір початкового внеску визначається з урахуванням ризику неповернення кредиту

В Україні термін кредитування коротший, ніж у Швейцарії, адже більшість українських банків не можуть залучити довгі ресурси. За даними регулятора, зі 154,7 млрд грн депозитів, розміщених у фінустановах протягом I кварталу 2010 року, 66,4% – строком до 12 місяців, 21,6% – на вимогу. Банки, які мають доступ до довгих і відносно дешевих грошей західних материнських компаній, не можуть сформувати довгострокової кредитної пропозиції, адже валютне кредитування в Україні фактично заборонене, а гривневе надто ризиковане

За даними proftobiz.ua, українських комерційних банків, Credit Suisse та UBS

Україна		Швейцарія	
			
Кредит на поповнення обігових коштів	Кредит на купівлю нерухомості та інших основних засобів	Кредит на поповнення обігових коштів	Кредит на купівлю нерухомості та інших основних засобів
			
Сума		Сума	
До 20 млн грн	Договірна	Від CHF 250 тис. (1,8 млн грн)	Від CHF 100 тис. (714 тис. грн)
			
Ефективна ставка, % річних		Ефективна ставка, % річних	
21,75–36,02	24,85–35,2	5–10*	3–5
			
Початковий внесок, % суми		Початковий внесок, % суми	
30–50	30–45	20	20
			
Забезпечення за кредитом		Забезпечення за кредитом	
Ліквідна нерухомість, майнові права на депозит	Ліквідна нерухомість	Ліквідна нерухомість, майнові права на депозит	Ліквідна нерухомість
			
Термін, років		Термін, років	
До 1	5 (у середньому по ринку)	До 3	До 15
			
Необхідні документи		Необхідні документи	
Заявка-анкета, копія статуту, свідоцтво про державну реєстрацію, довідки про внесення фірми до ЄДРПОУ та взяття на облік у ПФУ і ДПА. Довідка про відсутність змін та доповнень до статуту та реєстраційних документів. Документ, що підтверджує повноваження осіб із правом першого та другого підпису, їхні паспорти, ідентифікаційні номери. Рішення засновників щодо отримання кредиту, ліцензії, інші дозволи на здійснення діяльності, баланс компанії, фінансовий звіт та податкові декларації за рік. Оцінка предмету застави.		Статут фірми, інформація про поточні зобов'язання (за останні 3 місяці), копія податкової декларації, баланс за останні 3 роки, аудиторські висновки за останні 3 роки, найближчі бізнес-плани, документи на нерухоме майно (якщо є предметом застави).	

* (ставка LIBOR із урахуванням кредитоспроможності позичальника)

нови давали незабезпечені кредити здебільшого фізособам, наприклад – товарні позики. Більшість підприємств отримували кошти лише під заставу. А ось до фінансових зловживань скасування постанови №421 може призвести, адже саме цим документом було заборонено кредитувати й надавати фінансові гарантії фірмам, пов'язаним із власниками або топ-менеджерами збиткових банків.

Регулятор вдається до заходів, спрямованих на зшевелення гривневого ресурсу. В 2010-му НБУ тричі знижував облікову ставку: 8 червня – з 10,25% до 9,5%, 7 липня – до 8,5%, 10 серпня – до 7,75%. Паралельно були знижені й робочі ставки рефінансування до 9,5–11,5%. Але практичний результат цих рішень – майже нульовий, позаяк зараз Нацбанк, як і 2009 року, кредитує не стільки банки, скільки уряд, викуповаючи у фінустанов облігації внутрішньої держпозики. На початку лютого 2010-го Нацбанк видав постанову з гучною назвою – «Про затвердження положення про рефінансування та надання НБУ кредитів банкам з метою стимулювання кредитування економіки України на період її виходу на докризові пара-

метри». Цей документ передбачав розробку механізму надання підприємствам позик (по суті – державним коштом) під проекти, які уряд визначив би «стратегічними». Ця система «ручного» розподілу грошей апріорі не конкурентна і, швидше за все, спровокувала би численні зловживання. Однак у липні 2010-го НБУ свою постанову скасував, прийнявши іншу – про надання стабілізаційних кредитів банкам у межах меморандуму співпраці з МВФ. На думку експертів, стабілізаційні кредити є одним із засобів перекачування зовнішніх корпоративних боргів, які сформувалися до жовтня 2008 року, в зобов'язання держави і не мають нічого спільного з кредитуванням реального сектору. Галузево-інвестиційних програм здешевлення комерційних кредитів (які розподілили б кредитні ризики між банками і державою) уряд у держбюджеті-2010 не передбачив.

ТУМАННІ ПЕРСПЕКТИВИ

Таким чином, активного кредитування цього року очікувати не варто. За оптимістичними прогнозами, загальний кредитний портфель банків за підсумками 2010-го зросте на 12–15%. Причому обсяг кредитування реаль-

ного сектору, за оцінками аналітика ІК ВG Capital Віталія Ваврищука, зросте не більш ніж 0,5%. Причина традиційна – надвисокі ризики неповернення коштів. «Найближчим часом ми не будемо активно кредитувати, але поступово розпочинаємо цей процес, – зізнається Андрій Яцура. – Зосередимося на програмах для юридичних осіб, середнього й малого бізнесу, орієнтуватимемося на найкращих із кращих». Ось такий пошук «найкращих із кращих» і є ключовою проблемою. Адже в умовах тіньової економіки банкіри просто не можуть визначити реальну платоспроможність позичальника. Ще складніше оцінити ступінь ризику того чи іншого проекту та його перспективність із огляду на те, що бізнес у нашій країні залежний від втручання чиновників, яке може змусити згорнути найуспішнішу справу. Ці ризики банкіри, зрештою, закладають у високі відсоткові ставки, які загалом є неприйнятними для підприємців.

До кризи, в 2005–2008 роках кредитні портфелі українських банків зростали на 40–60% щороку. Локомотивом цього процесу стали позики населенню – споживчі, на купівлю автомобілів та іпотек. В 2010-му більшість банків робитимуть ставку на споживче кредитування. «Такі кредити завжди були пов'язані з високими ризиками неповернення коштів, – каже Іван Феськів, голова правління Кредобанку. – Але в цьому сегменті банки встановлювали і встановлюватимуть такі відсоткові ставки й різноманітні комісії (разові, щомісячні тощо), які дозволятимуть отримати прибуток уже в момент надання позики». Таким чином українські банки й надалі підживлюватимуть попит на імпортні товари, а реальний сектор економіки залишатиметься поза цією фінансовою грою. Президент Віктор Янукович давно доручив НБУ й урядові вирішити питання здешевлення кредитів, спрямованих на підтримку виробництв, однак конкретних заходів так і не було прийнято. Хай як дивно, та споживча модель української економіки навіть під впливом кризи не трансформується в інвестиційну. ■

Середньоринкова відсоткова ставка за споживчими кредитами перевищує будь-які ризики банків – **75,67%** річних у гривні

45% вітчизняних компаній потребують допомоги банків для виходу з рецесії

Обсяг кредитування реального сектору в 2010 році зростає тільки на **0,5%** і залишиться мізерним

ТОП-5 НАЙПРИВАБЛИВИШИХ ІПОТЕЧНИХ КРЕДИТІВ (ВТОРИННИЙ РИНОК)

Валюта – гривня
Термін – 10 років

Банк	Програма	Ефективна ставка, % річних	Перший внесок, % суми
1 Фольксбанк	Іпотека	20,38	від 40
2 Мегабанк	Житло в кредит (акція)	20,40	від 50
3 Universal Bank	На купівлю житлової нерухомості під заставу	20,50	від 30
4 Ерсте Банк	Житло в кредит	20,55	від 50
5 Укргазбанк	На купівлю нерухомості на вторинному ринку	22,20	від 30

ТОП-5 НАЙПРИВАБЛИВИШИХ КРЕДИТІВ НА КУПІВЛЮ АВТО (ВІТЧИЗНЯНОГО ВИРОБНИЦТВА)*

Валюта – гривня
Термін – 5 років

Банк	Програма	Ефективна ставка, % річних	Перший внесок, % суми
1 БМ Банк	БМ Банк + UA Холдинг	14,99	від 30
2 Мегабанк	Авто в кредит	20,79	від 40
3 Правекс-Банк	Авто в кредит	21,00	від 30
4 ВТБ Банк	Програма УкрАВТО	21,17	від 50
5 Київська Русь	Автомобіль у кредит	22,78	від 50,01

*Відсоткові ставки за кредитами на купівлю імпортованих авто залежать від умов співпраці конкретного банку з автодилером
За даними Простобанк Консалтинг станом на 10 серпня 2010-го

ЗНАК ЧОТИРЬОХ

Тиждень і далі відстежує, чи виконують зобов'язання банки, в яких усе ще працюють тимчасові адміністрації.

З початку економічної кризи Нацбанк увів тимчасові адміністрації в 24 українських банках, запровадивши мораторій на задоволення вимог кредиторів. Унаслідок цього на рахунках фінустанов було заблоковано кошти фізосіб на загальну суму понад 20 млрд. грн. Нині 16 проблемних банків перебувають у стадії ліквідації або вже ліквідовані, 4 фінустанови одужали, доля ще 4 невизначена (див. таблицю).

Банк	Видача депозитів, термін яких сплив	Зняття готівки з поточних рахунків із банкоматів, можливість розрахунків у торговельних мережах	Можливість проведення безготівкових розрахунків юридичних осіб та готівкових платежів фізичних осіб	Членство у Фонді гарантування вкладів фізичних осіб*
ВАТ КБ «Надра»	Відсотки за депозитами, термін яких сплив, виплачують беззастережно. Вклади на суму до 1 тис. грн повертають у касі банку в повному обсязі, інші депозити пропонують пролонгувати. При продовженні депозитного договору можна зняти 50% вкладу на суму до 10 тис. грн і 20% – на суму до 500 тис. грн, але «у межах наявності грошей у касі»	Для тих, хто не підключений до депозитних програм банку, зняття готівки з платіжної картки неможливе. Діє програма розрахунків у торговельній мережі, в межах якої встановлено місячний (5 тис. грн) та добовий (2,5 тис. грн) ліміти на оплату товарів та послуг. Власники зарплатних, пенсійних, соціальних карток можуть зняти до 1 тис. грн у банкоматах чи в касі банку. Власники карток, на які перераховані кошти в межах Комплексної програми виплати депозитів, можуть зняти до 3 тис. грн на місяць	Здійснюють у повному обсязі.	Тимчасовий учасник
ПАТ «Інпромбанк»	Виплачують депозити, якщо їх термін сплив, а сума не перевищує 5 тис. грн, \$1 тис. або €1 тис. Відсотки за депозитами виплачують «у межах наявності грошей у касі»	Поточні рахунки клієнтів тимчасово заблоковані.	Не проводять	Тимчасовий учасник
ПАТ «Родовід Банк»	Кошти депозитів, термін яких сплив, а також відсотки за ними перераховують на поточні рахунки клієнтів. На зняття коштів встановлені ліміти	Добовий ліміт для зняття готівки в банкоматах або в касі банку – 1 тис. грн, для розрахунків у торговельних мережах – 5 тис. грн.	Здійснюють у повному обсязі	Учасник
ПАТ АБ «Синтез»	Діє мораторій на зняття депозитів до 8 вересня 2010 року. Депозити, термін яких сплив, виплачують окремим категоріям вкладників за наявності обґрунтованих підстав (наприклад, на лікування) «у межах наявності коштів у касі»	Банк не має мережі банкоматів, не є емітентом платіжних карток	Проводять у межах коштів на коррахунках банку	Тимчасовий учасник

*Фонд гарантує кожному вкладникові учасника (тимчасового учасника) відшкодування коштів у розмірі вкладів, включаючи відсотки, але не більше ніж 150 тис. грн. Фонд не відшкодує гарантованої суми за вкладями фізичних осіб, які були залучені банком після отримання ним повідомлення про переведення фінустанови до категорії тимчасового учасника.

При укладенні нових угод на залучення вкладів банк, переведений до категорії тимчасового учасника Фонду, зобов'язаний попереджати в письмовій формі фізичних осіб про те, що відшкодування за цими депозитами не гарантовано.

Вказані обмеження стосуються тільки залучення нових вкладів і не поширюються на раніше укладені депозитні договори, термін дії яких продовжено.

За даними офіційних сайтів, прес-служб та відділів роботи з клієнтами банків, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, НБУ, тимчасових адміністраторів банків станом на 9 серпня 2010-го

Гаряча вступна кампанія

«Реформи» Міносвіти вже впровадили в школах та вишах корупцію, наступного року вона може стати тотальною

Автор:
Ольга
Айвазовська,
голова
правління
Громадської
мережі
«Опора»

Вступну кампанію 2010 року можна назвати спекотною не лише через аномально високу температуру на вулиці. Ще навесні, коли майбутні абітурієнти почали морально готуватися до штурму приймальних комісій, було внесено радикальні зміни до умов прийому. Шоком для дітей стала новина про врахування середнього бала атестата під час вступу. Школярі, яким залишилося менше двох місяців до випуску, були змушені «вкручуватися». В результаті кількість медалістів зросла на 30% порівняно з 2009 роком, а продаж класних журналів – на 23%. Коментарі зайві.

Абітурієнтам, які закінчили школу до 2007 року, Міністерство освіти дозволило вступати на заочну форму навчання за результатами іспитів. Інші ж отримали право використовувати сертифікати зовнішнього оцінювання за 2008 та 2009 роки, що є абсурдом. Уявіть собі, марафонець приїхав на олімпійські ігри з довідкою про успіхи минулорічних змагань та, сидячи на лаві запасних, чекає, поки інші спортсмени пробіжать дистанцію. Щороку оцінка на тестуванні – рейтинг абітурієнта порівняно з іншими.

Наступним несподіваним кроком міністерства стали звільнення ректорів у розпал кампанії. Керівник вишу є головою приймальної комісії, тому здійснювати радикальні кадрові ротації – безвідповідально. Ректор, у якого закінчився термін трудової угоди, раніше автоматично одержував статус «в.о.» і продовжував працювати до найближчої конференції трудового колективу. Чому ж потреба в такій ротації виникла саме зараз, а зняття одного з ректорів відбувалося за персональної присутності міністра Дмитра Табачника?

Деякі ВНЗ, що не проводять внутрішніх іспитів, винайшли можливість отримати додатковий прибуток із абітурієнтів. Батькам пропонують сплатити благодійний внесок (в середньому 5000 грн) на рахунок вишу, щоб негласно покращити рейтингову ситуацію дитини. Батьки бояться, що абітурієнт матиме проблеми зі вступом або буде «покараний» на першій зимовій сесії, коли вони відмовляться стати меценатами.

Далі – колосальні черги протягом перших 1,5 тижня кампанії. Апофеоз вступної спеки – поява в рейтингах абітурієнтів «липових» переможців олімпіад та Малої академії наук (вони мають право першочергового вступу). Зрозуміло, що через хаос перших днів дані абітурієнтів не всти-

гали ретельно перевіряти, але потім, коли проблема набула розголосу, приймальні комісії внесли поправки до списків. Проте публічно заперечили ці факти. Деякі ректори досі тримають оборону та в своїх коментарях ЗМІ підтверджують, які вони далекі від процедур і умов прийому. Часто можна почути закид, що на сайті інформаційної системи «Конкурс» (рейтинг абітурієнтів українських вишів) розміщено неправдиву інформацію, а в цьому винні треті особи. Ректори забувають, що сайт підпорядкований Міністерству освіти, а пароль доступу до сторінки навчального закладу має відповідальна особа від вишу. Тож неправдива інформація може вийти лише з приймальної комісії.

Щоб уникнути черг під приймальними комісіями, міністерство пропонує запровадити прийом документів через інтернет. Але з правового погляду це популістська заява. В Україні немає офіційного електронного документообігу, а матеріали, які надсилають таким чином, не мають жодної юридичної сили. Тому винахідливий абітурієнт може надіслати медичну довідку, яка надаватиме право на позаконкурсний вступ, проте за її підробку ніхто не нестиме відповідальності. Аби перевірити цільові направлення, довідки, атестати, потрібно зробити інтегровані бази даних і залучити до вступної кампанії інші міністерства й відомства.

Зараз ми стоїмо перед ще одним викликом – обов'язковими вступними іспитами в вишах. Практика цьогорічної кампанії засвідчила, що завдяки додатковим вступним випробуванням абі-

ТАЛАНОВИТИЙ АБІТУРІЄНТ 2011 РОКУ МОЖЕ ПОПРОЩАТИСЯ ЗІ МРІЄЮ ВСТУПИТИ ДО ПРЕСТИЖНОГО ВИШУ ЛИШЕ ЗАВДЯКИ ЗНАННЯМ

рієнтів, які мали відмінні оцінки як у школі, так і за результатами тестування, викидали за межі прохідної частини рейтингу й вони не вступали на бюджетну форму навчання. Й навпаки – особи, які отримали мінімальні прохідні бали на тестуванні, а також мали невисокий середній бал атестата, на іспиту в виші покращували свій результат до відмінного. Якщо буде введено обов'язковий екзамен, а ВНЗ встановлять прохідний бал за творчим конкурсом «170», то зайвих відсіюватимуть, занижуючи бали саме на цьому етапі. Оцінки з тестування, шкільний атестат втраять свою актуальність та вагу. На жаль, швидкими темпами відчиняються широкі двері корупції, а талановитий абітурієнт 2011 року може попроситися з мрією вступити до престижного вишу тільки завдяки знанням.

Соромно за такі реформи й прикро за дітей. ■

Тиждень

український www.ut.net.ua

ПЕРЕДПЛАТА НА 2010 РІК

Передплатити «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ»

ВИ МОЖЕТЕ:

1. У редакції:

– заповніть квитанцію у відділенні будь-якого банку (отримувач: ТОВ «Український тиждень», р/р 26007026823721 у Печерському відділенні ПАТ «УКРСОЦБАНК». МФО 322012. Код ЄДРПОУ 35392656. Передплата на журнал «Український тиждень»);
– розбірливо зазначте адресу доставки та контактний телефон;
– оплатіть квитанцію у найближчому відділенні банку;
– надішліть копію сплаченого бланка замовлення (квитанцію про оплату):
* факсом: (044) 351-13-00 (01);
* поштою: ТОВ «Український тиждень», м. Київ, 03067, а/с № 2.
Вартість редакційної передплати журналу «Український тиждень» на 2010 рік:

1 місяць – 20 грн;
3 місяці – 60 грн;
4 місяці – 80 грн

2. У будь-якому відділенні зв'язку Укрпошти. Передплатний каталог на 2010 рік, стор. 156. Передплатний індекс – 99319.

3. У передплатних агенціях вашого міста (детальніше див. на сайті <http://www.ut.net.ua>).

4. На сайті www.portmone.com.

За детальною інформацією звертайтеся за тел. (044) 351-13-00.
Менеджер з передплати Каріна Семяновська
K.sem@ut.net.ua

<http://www.ut.net.ua>

повідомлення	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	26007026823721	35392656	
			поточний рахунок отримувача	код отримувача	
	назва установи банку	Печерське відділення ПАТ «УКРСОЦБАНК»			
				322012	
					МФО банку
	Прізвище, ім'я та по батькові платника				
Адреса платника, телефон					
вид платежу: за передплату на журнал «Український ТИЖДЕНЬ»					
касир	період:				
				сума, грн	
платник (підпис)					
квитанція	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	26007026823721	35392656	
			поточний рахунок отримувача	код отримувача	
	назва установи банку	Печерське відділення ПАТ «УКРСОЦБАНК»			
				322012	
					МФО банку
	Прізвище, ім'я та по батькові платника				
Адреса платника, телефон					
вид платежу: за передплату на журнал «Український ТИЖДЕНЬ»					
касир	період:				
				сума, грн	
платник (підпис)					

Школа ретроградів

Через контрреформи
Міністерства освіти випускники
2011 року матимуть великі
проблеми зі вступом до вишів

Автор:

Павло Полянський, керівник
ГО «Центр освітнього
моніторингу»

Те, що нині відбувається з українською освітою, є яскравою ілюстрацією одеського анекдоту: «Чому автомобіль дорого від Одеси до Кишинева долає вчетверо швидше, ніж шлях у зворотному напрямку? – Тому, що на задній передачі швидше доїхати неможливо!» Закон України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти» (див. *Тиждень*, №28/2010), яким на фінішній прямій зупинено перехід на 12-річний термін здобуття повної середньої освіти, підтвердив настання нового етапу в історії вітчизняної освіти – періоду контрреформації.

На парламентських слуханнях із приводу запровадження 12-річної освіти в червні цього року міністр освіти Дмитро Табачник, плутаючись у поняттях «базова» й «повна середня освіта», намагався переконати, що 11 років – цілком «поєвропейськи». Насправді дотепер повну середню освіту за 11 років здобували лише в двох країнах – Росії та Білорусі. Тепер ми треті в цьому списку аутсайдерів. У більшості ж країн Європейського Союзу повну загальну середню освіту здобувають або за 12 років (Австрія, Іспанія, Швеція, Болгарія, Угорщина, Латвія, Литва), або за 13 (Велика Британія, Франція, Італія, Польща, Румунія) чи навіть за 14 (Фінляндія). Тепер не викликає сумніву, які країни є взірцем для нинішнього міністра освіти і науки.

19 липня на сайті Міносвіти з'явився текст під назвою «Переваги запровадження 11-річного терміну здобуття повної середньої освіти». З його змісту неможливо зрозуміти, про переваги над ким (чим) ідеться: чи то над церковно-приходською школою, чи то над якоюсь іншою. Ви-

ЗА РОДИНУ!
Дмитро
Табачник
вперто
впроваджує
в Україні
євразійську
модель освіти

носячи вирок 12-річній школі, ані Табачник, ані ті, хто голосував за закон у Верховній Раді, не висунули їй жодного звинувачення, не було доведено або хоча б названо жодної вади. Навіть констатували, що «багато чого вдалося зробити», але, мовляв, «економічної кризи ніхто не прогнозував». Цим самим визнано, що орієнтовану на загальноєвропейський освітній простір модель школи відкинута лише тому, що вона потребує фінансових затрат.

Усі попередні міністри реформували шкільну освіту в умовах обмеженого фінансування. Вони переконували колег із фінансового блоку уряду, що без модернізації освіти розмови про інноваційний розвиток країни позбавлені сенсу. Тепер доводиться повсякчас чути заклики на кшталт «не готові», й схлипування на тему «дорого» й «не дали коштів» (варіанти: «мало дали», «пізно дали»). Під ці схлипування й вирішили заощадити на дітях і вчителях. Ще й статистику навели, за якою нібито 7 із 10 українців висловлюються проти 12-річної школи.

Такі результати при майстерному конструюванні запитань в анкетах справді могли бути отримані, адже багато людей ще й досі сприймають навчання не як шлях до вищої якості життя, а як повинність. Але з таким самим успіхом можна провести «соціологічні опитування» на призовних пунктах, опитавши призовників та їхніх батьків, чи підтримують вони скорочення терміну строкової служби в Збройних Силах. Це, природно, підірвало б обороноздатність країни, але ж, керуючись такою «логікою», можна було б «зеконномити» та ще й задовольнити «побажання трудящих».

Звісно, щоб завершити інформатизацію шкіл, забезпечити шкільними автобусами, обладнати навчальні кабінети, належно оплачувати працю вчителів, потрібні кошти. Але всі ці питання можна було вирішувати, продовжуючи реформу. Якщо ж пасивно чекати стовідсоткового фінансування, то жодної реформи ніколи не вдасться не те що завершити, а навіть розпочати.

Утім, посилення на економічні чинники є непереконливими. Якби справа була лише в

тому, що саме за рахунок освіти вирішили оптимізувати видаткову частину бюджету, то цілком логічним було б відтермінувати впровадження трирічної старшої школи на кілька років. Поки «знайдуться» гроші. Цього не зробили, а натомість припасували українську школу до освітньої моделі російсько-білоруської союзної держави. Мабуть, на перспективу.

12-річну школу задумували заради наших дітей, яким необхідно здобувати якісну освіту, щоб досягти в сучасному конкурентному світі успіху. У світі відбувається процес стирання меж між навчанням і роботою, між навчанням і новими сферами життєдіяльності людини. Закордонні тенденції розвитку освіти засвідчують зниження віку дітей, яких залучають до організованого навчання, збільшення тривалості навчання і поліпшення умов для самонавчання та навчання впродовж життя. Перехід України до 12-річної середньої загальної освіти був покликаний не допустити відставання нашого суспільства від європейської спільноти за терміном навчання, де норма є 12–14-річна середня школа.

Мотивацією до переходу на 12-річний термін навчання насамперед було збереження здоров'я школярів за рахунок «розтягування» навантаження та переходу на п'ятиденний навчальний тиждень. Менш ніж три тижні лишилося до початку нового навчального року, а Міністерство освіти мовчить про те, за якими планами вчитимуться діти, як директорам шкіл проводити тарифікацію вчителів, якою буде доля п'ятиденки й скільки уроків на тиждень матимуть учні 10 та 11 класів.

Скорочення на один рік навчання в старшій школі неминуче погіршить умови для профільного навчання школярів, а також рівень підготовки випускників до вступу у вищу. В 2010–2011 навчальному році учні 10 класу 11-річної школи навчатимуться за планами й програмами, розробленими для... 12-річної школи, а наступного року в Міносвіті обіцяють механічно об'єднати програми 11 і 12 класів, затиснувши в один навчальний рік матеріал двох років. Це неминуче призведе до порушення санітарних норм і,

як наслідок, до перевантаження дітей. Окрім того, відмова від реалізації ідеї трирічної старшої школи потребує витрат на розроблення нового Державного стандарту загальної середньої освіти, Концепції загальної середньої освіти, навчальних планів, програм.

12-річна школа – економічно доцільна й ефективна форма зайнятості молоді 17–18 річного віку, яка в умовах конкуренції на ринку праці далеко не завжди може знайти роботу. Трирічна старша профільна школа передбачала широке залучення до професійної підготовки старшокласників міжшкільних навчально-виробничих комбінатів,

ДОТЕПЕР ОСВІТУ ЗА 11 РОКІВ ЗДОБУВАЛИ ЛИШЕ В ДВОХ КРАЇНАХ – РОСІЇ ТА БІЛОРУСІ. ТЕПЕР МИ ТРЕТІ В ЦЬОМУ СПИСКУ АУТСАЙДЕРІВ

кооперацію шкіл із професійно-технічними училищами. В межах дворічної старшої школи це повноцінно реалізувати не вдасться. До того ж у 12 класі учням пропонували для вивчення низку нових предметів: «Людина і природа», «Людина і світ», «Естетика», «Психологія», «Екологія», «Філософія». Ймовірно (можемо лише припускати, бо нинішні функціонери Міносвіти про це мовчать), цих предметів в 11-річній школі вже не буде.

Мине час, і Україна повернеться від впроваджуваної нині євразійської до загальноєвропейської моделі шкільної освіти. Проте Європа нас не чекає. ■

ПІДРУЧНИКІВ НЕ БУДЕ

Ще місяць тому міністр освіти Дмитро Табачник обіцяв, що до 1 вересня всі навчальні програми та підручники для 11-річної школи будуть готові. Проте минулого тижня він заявив – підручників найближчим часом можна не чекати. «Ми не будемо обманювати, що в нас до 1 вересня все готове, і показувати окремі екземпляри. Зрозуміло, що якщо перше фінансування пішло в останні дні червня, а друга частина – у перші дні серпня, то дай Бог, щоб ми все це закінчили протягом вересня, жовтня, листопада», – сказав Табачник. І одразу додав «заспокійливу» інформацію: перші розділи підручників надрукують на сайті міністерства та в педагогічних журналах, аби вчителі могли ними послуговуватися. Наразі Міносвіти не підготувало ані підручників, ані навіть програм для старших класів. Програма для середніх класів змінюватиметься не буде. 9 серпня уряд додатково виділив Міністерству освіти 138 млн грн на друкування підручників, комп'ютеризацію шкіл та інші програми.

Бюрократія під «Болонським» соусом

Дії чинної влади завершують процес цілковитої профанізації Болонського процесу в Україні, що тривала від самого його початку й набула карикатурних форм

Автор:
Тетяна
Огаркова

На хвилі реалізації постреволюційного «європейського» вибору в 2005 році Україна приєдналася до Болонського процесу. Це означало, що Київ узяв на себе зобов'язання провести реформи в освітній галузі до 2010-го, аби увійти до Європейського простору вищої освіти. Метою є гармонізація деяких норм освітнього процесу для полегшення визнання дипломів та періодів навчання, а відтак для стимулювання академічної мобільності. Глибинніших проблем української освіти: недофінансування, корупції, пострадянських стандартів – реформа не може і не повинна розв'язати. Натомість навіть запеклі скептики не уявляли в 2005-му, що протягом п'яти років реформу в нас будуть радше симулювати, аніж упроваджувати. Завдяки вітчизняним чиновникам від освіти Болонський процес в Україні перетворився на модну «європейську» обгортку, яка тоне в болоті бюрократизації та ізоляції вітчизняного освітнього сектору.

П'ЯТА СВОБОДА

Європейську Болонську реформу можна назвати неоліберальним проектом. За аналогією до знаменитих чотирьох свобод ЄС (руху капіталу, працівників, товарів і послуг), вона наповняє на потреби «п'ятої» свободи: «свободи руху знань». Запровадження спільної європейської треступеневої освіти (бакалавр – магістр – PhD) з автоматичним визнанням дипломів між країнами-учасницями, спільний механізм визнання періодів навчання та прослуханих курсів у різних університетах (так звана

кредитно-трансферна система ECTS) покликані стимулювати рух знання через кордони. За допомогою цих інструментів єстонський студент має можливість здобути ступінь бакалавра в Кембриджі, ступінь магістра – в Сорбонні, захистити дисертацію в Лісабоні й працевлаштуватися в Мадриді.

Утім, сенс Болонської реформи полягає не лише в розширених можливостях для академічного та освітнього туризму. Неоліберальна настанова втілення «п'ятої свободи» мала чітку прагматичну мету – побудувати в Європі «найконкурентоспроможнішу й найдинамічнішу економіку, засновану на знаннях». Мобільність змушує університети конкурувати за міжнародного абітурієнта, а також відкриває ширші можливості для працевлаштування випускників. Саме «підприємницький дух» і ліберальна риторика Болонського процесу часто викликають критику з боку європейської академічної спільноти. Остання почасти зберігає гумбольдтівську філософію освіти з її максимальною академічною свободою та незалежністю від прагматичних інтересів, а відтак і підозрою до такого пріоритету реформи, як діалог із ринком.

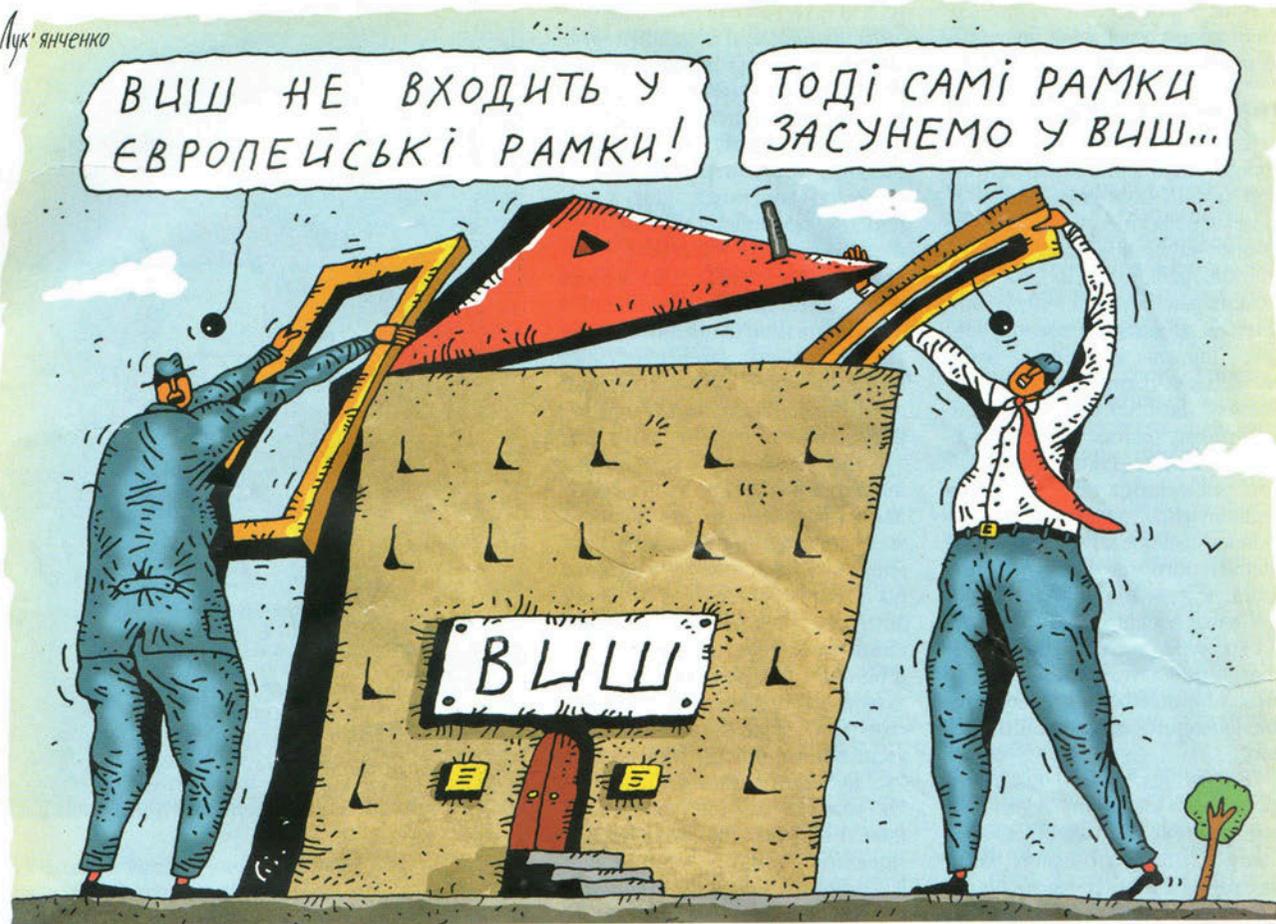
ДИСКРИМІНАЦІЯ ЄВРООСВІТИ

Усупереч офіційним деклараціям влади про важливість Болонського процесу, нині в Україні відбувається системна дискримінація дипломованих іноземних фахівців та українських громадян із закордонними дипломами. Причому дискримінація на найвищому державному рівні. Визнання дипломів поміж

країнами-учасницями Болонського процесу є одним із фундаментальних аспектів реформи. Натомість українські дипломи в Європі визнають (і навіть без додатка до диплома «європейського зразка», запровадженням якого так пишуться вітчизняні бюрократи). Але Україна й далі вимагає від випускників європейських вишів, які мають бажання працювати в державних структурах або продовжувати навчання в Україні, проходження складних та принизливих бюрократичних процедур «визнання», або «нострифікації», диплома. Студентів з дипломом магістра з Оксфорда або бакалавра зі Сорбонни доводиться проходити процес нострифікації в ДАК (Державна атестаційна комісія) України. Для цього треба не лише подати апостильовані та перекладені дипломи, а й пройти «експертну раду» в університеті, в якому існує подібна спеціальність. Процедура не дешева (загальні витрати оцінюють приблизно в 5000 грн) та триває понад шість місяців. Якщо ж в українських вишах немає подібної спеціальності (наприклад, «європейські студії», «гендерні студії» тощо), визнати такий навчальний ступінь фактично неможливо, тому власники закордонних дипломів є заручниками переліку «дозволенних» в Україні дисциплін. Про що, як не про «подвійні стандарти», можна говорити, коли «офіційна» підтримка Болонської реформи з боку Міністерства не заважає чиновникам і далі заробляти гроші на власних громадянах, котрі мають іноземні дипломи?

Подібну ситуацію спостерігаємо і з визнанням наукових

Лук'яненко

ступенів. За п'ять років «офіційної» Болонської реформи ніхто з чиновників від Міносвіти та ВАК (Вища атестаційна комісія) навіть не порушив питання про автоматичне визнання закордонних наукових ступенів, отриманих хоча б у тих країнах, що беруть участь у Болонському процесі. Вчені з науковим ступенем закордонних університетів і досі змушені проходити державну «переатестацію» у ВАК, край забюрократизованій структурі. Й це при тому, що власник диплома PhD може переатестуватися в Україні лише як «кандидат наук», хоча вимоги до дисертаційного дослідження в країнах Європи вищі: й обсяг, як правило, вдвічі більший (принаймні для гуманітарних дисциплін), і вимоги щодо якості значно перевищують рівень «кваліфікаційної роботи». Підозріле ставлення до всього закордонного за умов сучасного світоглядного банкрутства українських чиновників від освіти набуває загострено карикатурних форм.

Поза сумнівом, ця ситуація автоматично зменшує мобільність студентів, дослідників та викладачів. Українські студенти, які отримали диплом за кордоном, можуть і не повернутися додому, передбачаючи бюрократичні труднощі, пов'язані з «визнанням» їхніх ступенів. Європейські студенти також не поспішають платити за українську освіту.

БІЗНЕС ЗАМІСТЬ ДОПОМОГИ

Ще одним симптомом систематичного перешкоджання руху знань є навчання переважної кількості іноземних студентів в Україні на так званій комерційно-компенсаційній основі. Академічний рік навчання для іноземців коштує \$1500 на рік, а аспірантура або стажування – \$2500. Дотримання цього правила суворо контролює Контрольно-ревізійне управління Міносвіти. Для порівняння: у державних університетах більшості країн Європи (Франція, Іспанія, Італія, Польща) навчання

30 %
українських студентів планують назавжди залишити Україну (за даними соціопитування Інституту розвитку сім'ї та молоді, 2009 р.)
Найбільше приваблюють їх Великобританія, Німеччина та США

для іноземців безкоштовне або здійснюється за символічну суму до €300 на рік. Добре хоч, що українська ціна стосується студентів денної форми навчання, які приїждять для завершення повного циклу освіти (бакалавр, магістр або кандидат наук), і не поширюється на студентів за міжуніверситетським обміном, які приїждять на один – два семестри й не претендують на український диплом. За словами Лариси Човнюк, віце-президента з міжнародного співробітництва Києво-Могилянської академії, такі студенти не мають «офіційного» статусу й держава просто заплющує очі на їхнє існування. Суворий державний контроль та фінансові перепони для навчання іноземних студентів із країн третього світу (Індія, Китай та країн Африки) можна пояснити боротьбою проти нелегальної міграції. Але після приєднання України до Болонського процесу не було ухвалено жодного документа, який би звільняв студентів із країн-учасниць цього процесу від плати за на-

вчання. Як пояснити те, що держава перетворює їхнє навчання на прибутковий бізнес?

АВТОНОМІЯ ЗГОРИ

Автономія університету, яка в Європі існує принаймні від середини XIX століття (Гумбольдова модель університету), є ще одним наріжним каменем Болонської реформи. Проте в українських реаліях вона й досі залишається модним словосполученням. Держава контролює зміст навчальних планів на бакалаврському, магістерському та аспірантському рівнях. Це безпрецедентне явище для Європи, де саме університет та його викладацький склад мають право визначати зміст освіти, а питання «державного мінімуму» успішно вирішує середня школа. Європейський досвід також свідчить, що конкуренція між університетами приносить ліпші результати, ніж контроль із боку централізованого державного органу.

Здавалося, деякі позитивні зрушення у справі автономії університету в Україні було зроблено в липні 2009 року, коли рішенням Кабміну статус автономних дослідницьких університетів отримали шість провідних українських вишів: Києво-Могилянська академія, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Львівський національний університет ім. Івана Франка, Харківська юридична академія ім. Ярослава Мудрого, Львівська політехніка та Острозька академія. У проєкті «Положення про дослідницький університет» планувалося, що ці університети здобудуть «розширені» права порівняно зі «звичайними» вишами. Йшлося, наприклад, про право визнавати закордонні дипломи (диплом магістра та PhD), право підвищувати заробітні плати своїм працівникам і зменшувати нормативи співвідношення чисельності студентів, аспірантів та докторантів на одного штатного викладача до 5:1. Але в постанові Кабміну (№163 від 17 лютого 2010-го) від цих «розширених» свобод залишилися самі крихти: право автономно визнавати закордонні дипломи було замінено на право визнавати ці дипломи «за погоджен-

ням із ВАК і МОН» (тобто визнавати закордонні дипломи університетам заборонили), а право зменшувати співвідношення чисельності студентів, аспірантів та докторантів у розрахунку на одного викладача до 5:1 було замінено на право зменшувати це співвідношення «у встановленому законом порядку». Декларацією на папері й досі залишається підвищення заробітної плати для викладачів та працівників університету, яка нині є, м'яко кажучи, дуже скромною. Натомість «критерії», за якими виш отримує статус «дослідницького», знову виявляються занадто формалізованими: приміром, він повинен мати, незалежно від свого розміру, 300 захищених дисертацій (за останні 5 років), 150 штатних докторів наук та 500 штатних кандидатів наук, а також 500 аспірантів та докторантів. Як можна вимірювати якість в абсолютних, а не відносних кількісних показниках? І як на статус дослідницьких університетів можуть претендувати нові невеликі, але високоякісні та модерні виші, наприклад, Києво-Могилянська академія чи Український католицький університет?

МОДУЛЬНА КАЗУЇСТИКА

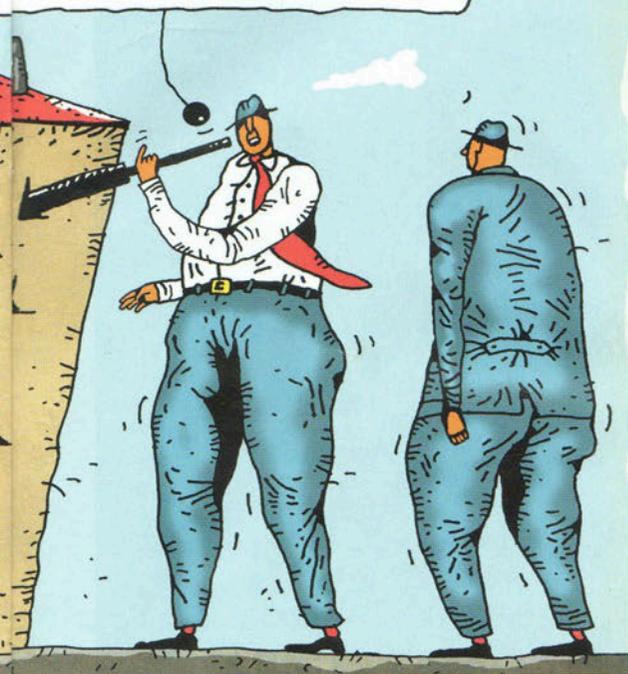
Ще один базовий елемент Болонської реформи, покликаний полегшувати взаємовизнання освітніх ступенів та кваліфікацій і сприяти мобільності, – це європейська кредитно-трансферна система (ECTS). Завдяки ній студент може поїхати до іноземного університету на семестр чи рік. Повернувшись додому, він зараховує собі кредити за прослухані дисципліни в іноземному університеті. Іншими словами, провівшись рік за кордоном, студент не повинен прослуховувати ідентичні курси ще й у рідному університеті. Цей корисний інструмент мав анекдотичну історію впровадження в Україні. На початку 2000-х у деяких вишах запровадили спочатку як «педагогічний експеримент» схожу за звучанням, але відмінну по суті «кредитно-модульну систему». Суть її полягала в тому, що курс розбивається на кілька смислових модулів, із кожного з яких проводиться міні-залік, у ре-

зультаті чого іспит можна ставити за сумою отриманих протягом семестру оцінок. Про негативи цього підходу багато писали, але справжня проблема полягає в тому, що протягом років ця система підміняла собою справжню Болонську ECTS, фігуруючи в офіційних документах Міносвіти як синонім останньої. Лише на початку 2010-го вітчизняне міністерство вирішило всерйоз зайнятися впровадженням кредитно-трансферної системи (ECTS), але й цього разу «український варіант» виявився далеким від європейського. В європейських країнах один кредит у середньому відповідає 25–30 навчальним годинам. Навчальний рік становить 60 кредитів. Відповідно середнє навчальне навантаження європейського студента – від 1500 до 1800 годин на рік. В Україні з 2004-го в деяких вишах були запроваджені «експериментальні» кредити у 36 годин, а нещодавні зміни в методичних вимогах просто перейменували ці «українські» 36-годинні кредити в кредити ECTS, зберігаючи при цьому вимогу в 60 кредитів на рік. Із цього випливало, що україн-

Академічний рік навчання для іноземців в Україні коштує \$1500 на рік, аспірантура або стажування – \$2500

ІДЕ, ІДЕ, ПІШОВ...

ський студент має навантаження до 2160 годин на рік, що на 20–45% більше, ніж навантаження його європейського колеги. А тому вся реформа ECTS в Україні зводиться до того, щоб під європейську «обгортку» покласти український зміст.

Проблема навіть ширша: українського студента традиційно завантажують великою кількістю курсів та іспитів, але не вчать самостійно мислити, працювати та робити дослідження. Потім, на рівні вітчизняної аспірантури, молодий випускник залишається сам-насам із формальними вимогами ВАК, яка регламентує деталі: від оформлення роботи до її структури та обсягу, а також її «шифр спеціальності» – але часто залишається безпорадною перед завданням забезпечити справжню якість дослідження. Мотивація молодого дослідника в цій ситуації – не провести оригінальне дослідження, а дотриматися всіх формальних вимог ВАКу. Після захисту, якщо молодий кандидат наук починає працювати в університеті, наступний його кар'єрний крок – стати доцентом, а для цього Міністерство вимагає написати підручник, а

У державних університетах більшості країн Європи навчання для іноземців безкоштовне або здійснюється за символічну суму до €300 на рік

не самостійне дослідження у вигляді монографії чи серії статей. У цьому замкненому колі передачі «готових знань» і полягає репродуктивна, але не продуктивна модель української освіти.

2010-Й: НОВА ВЛАДА

Після перемоги Віктора Януковича на президентських виборах і призначення Дмитра Табачника на посаду міністра освіти та науки України міністерська риторика щодо Болонського процесу дещо змінилася. Євроінтеграційний запал пост-революційного періоду поступився місцем черговій спробі зробити крок назад і синтезувати пострадянське минуле з Болонськими настановами. Так, на спільній прес-конференції з міністром освіти і науки Росії Андреем Фурсенко Табачник заявив, що «Україна не збирається відмовлятися від Болонської системи, проте постарастся зберегти конкурентні переваги своєї системи освіти», маючи на увазі, зокрема, спільне з Росією радянське минуле. А в одному з телевізійних ток-шоу Табачник уточнив, що Болонському процесові в Україні бути, але обидва вітчизняних наукових ступені (кандидат наук – доктор наук) замість єдиного європейського та структуру ВАК треба зберегти. Про який Болонський процес можна говорити, коли вітчизняний університет позбавлений права присуджувати наукові ступені та визнавати закордонні ступені? А в одному з інтерв'ю на запитання, чи є альтернатива Болонській реформі, новий міністр апелював до прикладу сучасної РФ: «Росія прийняла цю систему, але не відмовилася від власних традицій, зберегла високий ступінь автономності університетів». Вочевидь, ці слова свідчать виключно про політичні симпатії Партії регіонів, а не про реальний аналіз сучасної ситуації та викликів в освітній сфері. Говорячи про Болонський процес, міністр освіти дорікнув Європі відсутність безвізового режиму з Україною: «Болонська система цікава тільки тоді, коли існує вільний ринок праці, а поки що ми не маємо безвізової системи з Європою, для нас це не більше ніж чиновницькі ігри». Нагада-

ємо, що до Болонського процесу приєдналися не лише країни-члени ЄС, а й європейські країни, які не входять до Євросоюзу (Швейцарія, Ісландія, Норвегія), «карликові» країни (Андорра, Ватикан), країни Азії (Туреччина, Вірменія, Азербайджан), Балканські країни тощо. Насамкінець, як і попередні міністри освіти, Табачник відмовляється бачити справжню проблему взаємовизнання дипломів країнами учасницями Болонського процесу: «Триста з гаком ВНЗ України не можуть одразу претендувати на міжнародне визнання дипломів», – упевнений він. Утім, дипломи провідних українських вишів визнавали, визнають і будуть визнавати європейські університети, хоча в тому немає заслуги нового міністра освіти. А ось коли ж закордонні дипломи провідних європейських вишів визнаватимуть в Україні? Але це питання, схоже, мало хвилює чинного міністра.

Отже, якщо в 2005-му чиновники від освіти Болонський процес офіційно хвалили, а практично імітували, то в 2010-му його намагаються примирити з «конкурентними перевагами» пострадянської освіти. Нова політична обгортка для старої проблеми.

Проте є доволі прості кроки, які насправді потрібні для того, щоби почати реально запроваджувати Болонську реформу:

- запровадити автоматичне визнання Україною дипломів усіх рівнів із країн – учасниць Болонського процесу;

- розробити нормативну базу для того, щоби реально визнавати ECTS як іноземних, так і українських студентів, які вчилися за кордоном;

- скасувати плату за навчання в Україні студентів із країн-учасниць Болонського процесу;

- надати реальну, а не декларативну автономію хоча б обмеженій кількості найкращих вишів країни;

- організувати подальший аудит цієї діяльності.

Без цих простих кроків український підхід до Болонського процесу залишається симуляцією реформи, спробою реформувати так, аби нічого не реформувати. ■

НИРКОБАРОНИ

Міліція звинувачує світил медицини в торгівлі людськими органами

Влада визнала очевидне: в Україні процвітає торгівля людськими органами. Міністерство внутрішніх справ заявило, що викрило міжнародне злочинне угруповання, яке займалося незаконною трансплантацією нирок. Правоохоронці стверджують: «лігво» чорних трансплантологів знаходилося у Національному інституті хірургії і трансплантології імені Олександра Шалімова Національної академії наук України. Медики все заперечують. Мовляв, провідні хірурги країни не могли піти на злочин, тим більше в такому поважному закладі. Однак обставини справи дають підстави говорити, що цей дим зовсім не без вогню.

СУТЬ СПРАВИ

За інформацією Департаменту боротьби з кіберзлочинністю і торгівлею людьми МВС, викрите угруповання чорних трансплантологів діяло останні кілька років. До нього входили 11 українців і один ізраїльтянин, котрий був організатором схеми торгівлі органами. Ділки розшукували добровольців, які б за винагороду в \$10 тис. віддали б свою нирку. Донорів шукали здебільшого серед українців, які перебували у матеріальній скруті, але, як установило слідство, серед добровольців були також громадяни Росії, Білорусі, Молдови й Узбекистану. Реципієнтами, тобто отримувачами органів, ставали заможні хворі з Ізраїлю, країн Європи та Азії. Операції з пересадки проходили переважно в Азербайджані, кілька трансплантацій «київського угруповання» зафіксовано аж у Еквадорі й лише дві – в Києві. У більшості випадків, на переконання міліції, органи пересаджували українські лікарі.

**Автори:
Богдан
Буткевич,
Андрій
Лаврик**

Як стверджують правоохоронці, в торгівлі органами брали активну участь четверо хірургів вищої кваліфікації (їхніх імен не називають) із Національного інституту хірургії і трансплантології імені О. Шалімова, розташованого в Києві. Допомагали з пошуком донорів (віддавали перевагу жінкам віком 18–25 років) сім вербувальників із різних регіонів країни, які розміщували оголошення на тематичних сайтах. **Тиждень** знайшов одне з них, датоване 05.03.2010 року. (наводимо мовою оригіналу): «Помогу продати нирку донорам, а також допомогу людям, нуждаючимся в органах. Все расходи за наш счет, реальная цена за почку \$10 000, (предложения о десятках тысяч евро – опасная для жизни затея). Все реально, и без обмана, в краткие сроки. Кто заинтересовался, пишите на e-mail: findesc@...ru. Операция в Баку.

**ЗА ОДНУ ПЕРЕСАДКУ НИРКИ
ВАТАЖКИ ЗЛОЧИННОГО
СИНДИКАТУ ОТРИМУВАЛИ
\$100–200 ТИС.**

Автор: Миша». Прикметно, що, як твердять у міліції, більшість вербувальників свого часу теж були донорами й пожертвували ниркою заради заробітку або виплати відсотків за кредитами. За декілька років ділки-трансплантологи сформували базу даних на понад 400 донорів. За «допомогою» цього угруповання добровільно позбулися нирок щонайменше 50 людей.

За даними МВС, за одну пересадку ватажки злочинного синдикату отримували \$100–200 тис. Донору, як вказано вище, платили \$10 тис. за нирку; хірург, котрий прово-

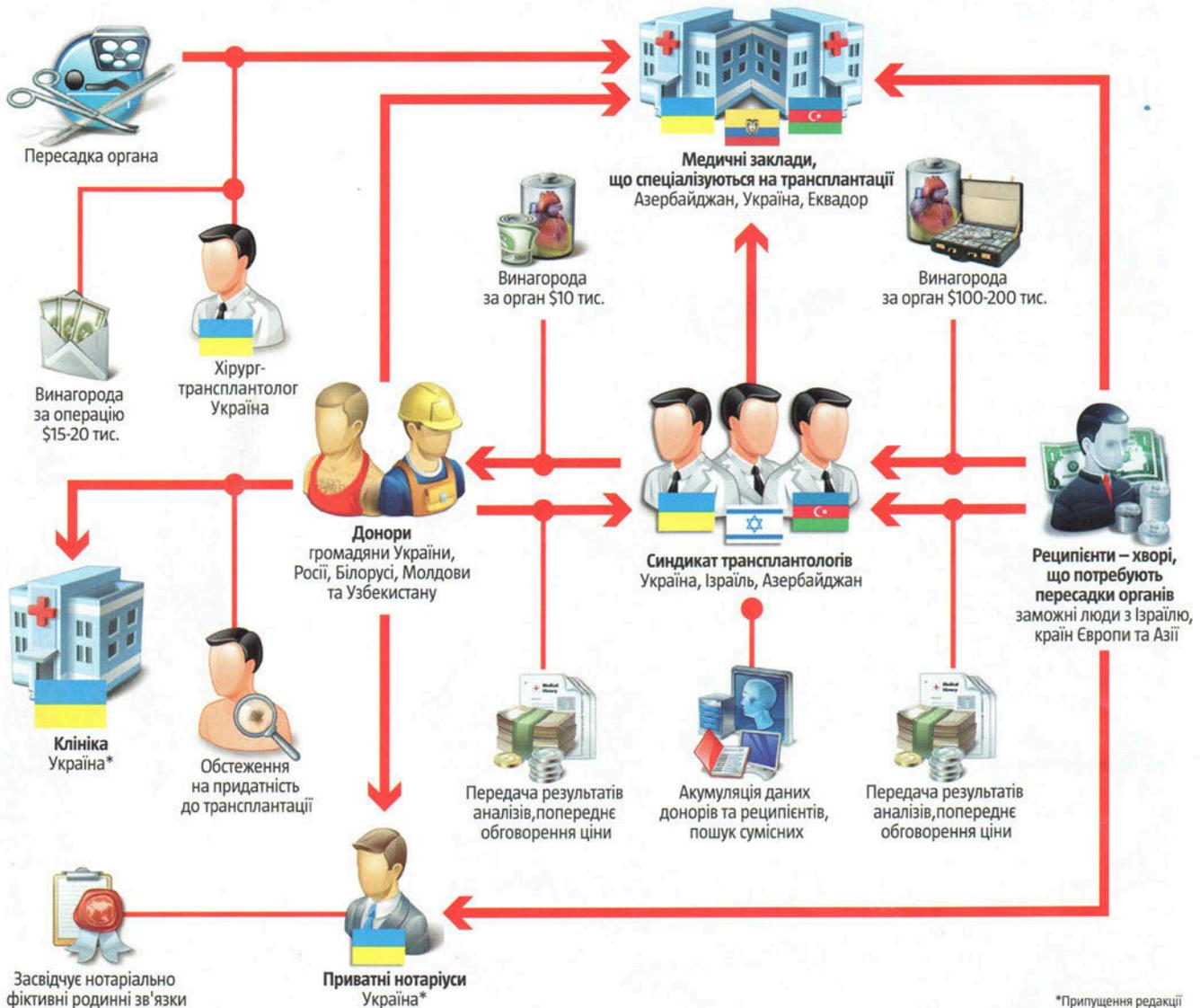
див пересадку, мав \$15–20 тис. за операцію. Загальний обіг коштів цієї «концесії», за підрахунками МВС, орієнтовно становив близько \$18 млн на рік, чистий прибуток – \$15 млн, усього ж члени угруповання заробили понад \$40 млн. В одного з хірургів, який фігурує у справі, правоохоронці під час обшуку вилучили \$200 тис. готівки і ще \$300 тис. перебували на депозитному рахунку. В гаражі його розкішного замиського будинку стояв недешевий престижний автомобіль.

Як повідомили **Тижню** в Департаменті зв'язків із громадськістю і міжнародної діяльності МВС України, викрити угруповання вдалося після того, як в організацію під виглядом донора-добровольця вкоринився міліцейський агент. За допомогою «підсадної качки» правоохоронці встановили, що організатори бізнесу на нирках виготовляли підроблені документи на донорів, за якими добровольці фігурували в історіях хвороб як близькі родичі реципієнтів. Ізраїльтянина, котрий очолював угруповання, затримали в аеропорту «Бориспіль». Також міліція зуміла попередити спробу вивезти для вилучення органів п'ятьох українців та білоруса.

У Національному інституті хірургії і трансплантології імені О. Шалімова будь-яку причетність до торгівлі органами заперечують. Зокрема, юрист інституту Оксана Гузь заявила, що жоден лікар закладу не займається незаконною трансплантацією. «Єдина відповідь, яку я можу дати – серед співробітників інституту Шалімова немає жодного затриманого, немає жодного заарештованого – всі працюють в нормальному робочому ре-

ВЕЛИКИЙ НИРКОВИЙ ШЛЯХ

За такою схемою працював картель чорних трансплантологів

*Припущення редакції

жими. Підозрюваних також немає», – заявила Гузь.

«Нашу роботу завжди супроводжують плітки, хай на них реагують правоохоронці, – каже директор Координаційного центру трансплантації органів, тканин і клітин МОЗ України професор Руслан Салютін. – Зараз, як ви вже чули, створена спеціальна комісія зі службового розслідування фактів у цій справі. В ній є представники МОЗ, Академії медичних наук. Справді, жодна людина з клініки Шалімова на цей момент не затримана, жодній не висунуто

обвинувачення. Поки щось більш конкретне складно сказати, адже мало інформації, і таємницю досудового слідства ще ніхто не скасовував. Лише суд може визначити, хто винний, а хто ні. І ще: не справа лікаря перевіряти, чи є родичами отримувач органа та донор. (Законодавство більшості країн світу, зокрема й України, дозволяє пересаджувати органи від живого донора, лише коли він близький родич хворого. – Ред.) Це не його обов'язки – перевіряти достовірність наданих документів. Це справа правоохоронців.

Тобто навіть якщо фальсифікували документи, то в чому тут провина лікарів? Хай міліція розслідує справу, а ми, лікарі, з задоволенням дізнаємося імена справжніх шахраїв».

У МВС від додаткових коментарів відмовилися, проте зазначили, що позиція керівництва клініки імені О. Шалімова дивує. Мовляв, директорат цього поважного медичного закладу не міг не помітити, що провідні фахівці клініки не рідше одного разу на місяць виїжджали на 5–10 днів за кордон.

АЗЕРБАЙДЖАНСЬКИЙ СЛІД

У квітні цього року в Ізраїлі спалахнув черговий трансплантаційний скандал. Розголосу йому додало те, що з-поміж шістьох заарештованих за торгівлю людськими органами виявився 62-річний бригадний генерал запасу Меір Замір – легенда збройних сил, котрий під час війни 1973 року на чолі невеликого загону стримував колони сирийських танків. На думку поліції, Замір & К° розшукували ізраїльтян, котрі зіткнулися з серйозними фінансовими труднощами й переконували їх продати свої нирки. Донорам обіцяли велику компенсацію, після чого ті підписували декларацію, згідно з якою вони ставали родичами реципієнтів. Про цей випадок у далекому Ізраїлі не варто було б і згадувати, якби не один нюанс: підпічним Меїра Заміра також робили операції в Азербайджані.

Навряд чи це просто збіг обставин. В Азербайджані є три державні лікарні та кілька приватних клінік, які мають необхідне устаткування і ліцензії для трансплантації органів, однак відсутні хірурги відповідної кваліфікації. Щоб пересадити нирки коштом держави, азербайджанський уряд запрошує іноземних фахівців, передусім із Ірану, де трансплантологія поставлена на широкий потік. Офіційно в Азербайджані пересаджують зовсім мало нирок – дві-три на рік. Та чи означає це, що сучасні профільні заклади, оснащені за останнім словом техніки, простоюють?

У випадку з групою Заміра офіційний Баку категорично заперечував саму можливість проведення тінювих трансплантацій на його території. Натомість у ізраїльській поліції стверджують: у їхніх співгромадян нирки незаконно вилучали в азербайджанській клініці «Нур». Принаймні в потерпілого, котрий звернувся зі скаргою до правоохоронних органів.

За інформацією *Тижня*, українська міліція почала операцію проти синдикату чорних трансплантологів три місяці тому – коли в Ізраїлі арештували членів групи Заміра. Такий збіг у часі дає підстави припустити, що Міністерство внутрішніх справ

Україні отримало «наводку» на торговців органами від ізраїльських колег. Враховуючи те, що київське угруповання очолював громадянин Ізраїлю й діяло воно за подібною схемою, мова може йти не про два різні синдикати, а про один і той самий.

В Україні не вперше розгортається трансплантаційний скандал із ізраїльським слідом. Восени 2007 року в Донецьку заарештували ізраїльського хірурга Міхаеля Зіса, якого власті Молдови й Ізраїлю розшукували за підозрою в торгівлі органами. Незаконну пересадку нирок Зісу закидали і в Україні, однак наше правосуддя ці звинувачення відкинуло. В ніч проти 20 жовтня 2009 року Міхаеля Зіса передали до Ізраїлю, де він постав перед судом.

НЕ ТАЄМНИЦЯ

Хірурги, з якими вдалося поспілкуватися кореспондентам *Тижня*, не засуджують колег-трансплантологів. Понад те – співчують їм. «Повірте, всі, кому треба, були в курсі, що вклініці Шалімова люди займаються цим бізнесом, – каже один із лікарів на умовах анонімності. – Я сподіваюся все ж, що людей не посадять. Бо зовсім, на мій погляд, нема за що».

«Знаєш, тут рік навіть не в нашій корпоративній солідарності, – говорить інший медик. – У нас є неписане правило не визнавати провини колег до останнього. Але тут зовсім інше. Вибачте, проте вся ця справа дуже погано тхне. По-перше, ці лікарі з Шалімова – вони що, силоміць тих бідолах тягли на операційний стіл і вирізали їм нирку? Нічого подібного – ці люди (донори. – Ред.) чудово знали, на що йшли й отримували за це задалегідь визначену суму. І чималу, як на українські реалії. До того ж операції робили справжні майстри своєї справи, ніхто не загинув, усі живі-здорові. Ше й настільки, що навіть до міліції встигли побігти».

Під час журналістського розслідування щодо торгівлі людськими органами в Україні (див. №36/2008), журналіст *Тижня*, видаючи себе за учасника угруповання чорних трансплантологів, вийшов на

Загальний обіг коштів цієї «концесії» становив близько \$18 млн на рік, чистий прибуток – \$15 млн, усього ж члени угруповання заробили понад \$40 млн

княнина, котрий хотів продати частину власної печінки. Потенційний донор надав копії результатів аналізів свого органа, проведених в Інституті імені Шалімова. Чоловік обмовився, що частину печінки через хірургів Інституту збирався придбати смертельно хворий пацієнт, але орган не підійшов за сумісністю.

«Я особисто знаю кількох хірургів із різних регіонів, які досить часто їздять за кордон під виглядом туристів і проводять там операції з пересадки нирок, – розповів один київський лікар. – Вони навіть не знають імені пацієнта. Приїхав, наступного дня операція, потім два-три дні їдиш країною, ніби ти турист – і додому з чесно заробленими грошима».

До речі, таким чином хірурги не порушують українських законів, оскільки вітчизняне право не передбачає переслідування за правопорушення, скоєне за кордоном.

Логіку людей у білих халатах зрозуміти неважко: вони нікого ні до чого не примушують,

РАНІШЕ ТОРГІВЛЯ ОРГАНАМИ НІКОМУ НЕ ЗАВАЖАЛА Й НА НЕЇ ЗАПЛЮЩУВАЛИ ОЧІ, ТЕПЕР ЖЕ ВЛАДІ ПОТРІБНІ ГУЧНІ ВИКРИТТЯ

більше того – пересаджений орган рятує життя смертельно хворій людині, а донор отримує можливість вирішити свої фінансові проблеми. Однак статті Кримінального кодексу, що передбачають покарання за незаконну трансплантацію і торгівлю людьми, ще ніхто не скасував.

Інша річ, що до цього часу ані в МОЗ, ані в правоохоронних органах не звертали уваги на проблему. Адже щоб з'ясувати, що в Україні нелегальний попит на донорські органи й тінюва пропозиція нирок і печінок, достатньо мати доступ до інтернету. Те, що правоохоронці нарешті взялися за цей підпільний ринок, можна пояснити лише політичною волею керівництва країни. Раніше торгівля органами нікому не заважала й на неї заплющу-

400 років самотності

Перу прагне сконструювати свою національну ідентичність, позбувшись комплексу меншовартості й примиривши в свідомості людей колоніальність і колонізаторство

Автор:
Дмитро Дроздовський

Перу – особлива країна Південної Америки. Це й не Бразилія з її грандіозними карнавалами та неймовірною бідністю околиць мегаполісів. Це й не Венесуела з авторитаристськими манерами її президента. Перу – країна-медіум, яка сьогодні разом із іншими державами Латинської Америки шукає своє національне мотто. Ще Гарсія Маркес у Нобелівській промові говорив про проблему «самотності Латинської Америки» як особливого геополітичного й культурного суб'єкта, який для світу залишається чужим, екзотичним. Самотність Перу, країни, яку Паскуаль де Андоґоя відкрив 1522 року, триває вже чотири століття.

Сьогодні ми розуміємо, що «екзотичність» живе лише в колонізаторській свідомості. Ще Едвард Саїд описував цей феномен: коли для нас щось видається «дивовижним», «чарівливим», то це свідчить радше про приписування нашого значення певному об'єктові реальності. Схід є Схід. Латинська Америка є Латинська Америка. Вони не загадкові й не надзвичайні. Але свідомість західно-європейської людини часто прагнула позначити «Іншого» як такого, що належить їй простору. Студії з постколоніальної проблематики країн Латинської Америки й досі залишаються незораним полем в укра-

їнському гуманітарному просторі. Досвід цього регіону для нас видається занадто далеким.

ШУКАЮЧИ СЕБЕ

Нині Перу прагне вибудувати відносини не тільки із сусідами, а й із країнами Північної Америки й навіть Росією. Два роки тому на саміті Асоціації країн тихоокеанської спільноти (АТЕС) Росію представляв Дмитрій Медведєв. У Лімі можна було побачити білборди з обличчями президентів країн АТЕС. Медведєв на них був зображений у центрі, впадала в очі його вищість. Тоді візит російського президента викликав неабиякий резонанс. На відміну від України, для Росії країни Латинської Америки не захмарні висоти чи заховані в загадковому Ельдорадо землі, а регіон, у національній пам'яті якого вона намагається оживити соціалістичне минуле, коли СРСР був його надійним партнером.

А ось про відносини Перу зі США не можна сказати, що вони вельми успішні. Американським громадянам віза для в'їзду в Перу не потрібна. Натомість перуанці навіть не можуть перебувати в аеропортах США без транзитної візи. Громадяни США часто в претензійній формі наголошують у розмові з представниками Латинської Америки: «We are citizens of America» (ми є громадянами Америки), – а перуанці додають: «І ми». Адже Америка – це

ФОТО REUTERS

ВАРТІСТЬ ЖИТТЯ В ПЕРУ

\$7
ціна одного галона (4 літри) бензину

\$5
ціна одного галона нафти

\$30-40 ТИС.
вартує 2-поверховий будинок у Лімі

Від **\$20 ТИС.** коштує квартира в Лімі

частина світу, яка складається з двох материків: Південної та Північної Америки. Такі ці дрібниці засвідчують: Перу сьогодні прагне сформулювати свою інтерпретацію історії, сконструювати перуанську національну ідентичність, щоб позбутися комплексів меншовартості.

Перше враження від країни формуються в аеропорту. Міжнародний аеропорт Ліми нічим не відрізняється від найкращих аеропортів Європи: Віденського, Цюрихського або Гетвіку в Лондоні. Кілька років тому німецька компанія придбала цей аеропорт і перетворила його на «європейську лялечку». А от сама столиця Ліма – це місто-мегаполіс зі складною екологічною ситуацією, з корками в

НА ОКОЛИЦЯХ ЛІМИ.
Час від часу перуанський уряд
змушений надавати продовольчу
допомогу жителям нетрів

години пік, з типовими латиноамериканськими нетрями, куди туристам краще не потикатися.

Як відомо, Перу – країна інків. Мачу Пікчу – стародавнє місто інків, загублене в горах. Місто існувало до вторгнення іспанців 1532 року. Після появи загарбників на їхніх землях його населення таємничо зникло. До наших днів збереглася столиця імперії інків Куско. Місто пережило й іспанських конкістадорів, і численні землетруси (**читайте більше на стор. 78**).

У Перу реально відчутна проблема діалогу етносів та вироблення спільної ідентичності. Там досі можна помітити неприязнь із боку нащадків конкістадорів до тубільного

населення. Освічені мешканці Ліми (нащадки європейців) зустрічають представників автохтонного населення в крамницях поглядами, сповненими зневаги. В Лімі якимось саме постає запитання: звідки в Європи, наділеної християнською мораллю, розумом, стільки агресії, спроможної знищити цивілізацію? Невже вся причина в золоті інків? При цьому обличчя корінного населення випромінюють особливе світло. Вони ніби звикли до свого підлеглого становища, але зберегли душу.

Загалом формування ідентичності в Латинській Америці (зокрема в Перу) є однією з найбільш актуальних проблем. Ще на початку ХХ ст. у країнах цього

континенту філософи почали замислюватися над проблемою співіснування спільнот у межах однієї країни, над діалогом між тубільним населенням і нащадками конкістадорів. Тоді ж логічно постало запитання: як бути з національною мовою в Латинській Америці? Якщо за основу взяти іспанську, то в такому разі національною буде мова, чужа для тубільців. Зрештою, історично іспанська мова – це мова колонізаторської Іспанії, а не Латинської Америки. Дискусія щодо цього триває

ПЕРУАНІДАД

Початок ХХ ст. в Перу ознаменувався спробою подолати колоніальну свідомість та витворити нову політичну модель. Тоді почалося конструювання перуанідаду (перуанської ідентичності). Крім того, в 1930–1940-х багато жителів країни захоплювалися Радянським Союзом, соціалістичними моделями розвитку.

У 1910-х формується гурток інтелектуалів «Група Трухільйо» (С. Вальєхо, В. Аїя де ла Торре, А. Оррего). Його представники не приділяли особливої уваги культурним проблемам індіанського населення, вдаючись до індіхеністської (див. **Словничок**) риторики лише при спілкуванні з представниками півдня країни.

А ось у 1920-ті при Міністерстві економіки Перу було засновано відділ у справах індіанців. У Перу в 1920–1930-х було взято курс на ствердження індіанської, а не метисної сутності національної культури. Саме індіхенізм стає першою за часом течією, спрямованою на розв'язання проблеми національної самоідентифікації. Криза європоцентристської картини світу на певний час відсунула в тінь європейський складник перуанської культури. В середині 1920-х з'являється чимало індіхеністських часописів. Зокрема, 1925 року в Куско виходить «Кечуанська душа», 1926 року в Пуно – «Бюлетень Тітїкаки».

У 1930-х у Перу виникає «чолізм» – явище не тривале, але важливе для розуміння політичних процесів. Термін «чоло» трактують по-різному. Так називають метисів перуанської Сьєрри, а також індіанців, котрі

покинули свою громаду та стали торгівцями або ремісниками. Перуанський чоло може бути іспанським монолінгвом, білінгвом або навіть погано володіти іспанською, послуговуючись кечуа, та в будь-якому разі він усвідомлює своє змішане походження, хоч індіанська сутність дещо переважає.

НА ШЛЯХУ ДО ДЕМОКРАТІЇ

З 1940-х до 1990-х історія Перу – це злети й падіння, драми військових протистоянь і прагнень до утвердження національних цінностей. Президент Хосе Бустаманте, котрий прийшов 1945 року до влади, скасовує цензуру, відновлює громадянські права й звільняє політичних в'язнів. Уряд водночас посилює контроль над цінами, зміцнює державний сектор економіки, підвищує мінімальний рівень зарплат. У жовтні 1948-го за підтримки Народної партії, з якою Бустаманте був у конфлікті, повстали моряки Кальяо. Придушивши повстання, армія скинула президента. До влади прийшла військова хунта на чолі з генералом Мануелем Аполінаріо Одрія, якого, зрештою, обрали президентом країни (1950–1956). Військові скасували громадянські свободи, розпустили професійки, заборонили опозиційні партії й заарештували опонентів. Було запроваджено цензуру. Проте в зовнішній політиці режим Одрії орієнтувався на США. 1960 року Перу розриває дипломатичні відносини з Кубою.

Далі в країні трапилися поспіль два військові перевороти: 1968-го та 1975 року. Реальні соціально-економічні зміни відбулися після президентських виборів 1980 року, на яких переміг Фернандо Белаунде. Прийшовши вдруге до влади (вже обіймав посаду президента в 1963–1968 рр. – **Ред.**), Белаунде (1980–1985 рр.) скасував більшу частину реформ військового уряду. Він прагнув створити нові робочі місця, започаткувавши масштабні будівельні проекти в зоні тропічних лісів. Але невдовзі почався економічний спад. Уряд був змушений призупинити виплати іноземних боргів. Тоді ж під тиском США Перу вживає заходів зі скорочення в країні план-

\$5-6
ціна квитка
до кінотеатру

\$193
мінімальна
заробітна плата
в 2010-му

тації коки, головного джерела доходів багатьох індіанців.

А от вагомі демократичні зрушення відбулися після приходу до влади 2001 року Алехандро Толедо. Саме з цим іменем пов'язаний період в історії Перу, коли почалися процеси формування незалежної національної політики в царині економіки та гуманітаристики,

КЛЮЧОВІ ДАТИ

- 28 червня 1821 року** – проголошено утворення Республіки Перу.
- 1824 рік** – Перу здобуває остаточну незалежність після битви біля Хуніне й Аякучо.
- 1948 рік** – встановлено диктатуру Одрії, який проводив політику терору.
- 1960-ті** – президент Перу Мануель Прадо (1956–1962 рр.) встановлює демократичний лад.
- 28 червня 1990 року** – до влади приходять Альберто Кенію Фухіморі, який у другому турі виборів випереджає письменника Маріо Варгаса Льюсу. Правління Фухіморі позначено терором, антидемократичними рухами, корупційними скандалами.
- 3 липня 2001-го до червня 2006 року** – президентом країни був Алехандро Толедо, він проводив політику демократизації та утвердження ліберально-національних цінностей.
- 3 червня 2006 року й понині** – президентську посаду обіймає соціал-демократ Алан Гарсія Перес, котрий уже перебував на ній з 1985-го по 1990-й

ФОТО: REUTERS

заці американських держав до фальсифікації. Ця Організація оголосила, що Національному виборчому комітету потрібно більше часу, аби розібратися в ситуації. У підсумку Толедо попросив прихильників написати «Ні – брехні» на бюлетенях, а сам зняв свою кандидатуру. Він закликав провести «Марш чотирьох кінців світу», що став найбільшим народним протестом у перуанській історії. Фухіморі таки був оголошений переможцем у цих скандальних і фальшивих виборах. Але він пішов у відставку під час третього терміну й утік до Японії, коли голова Комітету національної безпеки Владіміро Монтесінос звинуватив його в корупції й порушеннях прав людини.

Перемога Толедо на виборах 2001 року – це удар по корупції. Корупція й бідність і раніше викликали народні протести в Перу, однак через невисокий рівень політичної грамотності людей вони мали сумнівні форми. Можна згадати маоїстський рух «Сендеро луміносо» («Світлий шлях»), що з 1980-го провадить збройну боротьбу з владою й знищив більше бідняків, не згодних із його тоталітарними діями, ніж корумпованих чиновників.

Александро Толедо, випускник Стенфордського університету, на власному прикладі показав перуанцям, що, здобувши освіту за кордоном, вони можуть повернутися додому й розбудувати свою країну. Саме зусиллями таких освічених людей можна впорядкувати хаос минулого. Впродовж усього ХХ ст. Перу весь час шукала своє мотто після 500-річного колонізованого стану. Тепер вона отримала шанс стати послідовнішою та осмисленішою.

Однак після половини свого президентського терміну Толедо, людина, яка очолила народний рух, щоб повалити Фухіморі, мав рейтинг популярності 7% – найнижчий серед перуанських лідерів, починаючи з 1980 року, коли в країні відновили демократію. Він посів президентське крісло, плануючи викоренити корупцію, але й сам став учасником політичних ігор. Толедо заявляв, що відправить усіх нечесних чиновників до в'язниці. Ці

слова полонили уяву перуанців, які палко бажали, щоб злочинних політиків притягли до відповідальності. Та його держапарат було звинувачено в тих самих корупційних обуродках, що й попередній. Напрошуються паралелі з ситуацією в Україні після Помаранчевої революції 2004 року.

Проте саме за президентства Толедо перуанська економіка зростала в середньому на 6% за рік. Це один із найвищих показників у Латинській Америці. Інфляція була на рівні 1,5%, що також є досягненням. Одним із головних здобутків Толедо вважають впровадження програми для боротьби з бідністю JUNTOS. У 2005 році її допомогою скористалися близько 100 тис. сімей, у 2006-му – 200 тис. Перуанська економіка зростала протягом 60-ти місяців, що було обумовлено високими цінами на мінеральні ресурси, а також інтенсивним притоком приватних інвестицій. Одним із головних партнерів Перу під час президентства Толедо стали США.

«МИ НЕ ТАКІ...»

Тому Перу сьогодні – країна, яка передусім прагне витворити нову філософію розвитку, даючи відповідь на базові державницькі питання: якою є свідомість, мова й культура нації? Ця країна існує на перетині ліберально-демократичних і національних стратегій розвитку. Прагнучи побудувати міцні відносини із США, Перу також геополітично є партнером Китаю та Росії. Перуанська історія – це шлях від імперії (хоча «імперію інків» навряд чи можна порівняти зі світовими імперіями XVIII–XIX ст.) до колонії, а згодом від колонії – до національної держави. Їй досі у розмовах людей різних класів чуєш: «Ми не такі, як іспанці. Наша мова інша». При цьому за зразок націєтворення, вартий наслідування, вони вважають Бразилію. Можливо, дається взнаки колоніальний статус, пов'язаний із бажанням сформувати власний наратив на вже чийсь основі. Попри все Перу – країна на шляху до самотворення з величезним національно-історичним спадком і духовним потенціалом. ■

конструювання національної ідентичності з усвідомленням постколоніальності. За цей час вдалося приборкати інфляцію, здійснити низку важливих соціальних змін, спрямованих на боротьбу з бідністю, залучити інвестиції в медицину й підвищити рівень освіти. Толедо – перший президент Перу, який посів цей пост у результаті демократичних президентських виборів, будучи етнічним представником корінного індіанського населення.

Весь світ спостерігав за виборами у квітні 2000 року, як Александро Толедо боровся з Альберто Фухіморі, котрий до того вже двічі обіймав президентську посаду (1990–2000). За тиждень до виборів Толедо направив офіційного листа до Національного виборчого комітету, в якому йшлося, що вибори нечесні. Таким чином він намагався привернути увагу Органі-

ЗМІНИТИ СВОЮ КРАЇНУ. Десятиліття авторитаризму, терору, репресій завдали перуанцям чимало травм. У 2000–2001 роках вони свідомо вибрали свободу

СЛОВНИЧОК

Індієнізм – ідейна течія, що прагне осмислити роль і місце індіанського населення в історії Латинської Америки, берегти й утвердити індіанську ідентичність

Без економіки в головах

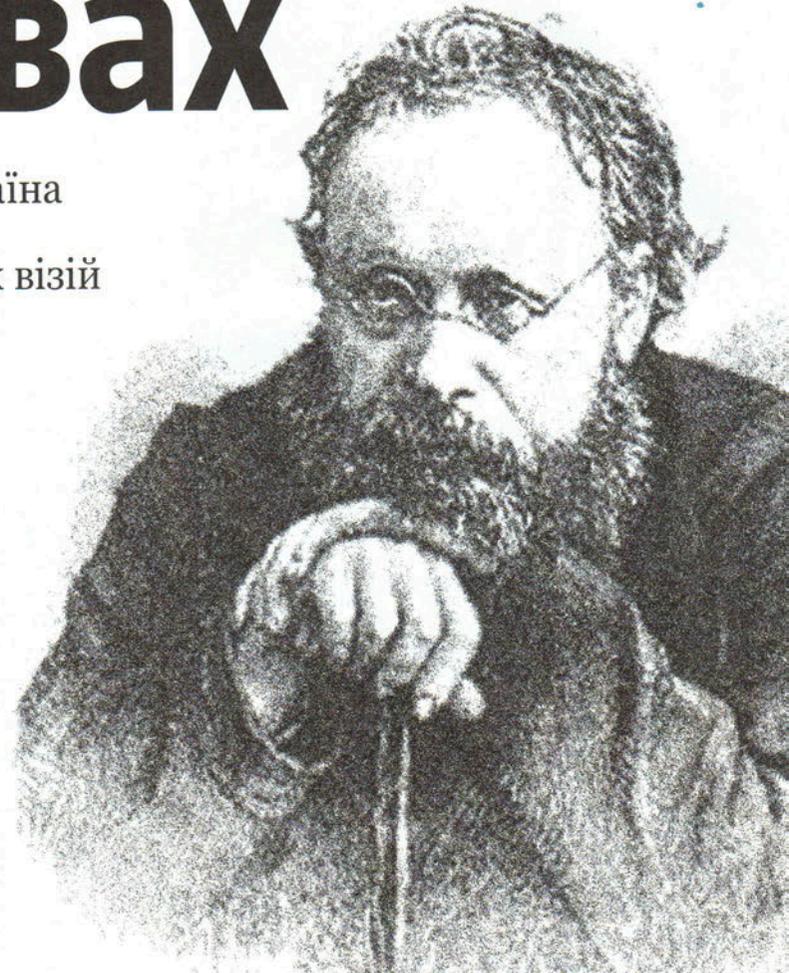
У 1917–1920 роках проект Україна так і не відбувся, насамперед через відсутність економічних візій чільників УНР

Автор:
Павло
Гай-Нижник

Спосіб ведення грошової політики, обігу й створення капіталу, форма організації грошової системи невід’ємно і безпосередньо впливають на ступінь розвитку суспільного життя, як, утім, і воно (суспільство) зі свого боку сприяє еволюції фінансових відносин. Неуспіх у фінансовій політиці державного утворення здатен призвести до економічної руїни, соціальних катаклізмів, військового знесилення і, врешті, до занепаду самої держави. Через те успішна фінансова політика є однією з головних урядових завдань і, відповідно, однією з ознак власне самої державності, одним із гарантів державної безпеки. Від ступеня незалежності держави у справах фінансових значною мірою залежить і ступінь незалежності державної організації певного народу чи суспільства.

З МИРУ ПО НИТЦІ

Із проблемою налагодження фінансів зіткнулися й провідники України в буремні часи становлення української державності в революційні 1917–1918 роки. З перших же днів існування Центральної Ради перед її керівництвом постала проблема свого ж власного фінансування. Тому вирішили просити кошти у свідомого громадянства. 21–22 травня 1917 року було організовано збір пожертв до Національного фонду. Загалом по Україні та поза її межами відгукнулися тисячі

СОЦІАЛІСТ. Проблему безгрошів'я секретар фінансів Михайло Туган-Барановський переклав на заможних. Однак це не вирішило проблему

національно свідомих людей. У Києві, наприклад, ця акція принесла до скарбниці Центральної Ради 40 тис. рублів.

Недостатність надходжень із пожертв змусила провідників Центральної Ради спробувати запровадити добровільне національне оподаткування. Проте через відсутність плану практичної реалізації такого задуму й кадрові проблеми на місцях результат звівся до декларацій про наміри. Такі самі наслідки очікували й на заклик І Універсалу (10 червня 1917 року) запровадити з 1 липня 1917 року добровільний особливий податок

«на рідну справу». Незабаром після створення Генерального секретаріату, 28 червня 1917 року Центральною Радою приймає рішення, за яким без її візи не міг збиратися жоден український податок і не здійснювалися будь-які видатки. З 1 серпня в Україні мав бути запроваджений також національний прогресивно-прибутковий податок, встановлювався й український поземельний податок та разовий заробітний податок. Проте ці податки оголошували морально-обов'язковими. При цьому зобов'язання сплачувати загальноросійські податки за-

лишалося в силі. Таку метаморфозу можна пояснити тим, що примусово стягувати їх український уряд був просто неспроможний через брак відповідного апарату.

Іншою причиною провалу в податковій царині була й невизначеність лідерів українського революційного руху в питанні, чи може Центральна Рада вирішувати економічні проблеми, чи вона повинна займатися тільки політичними справами щодо автономії України. Всі сподівання покладали на грошові дотації з Петрограда, куди, починаючи з травня 1917 року, регулярно їздили делегації з Києва. Така позиція лідерів Центральної Ради, своєю чергою, відсувала на невизначену перспективу створення основ українського фінансово-економічного самоврядування, а отже, й реального втілення гасла автономії в життя.

Восени 1917 року новий секретар фінансів (Михайло Туган-Барановський), зіткнувшись із проблемою свого попередника – відсутністю грошової маси та ігноруванням російським Тимчасовим урядом фінансових потреб автономної України, почав шукати нових шляхів виходу з лабіринту безгрошів'я. Як наслідок 29 вересня 1917 року в «Декларації» Генерального секретаріату було заявлено про намір України виробити заходи щодо децентралізації загальнодержавних і спеціально-українських фінансів. На майбутнє винесено завдання створити поряд із загальноросійським бюджетом і окремо українській, збільшення оподаткування заможних верств населення через прогресивне оподаткування маєтків, запровадження податку на незаслужений приріст їхньої вартості та заявлено про намір заснувати Національний банк.

Із більшовицьким переворотом у столиці Росії та проголошенням федеративної УНР у Києві постало питання про подальше законодавче визначення підстав управління Україною. З 15 листопада 1917 року Генеральний секретаріат припинив надсилати гроші до центральних (тобто петроградських) установ. Водночас урядовці зробили ставку на проект випуску укра-

їнських грошових знаків (бонів), що був вироблений фінансовою нарадою ще 24 жовтня 1917 року. Вже в грудні прийняли п'ять законопроектів, які де-юре заклали основи грошової системи УНР, а саме про: «Державні кошти України», «Головну скарбницю», «Державний банк України», «Скасування Дворянського та Селянського банків», «Цукрову монополію». Центральна Рада також ухвалила тимчасовий Закон «Про випуск державних кредитових білетів УНР», згідно з яким в Україні запроваджували власну грошову одиницю – карбованець.

Перші податкові кроки влади більше нагадували експропріацію. Зокрема, Генеральний секретаріат почав одноразові примусові вилучення (реквізиції) коштів у ділових та підприємницьких кіл. Своєю постановою «Про податкову політику» уряд зобов'язав усі торговельні та розважальні заклади внести до Київської контори Держбанку або в державні ощадні каси не менше

грошових знаків на суму 115,6 млн крб. Сума як для тогочасної гіперінфляції й паралічу економічного життя невелика. За таких умов неможливо було оздоровити й упорядкувати в Україні не лише фінансово-економічну ситуацію, а й соціально-політичну.

Прийняття 9 грудня 1917 року закону «про Державний банк» дало урядові УНР правовий і оперативний простір у безпосередньому вирішенні фінансових проблем. Цей закон постановив перетворити Київську контору колишнього російського Госбанку на український Державний банк. Працювати в революційних умовах національного державотворення Держбанку УНР було дуже складно. Запаси, наприклад, його Київської контори на 6 грудня 1917 року становили близько 6 млн руб. Однак і ці гроші танули нестримно, й 20 грудня готівкою залишилося близько 40 тис. руб. Швидко використавши всю касову готівку, банки змушені були підтримувати надзвичайно вузькі обмеження з виплат із поточних рахунків, а це ще більше підривало довіру до них. Банківські активи, що склалися з векселів сільських господарств, торговців та промисловців, в умовах розрухи в промисловості, торгівлі й сільському господарстві загрожували перетворитися на зеро.

Тож Державний банк за Центральної Ради як такий і не відбувся. Перейменування Київської контори імперського Госбанку в український Держбанк ще не означало його реального заснування. Не було вироблено статуту Держбанку, не було створено ні основного, ані запасного капіталів, не було запроваджено навіть центральної бухгалтерії, як і не налагоджено зв'язків із провінційними відділеннями, які існували автономно, навіть у центральній бухгалтерії не вели зведених балансів. Все це, звичайно, було зумовлено не тільки неналагодженістю чіткої роботи структурних підрозділів Держбанку, а й незадовільним станом фінансово-економічної ситуації в УНР та неспроможністю центральної влади забезпечити стабільність і владну вертикаль у країні.

ПЕРЕЙМЕНУВАННЯ КИЇВСЬКОГО ГОСБАНКУ В УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖБАНК НЕ ОЗНАЧАЛО ЙОГО РЕАЛЬНОГО ЗАСНУВАННЯ

75% денної виручки за 21, 22 та 23 грудня 1917 року. В окремих місяцях столиці було вчинено також «облави» на спекулянтів грошима, внаслідок чого на потреби уряду конфісковано 500 тис. рублів.

ФІНАНСИ СПІВАЮТЬ РОМАНСИ

1 березня 1918 року в УНР запровадили нову основну грошову одиницю – гривню, яка дорівнювала половині карбованця. Формальне завершення формування структури системи українських грошових знаків відбулося 18 квітня 1918 року, коли Центральна Рада прийняла закон «Про надання Міністрові фінансів права випустити розмінних марок». Розмінну монету у вигляді марок-шагів випустили в обіг 8 липня 1918 року вже за гетьманату Павла Скоропадського. Загалом Центральна Рада емітувала українських паперових

МИТАРства

Із часу проголошення ІV Універсалом самостійності України у 1918 році економіко-фінансову відповідальність за безпеку кордону мали нести на собі митні установи, а воєнну – підрозділи Окремого корпусу кордонної охорони. На утримання Корпусу кордонної охорони 6 квітня 1918 року уряд виділив 500 тис. крб, а на відкриття митного догляду на кордоні з Австро-Угорщиною та Німеччиною в 12 населених пунктах ще менше – 150 тис. крб. На кордоні з Росією митні пункти планували відкрити в 15 місцях, на що слід було знайти 250 тис. крб. Усього ж на теренах УНР мали розміщуватися 44 митні установи, роботу яких треба було ще організувати і, відповідно, профінансувати. Загалом на митницях, митних заставах та постах УНР мали б служити 1442 особи. Їх утримання обходилося б державі в 342,8 тис. крб на місяць і в 4,1 млн крб на рік.

Грошей катастрофічно бракувало, тому уряд знову поліз до кишень українців. 1 січня 1918 року підвищено поштові, телеграфні й телефонні тарифи. Торгівлю пивом, як і його варіння обклали промисловим і акцизним збором. Навесні впроваджено акциз на продаж коньяку й вина з фруктів та ягід, збільшено на тютюн та вироби з нього. Запроваджено одноразовий примусовий податок на заможні класи. Цю фактично контрибуцію мали виплатити всі міста України. Так, Харків мав сплатити 50 млн крб, Одеса – 40 млн, Київ – 35 млн, Катеринослав – 20 млн крб тощо. Крім того, повинні були платити всі повітові міста й населені пункти, де жило більше 15 тис. людей. Уряд також надав собі право здійснити примусову позику в міських, торговельно-промислових і фінансових колах із правом заліку позиченої суми в одноразовий податок. Годі й говорити, що такі заходи не мали нічого спільного ні з податковою політикою, ні з моральним авторитетом тогочасної української влади.

Податки збирали кепсько, грошей на державні справи все одно не вистачало. Термінова квітнева ухвала збільшити поштові й телеграфні тарифи (на

100%) ситуацію не змінила. Не давали користі для бюджету й проголошені різноманітні монополії. Хлібна й цукрова монополії зuboжили і самі потребували дотацій. Бюджет УНР не уклали, тож обрахувати загальну суму прибутків, які отримала УНР у 1918 році, не було можливості. Відомо про величину надходжень від акцизних зборів за чотири місяці (січень – квітень) 1918 року, позаяк податковим службам стягувати їх було найлегше і, відповідно, було що заготовувати до відповідної документації – в сумі отримали 45,9 млн крб. Як на ті кризові часи, зовсім небагато.

ЗАРУЧНИКИ РОМАНТИЗМУ

Курс на здобуття незалежності привертав до України увагу європейських держав. У листопаді 1917 – січні 1918 року Франція запропонувала Центральній Раді фінансову допомогу у вигляді грошової позики – спочатку \$10 млн, згодом 500 млн руб. Проте уряд УНР пов'язував матеріальну допомогу Антанти винятково з офіційним визнанням України. Париж усе ще вагався й прагнув визнати Україну швидше де-факто, ніж де-юре. Всі ж запити французького комісара до уряду УНР із приводу співпраці у військово-фінансовій сфері розбивалися об вимогу офіційного визнання.

9 лютого 1918 року між УНР та Центральними державами було підписано Брестський мирний договір. Згідно з ним усі сторони-учасники відмовлялися на взаємній основі від сплати репарацій. Економічні відносини між Німеччиною та УНР мали розвиватися відповідно до німецько-російського договору про суходільну та морську торгівлю від 1894–1904 років, а з Австро-Угорщиною відповідно до подібного договору з Росією від 15 лютого 1906 року. Зберігав силу й генеральний російський митний тариф від 1903 року.

Успіх ведення державних фінансів не піддається патріотичним чи ідеологічним гаслам. Реальна ситуація вимагала з українського боку більшої гнучкості та розумної поступливості у веденні зовнішньої фінансової діяльності, чого київські урядовці так і не усвідомили. В під-

НЕРІШУЧІ. Ввести свою грошову одиницю Центральну Раду змусили лише зовнішні чинники

сумку саме зовнішній чинник став однією з головних причин повалення Центральної Ради та ліквідації УНР у квітні 1918 року, хоча причини краху першої революційної форми української державності варто шукати глибше – в неспроможності тогочасних соціалістичних діячів до структурної ребудови держави як інституту влади, як соціально-економічного механізму, зрештою, фінансової системи.

Фінансовий ринок України на час приходу до влади Павла Скоропадського державні установи практично не контролювали. В той час як в обігу перебувала надзвичайно велика маса різноманітних паперових грошових знаків (від рублів думських і так званих керенок, бонів і грошових сурогатів місцевих самоврядувань до карбованців УНР), сам уряд відчував гостру нестачу коштів. Нестримна інфляція, що спіткала російський рубль, який вільно обертався в Україні, руйнувала вітчизняний фінансовий ринок,

це, не вдався до дієвих кроків, а натомість штампував свої постанови про морально обов'язкові національні податки для населення.

Лідери Центральної Ради, а згодом і провідники її уряду, очоливши український державотворчий процес, не мали попередньо виробленого плану побудови не лише національного державного, а й автономного ладу і елементарно не були готові до такої рутинної справи, як створення грошової системи та ведення фінансової політики державного організму. Запровадити власну грошову одиницю – карбованець – уряд УНР змусило безгрошів'я і фінансова ізоляція з боку Петрограда, а остаточним поштовхом до практичного втілення – більшовицький переворот і відмова Ради народних комісарів постачати грошову масу в розпорядження уряду УНР.

Оголошення про створення Держбанку, Держскарбниці, заборона надсилати податкові збори до всеросійського центру, запровадження цукрової монополії тощо в грудні 1917 року стали вкрай важливими кроками уряду УНР, але явно запізненими й технічно невідповідними.

Плідній роботі заважала кадрова проблема. Штатне укомплектування підрозділів Міністерства фінансів так і не набуло оптимального вигляду. Підбір працівників за соціальним походженням та партійною приналежністю викинув за межі державотворчої роботи досвідчених у фінансових і адміністративних справах працівників середньої ланки. Не було вжито заходів і щодо реформування системи праці у департаментах, через відсутність коштів заробітна плата службовців не відповідає потребам часу, а тому не сприяла притоку фахівців до урядових структур.

Суттєві недоліки виявилися й у роботі основоположних структур фінансової системи: в емісійній, податковій та банківській сферах. Держбанк залишався без основного та запасного капіталів, не було виро-

блено його статуту, зв'язок із провінційними відділеннями не налагоджено. Податкова система не працювала. Держскарбниця наповнювалася переважно завдяки акцизним зборам, які було найлегше стягнути, але які приносили і найменше доходів. Державні монополії (хлібна, цукрова) не діяли. Політика реквізицій і разових зборів не могла принести суттєвих фінансових надходжень, проте надто шкодила репутації Центральної Ради. Держава жила за рахунок постійних емісій грошових знаків. У фінансовій політиці уряд Центральної Ради керувався принципом проїдання коштів, а не зваженим веденням господарства на перспективу.

Провідники та урядовці Центральної Ради, вочевидь, стали заручниками ідейного (національного, соціалістичного тощо) романтизму початку XX століття зі всіма його позитивами та недоліками. Потугам уряду УНР щодо створення грошової, податкової й банківської систем країни так і не було надано якоїсь цілеспрямованої системності, проте впродовж чого не всього періоду існування політичного режиму, який уособлювала Центральна Рада, в цій галузі національного державотворення постійно була присутня саме «політика» і, на жаль, щонайменше фінансово-економічного змісту, натомість – партійного, класового, ідеологічного, кон'юнктурного. За весь час існування Центральної Ради та її урядів провідники революційної України не залишили, за винятком хіба що запровадження національних грошових знаків, відчутного сліду у фінансовій історії країни. Подальші історичні події показали, що економічний фундамент, який так прагла звести Центральна Рада, не став надійним підмурівком для державного будівництва в Україні. Без сформованої фінансової системи недієздатними виявилися чи не всі галузі народного господарства. Недооцінка місця й ролі фінансової політики в життєздатності державного організму та її впливу на суспільні процеси врешті й стала однією з головних причин падіння УНР у квітні 1918 року. ■

знеці-
нювала нову національну валюту, державне грошове господарство було розладнане й перебувало в стадії остаточного занепаду.

Водночас фінансово-економічна та політична ситуація в Україні у 1917–1918 роках була вкрай складною. Криза фінансового ринку, що розпочалася ще з часів царату, була максимально загострена революційними подіями й поширюваним безвладдям, грошова система перебувала під впливом гіперінфляційних процесів. Уряд Центральної Ради не виробив механізму втілення в життя власних рішень і, усвідомлюючи

Через Петербург – до українства

Син священника з Наддніпрянщини Макар Кушнір пройшов еволюцію від лібералізму Центральної Ради до націоналізму ОУН

Автор:
Віталій
Масненко

10 серпня виповнилося 120 років від дня народження Макара Кушніра (Кушніра-Якименка). Його ім'я, старанно замовчуване за радянської влади, в умовах незалежної України ще не повернуто із забуття. А ця непересічна особа заслуговує на увагу. З одного боку, його життєвий шлях начоно відображав колорит буремної епохи першої третини ХХ століття. З іншого, він оповитий чималою кількістю таємниць, більшість із яких так і залишилася нерозгаданою.

Прожив Макар Кушнір 61 рік, із них в Україні тільки третину (19 років – у рідних Черкасах, 2 роки – в Києві), решту – за її межами: 7 років у Петербурзі та понад 30 – в еміграції: Парижі, Відні, Женеві, Берліні, Брюсселі. Був активним учасником українського національно-визвольного руху протягом чверті століття. При цьому мав безпосередній стосунок до його найбільш активних і дієвих проявів.

ВРОДЖЕНИЙ ДИПЛОМАТ

Народився Макар Кушнір у родині священника. В 1901–1909 роках учився в Черкаській чоловічій гімназії. Як сина бідних батьків його звільнили від плати за навчання через гарну успішність. До речі, заоновчителем гімназії був Василь Липківський, майбутній митрополит УАПЦ. Вищу освіту Кушнір здобув на історико-філологічному факультеті Пе-

тербурзького університету. Тут же й розпочалася його громадська діяльність в українському студентському русі. Зокрема, як свідчили матеріали департаменту поліції, у 1915 році Макар Кушнір входив до складу Головної ради, яка координувала студентський рух у імперській столиці. Також він співпрацював із товариством «Джерело», був членом петроградської організа-

ції Української соціал-демократичної робітничої партії. Варто згадати, що після закінчення університету Макара залишили на кафедрі історії як професорського стипендіата. Проте він вирішив відмовитися від академічної праці й віддав перевагу неспокійній революційній діяльності. Пізніше входив до такої впливової української організації, як Товариство укра-

їнських поступовців (ТУП). Уже в передвоєнний час Кушнір долучився до журналістики. Був автором кореспонденцій про життя українців у Росії в газеті «Рада», яку видавав Євген Чикаленко. Крім того, співробітничав із пітерською газетою «Український студент».

Цілком закономірно, що Макар Кушнір став активним учасником революційних подій 1917 року. На той час він уже член центрального комітету Української партії соціалістів-федералістів (УПСФ). Від цієї партії був обраний до Центральної Ради. Причому відзначився чималою активністю в Малій Раді, комісіях із підготовки різних законопроектів. Виступав на З'їзді поневолених народів Росії в Києві (11–12 вересня 1917 року) з програмною доповіддю про майбутній адміністративний територіальний устрій. У ній Кушнір пропонував здійснити поділ території колишньої імперії на області-штати з великим обсягом суверенітету. Про цей виступ позитивно відгукувався в своїх спогадах Михайло Грушевський.

Кушніра вважають одним із провідних публіцистів доби українських національно-визвольних змагань. Він був активним співробітником київських газет «Нова Рада», «Трибуна» тощо. Він також виявився непоганим фахівцем із соціально-економічних проблем. Розробив аграрну програму соціалістів-федералістів.

У період Української держави Кушнір представляв свою партію в Українському національному союзі, організації, яка намагалася нейтралізувати вплив російських політичних сил на гетьмана Павла Скоропадського. Водночас шукав можливостей співпраці з українською частиною урядового табору. Так, Дмитро Донцов у своєму щоденнику згадував про його участь у нараді 21 серпня 1918 року в Дмитра Дорошенка у справі спільної кампанії в пресі проти відлучення Холмщини від України на користь Польщі та за поділ Галичини. За Директорії він був радником із політичних питань у складі делегації УНР на Паризькій мирній конференції 1919–1920 років.

АЛЬМА-МАТЕР.
у Черкаській
чоловічій
гімназії
Макар Кушнір
познайомився
із майбутнім
митрополитом
УАПЦ Василем
Липківським

БІЛЯ КОЛИСКИ ОУН

Після поразки українських визвольних змагань Кушнір залишився в еміграції. Емігрантський період його життя виразно розпадається на три частини: 1919–1929 роки до створення ОУН, 1929–1934 роки – найбільша активність як члена ОУН, 1934–1951 роки – вимушений відхід від активної діяльності через хворобу.

Спочатку жив у Відні, де співпрацював в українському тижневику «Воля». Також дописував і до інших українських закордонних видань, був кореспондентом однієї з найстаріших українських газет за океаном – «Свобода».

Найболючіша проблема української еміграції, яка стояла тоді на порядку денному, – розпоро-

представники наддніпрянської та галицької еміграції під головуванням Сергія Шелухіна. А вже 1 лютого розпочала свою діяльність Перша сесія ВНРади. Макар Кушнір виступив від наддніпрянців із рефератом про міжнародне становище України (від галичан цей аспект висвітлював Станіслав Дністрянський).

Михайло Грушевський у листі до Олександра Олеся від 12 січня 1924 року згадує, що на той час Кушнір був головою фірми в Бадені, яка займалася доставкою книжок і вела з ним переговори з цього питання.

Пік політичної діяльності Макара Кушніра в еміграції припадає на кінець 1920-х, коли він став одним із засновників Організації українських націоналістів. Участь наддніпрянців, в тому числі черкасців, в організації засвідчувала її загальноукраїнський характер. Кушнір бере участь у I Конгресі ОУН у Відні (28 січня – 3 лютого 1929 року). Тут він виступав із доповіддю «Економічні взаємини між Україною і Росією в СРСР». Його також обрали головним суддею організаційного суду ОУН. Відповідно він став членом Проводу українських націоналістів (ПУН) (1929–1938), де відповідав за видання ОУН іноземними мовами.

Реалізацією цього завдання займався Українське пресове бюро в Женеві, яке й очолював Кушнір. За його редагуванням, французькою та англійською мовами видавався «Український

УЧАСТЬ НАДДНІПРЯНЦІВ, ТАКИХ ЯК КУШНІР, В ОУН ЗАСВІДЧУВАЛА ЇЇ ЗАГАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ХАРАКТЕР

шеність і навіть протистояння різних еміграційних таборів. Характерно, що Макар Кушнір опинився серед тих діячів еміграції, які намагалися знайти шляхи розуміння та об'єднання. Він долучився до акції з формування і діяльності Всеукраїнської національної ради (ВНРади). Ця структура була створена 4 січня 1921 року у Відні. До її складу входили

інформаційний бюлетень», який поширювали в європейських країнах та за океаном. Крім того вийшло понад десяток книжок різними європейськими мовами про ситуацію в Україні, зокрема про історію та сучасний стан українсько-російських та українсько-польських конфліктів.

Як член Проводу Кушнір, очевидно, брав участь у конференції ОУН-УВО в Празі (початок червня 1930 року), де ухвалили рішення про остаточне включення УВО в Організацію українських націоналістів, особливо це стосувалося структур УВО в Галичині.

Макар Кушнір мав стосунок і до вироблення програмних засад ОУН. Кілька його публікацій, присвячених проблемам державного устрою майбутньої незалежної України та спільним діям поневолених народів Східної Європи, відображали офіційну позицію організації й відзначалися глибиною теоретичного опрацювання. Цікаво, що автор не відкидав цінності демократичних засад, а диктатуру вважав тимчасовим явищем. У 1929 році Кушнір писав: «Ми, націоналісти, є проти інституту диктатури як форми державного ладу за нормаль-

ОСТАННІЙ ПРИБУЛОК.
Могила Макара Кушніра у містечку Помероль

них умов життя нації. Ми лише обстоюємо національно-революційну диктатуру як перехідний стан, бо вона дає можливість українській нації доцільно та раціонально в найкоротший час вибороти собі визволення та незалежну державність».

Злочинні дії більшовицького режиму проти українського народу, особливо Голодомор 1932–1933 років, дали Кушніру підстави оцінити Росію як одного з «історичних ворогів України». Він був переконаний: «Ця нечувана катастрофа кривавими буквами буде записана в «книгу биття» Української Нації. Безперечно, вона матиме ще великі наслідки; вона приспішить час визволення та пімсти, а московські кати своїм життям та кров'ю заплатять за той жахливий злочин». Як свідчать численні спогади сучасників, Кушнір входив до кола довірених осіб полковника Євгена Коновальця. Голова Проводу ОУН постійно радився з ним, особливо з питань, які стосувалися Наддніпрянської України.

ТРАГЕДІЯ ОСОБИСТОЇ ДОЛІ

Під час перебування в Лондоні на економічній конференції Кушнір був травмований автомобілем. Унаслідок отриманих ушкоджень він почав сліпати, а у квітні 1934 року повністю втратив зір. Лікування в бельгійській клініці не дало жодних результатів. Отже, Макара Кушніра спіткала особиста трагедія, суть якої полягала в неможливості подальшої активної участі в боротьбі за визволення України. Останні 17 років він був змушений безвиїзно прожити в Бельгії. Там, 2 серпня 1951 року він і помер, похований у містечку Помероль.

Таємницею є обставини дорожньої пригоди, яка трапилася з Кушніром у Лондоні. Враховуючи специфіку його діяльності та методи, якими радянські агенти розправлялися з діячами українського визвольного руху, можна припустити – це сталося не випадково. Суцільна біла пляма – останні роки життя Кушніра. Характерно, що після втрати зору він бідував. Збереглися звернення українських журналістів у емі-

грантській пресі з закликом надати йому допомогу. Не зрозуміло, чому така допомога не надходила від ОУН. Тим більше, Кушнір певний час лишився членом Проводу.

Таємницями огорнута й смерть Кушніра. Перша з них стосується дати. Наведена вище, 2 серпня, вибита на його надмогильному пам'ятнику. Проте більшість довідників подають 16 вересня. Є й інші варіанти. Друга стосується місця поховання. Практично всі дані одноставні, що останні роки життя Кушнір провів у Бельгії, там і похований. Але в Бельгії немає містечка Помероль. Це селище розташоване у Франції (Бордо).

ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ

Макар Кушнір, зважаючи на складні, часом конспіративні обставини свого життя, діяв і писав під різними псевдонімами: Богущ, В. Богуш, Якименко, Я. Дуб, Б. Дніпрянський, Мак тощо. Отже, чимало з написаного ним ще не відоме навіть дослідникам національ-

ного руху. Невідомими залишаються й чимало конфіденційних завдань, які виконував Кушнір. Підтвердженням цього є безпрецедентний учинок нашого героя, маловідомий навіть фахівцям-історикам. Так, за спогадами Євгена Бачинського, влітку 1932 року Кушнір нелегально перейшов румунсько-радянський кордон і на території підрадянської України збирав інформацію про настрої

офіційна позиція щодо катастрофи в УСРР.

Як писав у своїх спогадах член ОУН Михайло Селешко, Кушнір мав підпільні зв'язки з багатьма українцями Києва до голодоморного 1933 року. Влітку – восени 1933-го Кушнір зі спеціальною місією побував у низці держав Європи: Бельгії, Великій Британії, Німеччині, Фінляндії та Румунії, де організував пересилку оунівської літератури в підрадянську Україну.

Життєвий шлях Макара Кушніра цілком присвячений політичній боротьбі за національне визволення України. Цікавою видається еволюція його ідеологічних настанов та політичних поглядів. Почавши від соціал-демократії, він із часом переходить до лібералізму, а завершує свої пошуки націоналізмом. Значною мірою така трансформація була типовою для частини українських політичних діячів першої третини ХХ століття, оскільки зумовлена загальною тенденцією політичного життя означеного часу. ■

ГОЛОДОМОР НАДАВ КУШНІРУ ПІДСТАВИ ОЦІНИТИ РОСІЮ ЯК ОДНОГО З «ІСТОРИЧНИХ ВОРОГІВ УКРАЇНИ»

населення та дії радянського режиму з насильницької колективізації й запровадження голоду. Ці дані допомогли ОУН поінформувати західний світ про злочинну діяльність радянської влади. Організація оприлюднила спеціальну заяву «Від Проводу Українських Націоналістів», у якій була визначена

DREAM CARD

ДИСКОНТНА КАРТКА
ТВОЄЇ МРІЇ

Дисконтна програма Dream Card:

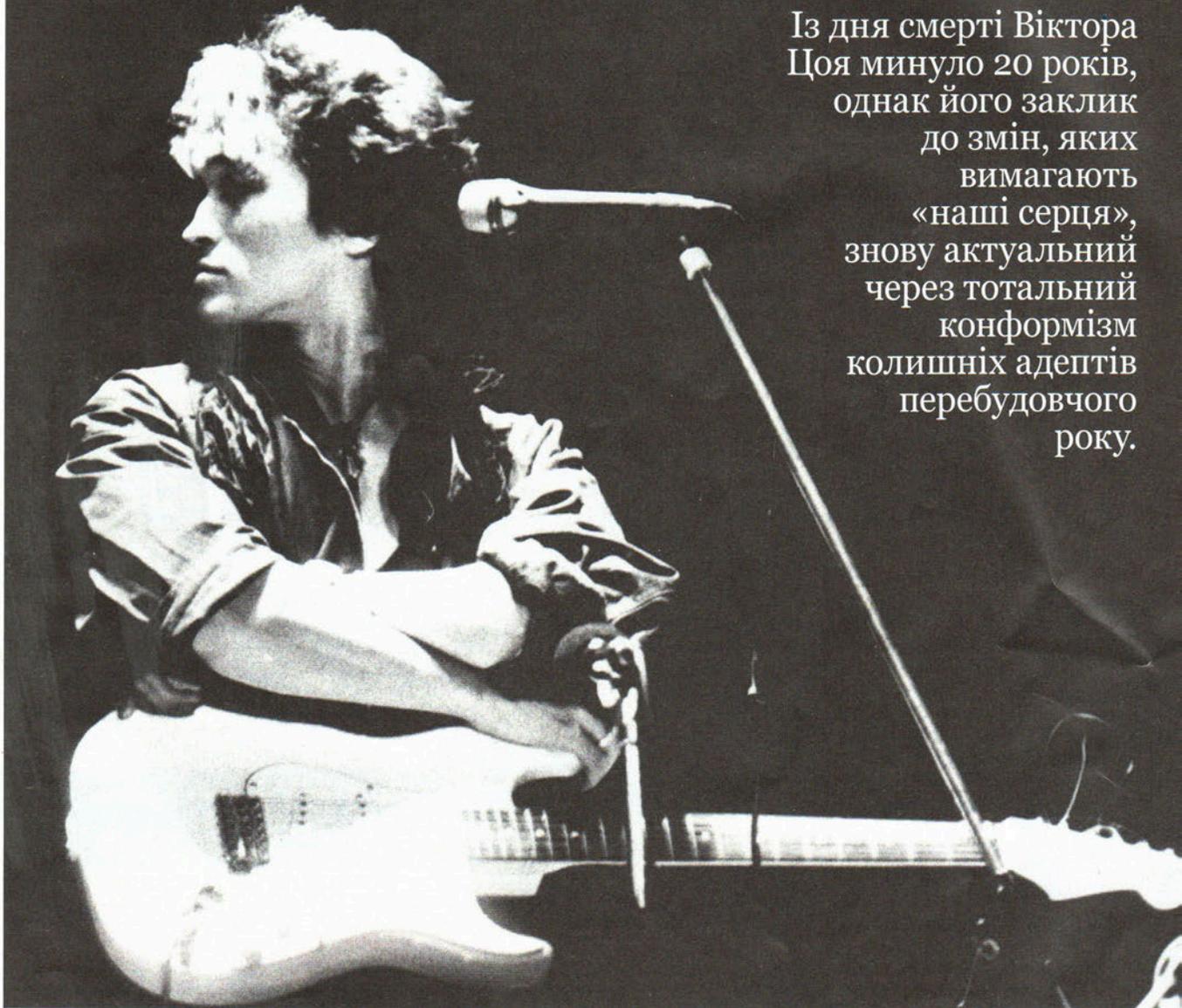
- Ексклюзивні знижки від магазинів в ТРЦ «Dream Town»
- Унікальні пропозиції від розважального центру ТРЦ «Dream Town»
- Подарунки, розіграші, запрошення на свята в ТРЦ «Dream Town» для власників карток
- Прості умови отримання Dream Card*

Детальну інформацію стосовно Правил та умов участі у програмі дізнайтеся на Інфостійках у ТРЦ «Dream Town», за телефоном (044) 428-36-10 або на сайті www.dreamtown.ua

*Дрім Кард

ТЕСТ на ПРОТЕСТ

Із дня смерті Віктора Цоя минуло 20 років, однак його заклик до змін, яких вимагають «наші серця», знову актуальний через тотальний конформізм колишніх адептів перебудовчого року.

Автор:
Олександр Євтушенко

У 1985-му я довідався про концерт-квартирник Майка Науменка й Віктора Цоя в Києві на конспіративній хаті в одному зі страхітливих сталінських будинків на Печерську. Набилося туди душ сорок знайомих студентів. Кожен робив свій внесок, що в сумі становило гонорар і гроші на зворотні квитки до Пітера. Той унікальний виступ складався з хітів «Кино», частину яких співав Майк, і навпаки –

хітів «Зоопарка», які виконував Цой. Гіпнотичну ауру, яку створили лідери цих гуртів, перервав наполегливий дзвінок у двері. За мить усі уздірили дільничного з «понятими». Зі словами про перевірку паспортного режиму всіх артистів і слухачів загребли до райвідділу. Цою і Майку інкримінували «нетрудові доходи», накатали відповідного листа на адресу рок-клубу, внаслідок чого обом пізніше заборонили да-

вати концерти протягом півроку. Студентам пообіцяли, що їх витурять із вишів, але погроз не виконали. Вже за кілька місяців Цой і гурт «Кино» знову були в Києві, де знімалися в дипломній роботі студента кінофакультету Київського інституту імені І. К. Карпенка-Карого Сергія Лисенка. Фільм назвали «Кінець канікул». Тоді ж ми з рок-тусівником Сашею Шерифом улаштували повноцінний виступ «Кино» в Будинку вче-

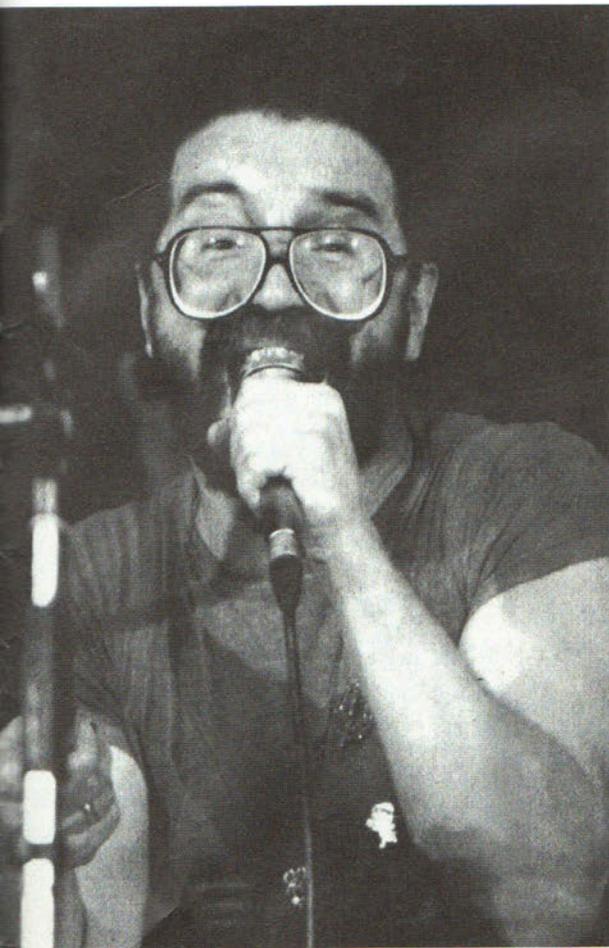

ФОТО: З САЙТУ ГУРТУ «ТЕЛЕВІЗОР»

більше запам'яталась одна його фраза: «Ось побачиш, старий, цей наш совок скоро зруйнують дисиденти й рок-н-рол...» На жаль, йому не судилося дожити – 15 серпня 1990-го Віктор Цой загинув у автокатастрофі під Ригою. Дуже швидко армія фанів міфологізувала постать співака, а стіни будинків прикрасили численні написи на кшталт «Віктор Цой – завжди живою».

ПЕРЕБУДОВЧИЙ РОК

Через свою тотальну популярність Віктор Цой був видимою «вершиною айсберга» протестних настроїв, утілених у текстах тогочасних рок-гуртів, адже лавиноподібний процес було вже неможливо зупинити. Разом із проголошенням головних доктрин перебудови з її гласністю й демократизацією суспільного життя відбувалася стрімка легалізація забороненої раніше в СРСР рок-музики. Всесоюзна фірма «Мелодія» почала активно видавати диски гуртів із Ленінграда, Москви, Свердловська, Новосибірська. Як гриби після дощу на всій території Країни Рад виникали нові рок-клуби. Зразком для всіх був ленінградський рок-клуб, який існував ще з початку 1980-х. Подійкували, що ту структуру створили за участю КДБ, щоб пильніше контролювати молодіжні рухи міста. В ті часи доволі смішно було спостерігати за динамічним процесом тотального перефарбування класичних філармонійних ВІА (вокально-інструментальні ансамблі) на рок-колективи. Новоявлені рокери з усіх сил імітували хард-рок або хеві-метал, не розуміючи, що виглядають пародійно. Нову реальність органічно сприйняли такі колективи, як «Машина времени», що й до перебудови вже мали свій карт-бланш на проведення концертної діяльності. Важливу роль у блискучому становленні жанру зіграли й так звані «Музичні ринги» на ТБ, коли мільйони могли побачити і почути наживо найяскравіших персонажів, таких як «Звуки Му», «АукцЫон» або «Бригада С». До середини 1980-х у СРСР уже сформувалися кілька рок-центрів, і для шанувальників рок-н-ролу була цілком зрозумі-

лою відмінність ленінградської, сибірської або московської сцен. Наприклад, коли найбільш запеклими і злими нонконформістами були сибірські панки на чолі з Єгором Летовим і «ГО», то більшість пітерських гуртів поряд із ними виглядали рафінованими естетами. Водночас московські колективи завжди й у всьому схилилися до компромісів і саме їх найбільше торкнулася комерціалізація рок-сцени. Хоча були й винятки. Йдеться про свідомо альтернативні команди на кшталт «Центру» Васілія Шумова, «Вежливый Отказ», «Николай Коперник», «ДК». Зовсім окреме явище – свердловський рок із такими гуртами, як «Наутилус», «Урфин Джюс», «Чайф», «Апрельский марш», «Агата Кристи».

Тодішній рок був надзвичайно соціально заангажований, показне бунтарство стало емоційним виплеском енергії, яку штучно стримувала влада протягом тривалих років. Рок у СРСР виявився потужною антитезою панівній офіційній естраді з її державною підтримкою та затхлими художніми радами. Також основою чи архетипом, так би мовити, інвольтації радянського року була західна рок-культура. Титани західної сцени були невичерпним джерелом натхнення, адже невідповідно найкращим компліментом для будь-якого рокера слугували вислови на кшталт «фірмова пісня» або «фірмова група», синоніми високого професіоналізму музиканта. Вторинність музики, здебільшого злизаної з західних зразків і акцент на тексти, часто гостросоціальні – головні ознаки «перебудовчого» року.

Це підтверджує один із найбільших артефактів того часу – вихід у США альбому Red wave («Червона хвиля») з хітами гуртів «Аквариум», «Аліса», «Странные игры» та «Кино». Альбом спродюсувала американська співачка Джоан Стінгрей, великий друг пітерських рок-музикантів, дружина гітариста «Кино» Юрія Каспаряна. Диск мав більший розголос у самому СРСР, ніж у США. Там радянський рок так і залишився екзотикою. Така ж доля спіткала і Radio Silence – сольний альбом Бориса Гребенщикова, записа-

них. Під час шоу Цоя директриса викликала мене з зали й зі страшними очима почала вимагати припинити неподобство. «Він же фашист! – верещала жіночка, – Ви хочете, щоб мене звільнили з роботи?» Але вже розпочалася горбачовська перебудова, а з нею енергійні рухи продюсера Юрія Айзеншпіса, який почав возити «Кино» палацами спорту по всіх-юдодях. Та це вже інша історія, а з наших розмов із Цосем най-

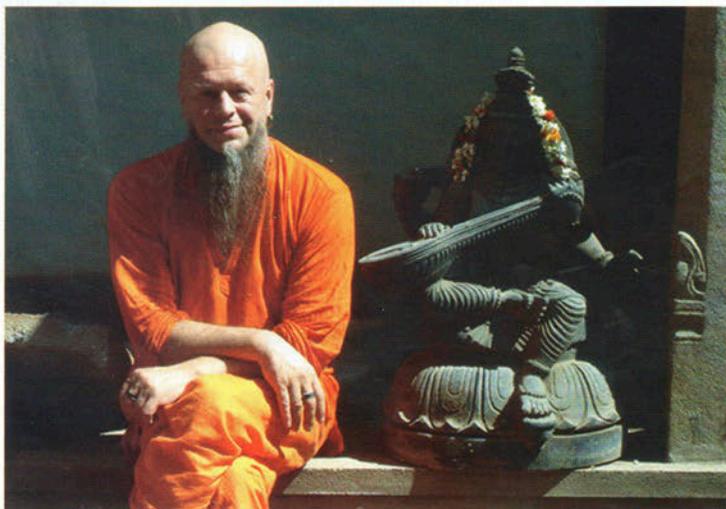

ФОТО: АР

ПРОГИН ЗАРАХОВАНО.
«Я дійсно підтримую політику Путіна і Медведєва» сказав Макарєвіч після концерту для прокремлівських молодіжних рухів

СПОКУТУЄ ГРІХИ.
У 2007 році під час зустрічі з Кірілом, на той час митрополитом, Кінчев отримав схвалення на «проповідання всередині рокерського середовища»

СКЛАВ РУКИ.
Хоча Гребенціков відмежувався від усього мирського, це не завадило йому отримати орден від Путіна «За заслуги перед Отечеством»

ний та спродюсований за океаном. Отже, очікуваного братерства з західним шоу-бізом не сталося, а концерти видатних рокерів із СРСР мали там виключно діаспорну прописку.

Крім того, найтиповішою ознакою перебудовчого року в

СРСР була неймовірно розвинена культура магнітофонного самвидаву. Любительські «фірми грамзапису» існували в складі рок-клубівських структур. Однією з провідних була студія «Антроп» на чолі зі звукорежисером Андреем Тропіл-

ло. За обсягами накладів «антропівської» продукції та «фірма» цілком реально конкурувала з державним монстром «Мелодія». Також важливим чинником становлення й розвитку перебудовчого року було справжнє буяння друкованого самвидаву. Розмножені музичні журнали активно розліталися країною й таки серйозно впливали на формування громадської думки. Найавторитетнішими в Пітері були журнали «Рокси» та «Ріо», в Москві розквітала «Контркультура», альманах, який згодом тиражували в друкарський спосіб. У Києві ту нішу посідав журнал «Гучномовець», у Харкові – популярне видання «Таки справи».

ЗГОДНІ ТА НЕЗГОДНІ: ХТО ВОНИ?

Після розпаду СРСР титани радянського року (хто примуdivся залишитися живим) поступово зазнавали трансформацій. Хтось перебував у тіні, створював музику «для своїх» і виступав здебільшого в клубах. Хтось радикально змінив жанрові вектори й почав експериментувати, часом невдало. Наприклад, «електронні» спроби Вячеслава Бутусова викликали подив у більшості фанів «Наутилуса Помпилиуса». І не лише у них – у 2006-му автор більшості текстів «Наутилуса» Ілья Кормільцев порадив Бутусову співати пісні його новоствореного гурту «Ю-Пітер» і не чіпати старих. Таку гостру реакцію поета спровокував виступ Бутусова для прокремлівського руху «Наші». Агресивний нонконформіст Кінчев із «Аліси» став показово православним і, зрештою, докотився до пісень про «оранжевые сопли». Борис Гребенціков одягнув маску буддиста, що дозволяла обрати «політику невтручання» й відстороненого споглядання. Єгор Летов тимчасово подався в «нацболи», згодом від них відхрестився й зосередився на музиці, видавши незадовго до смерті кілька нових альбомів. Фьодор Чістяков із гурту «Ноль» після примусового лікування в психіатричній лікарні (через напад на свою подругу) став адептом секти «Свідки Єгови». Андрій Макарєвіч і «Машина времени» публічно підтримали

Мережа магазинів дивовижних речей

Диво-аксесуари
для комп'ютера

Домашні дрібниці

Мультимедіа

Розваги та
відпочинок

Предмети інтер'єру

Дивна
канцелярія

В Інтернет-магазині
www.chudes.com.ua

-5%

- ТРЦ «Караван»
- ТРЦ «Dream Town»
- ТВК «Глобус»
- ТРЦ «SKY MALL»
- ТЦ Галерея подарунків «Новий проїзд»

Корпоративні та оптові продажі (044) 585-97-29

ідеологію «путінізму-медведізму» й нині виступають на найбільших концертних майданчиках Росії.

І лише ті з ветеранів рок-музики, для кого рок завжди був синонімом свободи, й далі пишуть чесні й гострі пісні. Це передусім Юрій Шевчук і «ДДТ», Михайл Борзикін і його «Телевизор». Вони цілком свідомо беруть участь в акціях російського руху «Марш незгодних», відверто виступають проти завуальованої, але тотальної цензури, проти масових порушень свободи слова, проти вбивств незалежних журналістів. Як і 20 років тому, вони йдуть по лезу бритви, чудово розуміючи, що можуть бути наслідки... Нещодавно Михайл Борзикін виступив із ініціативою відродити знаменитий пітерський рок-клуб, колишню Мекку для вільнодумної молоді. Ясна річ, справа пробуксовує через активний спротив влади й «нашистів», бо державі потрібно, аби незалежна субкультура й опозиційна молодь не гуртувалися. «Телевизор» нині виступає на різних заходах демократичних сил із піснями-памфлетами, які походять із двох останніх програм

ПОСТРАДЯНСЬКИЙ РОК ПЕРЕСТАВ БУТИ МУЗИКОЮ ПРОТЕСТУ, АДЖЕ КІЛЬКА ГОЛОСІВ «ВОЛАЮЧИХ У ПУСТЕЛІ» – РАДШЕ ВИНЯТОК, АНІЖ ПРАВИЛО

«МегаМизантроп» та «Я – газпромбайтер». Харизматичного лідера «ДДТ» Юрія Шевчука на «Марш незгодних» покликали його особисті переконання. Це рішення не було спонтанним, його сформували численні поїздки країною, зокрема, по так званих гарячих точках. У Чечні він самотужки зняв документальний звіт про те, що побачив на власні очі. У своїх коментарях до тих кадрів Шевчук, зокрема, каже, що масовий, інспірований «згори» патріотизм у сучасній Росії швидко перетворюється на імперський шовінізм. Коментуючи свою участь у «Маршах незгодних», він говорить: «Мені набридла брехня. Я до своєї держави ставлюся чесно, а вона до мене – ні. І ця держава не залишила мені іншого вибору, як піти з «незгодними» й стати з ними поруч на одному «ешафоті». Мої колеги, які витанцювують на різних кремлівських майданчиках, добре живуть і цьому раді. Вони регулярно отримують свої іграшки – особняки і яхти, то чого ж їм «вякати», якщо їм добре? Мене це сильно дратує, я вважаю, що треба мислити масштабно, розуміти глобальні процеси, які відбуваються у світі та в країні, й бути громадянином. Бути громадянином – необхідно. Інакше перестанеш себе поважати...»

Отож наразі можна констатувати, що пострадянський рок перестав бути музикою протесту, адже кілька голосів «волаючих у пустелі» – радше виняток, аніж правило. Гостросоціальні тексти в Росії тепер продукують здебільшого реп-виконавці, однак їхніх пісень не побачиш по телевізору і не почувеш на стадіонах. І доки ветерани радянського року доживають віку в цілковитому конформізмі, а молоді рок-команди римують «кров і любов», пісні Віктора Цоя про зміни, яких «вимагають наші серця», залишаються й досі надзвичайно актуальними. ■

ПРОТИ РАБСЬКИХ КОМПЛЕКСІВ

Міхаїл Борзикін про опозиційний напівандеграунд, неокомсомольців і застій як форму життя російської музичної сцени

Записав:
Олександр Євтушенко

Нещодавно пітерському гуртові «Телевизор» виповнилося 25 років. Його лідер Міхаїл Борзикін як багато років тому, так і сьогодні уособлює своєю творчістю і громадянською позицією ту нечисленну частину музичної спільноти Пітера, яка, мов барометр, чутливо реагує на коливання суспільних настроїв у країні, займаючи активну соціальну позицію. Всі публічні висловлювання Борзикіна і його пісні свідчать про несприйняття антидемократичних процесів. Альбоми «Телевизора» – це найвиразніша в нинішній Росії музика протесту.

Я тягнуся до ментально близьких мені людей, які мають власну позицію і вміють її відстояти.

Передусім це Юрій Шевчук із «ДДТ». Ми поділяємо думки один одного щодо таких

речей, як згортання свободи слова, свободи зібрань, руйнування історичної частини Санкт-Петербурга. Нас бентежать регулярні порушення конституції як основного закону, цілковита незахищеність маленької людини перед сваволею міліції і влади.

Я завжди асоціював власну творчість із напівандеграундом, але десь у 1990-му мені було значно спокійніше, комфортніше, адже хоч якийсь рух уперед у країні таки відчувався. В 1990-ті роки мене й багатьох спіткало глибоке розчарування, однак зараз ситуація в країні просто ганебна. А почалося це з приходом до влади в 2000-му кадебітського істеблішменту. У влади, яка оперує методами таємної поліції, немає майбутнього. Так само немає перспективи в суспільства з рабською психологією. Наше завдання – допомогти людині крок за кроком позбутися тих рабських комплексів. І потім, не забуваймо, що в демократичному суспільстві президентів усенародно обирають, а не призначають. Також кілька років

БІОГРАФІЧНА НОТА

Міхаїл Борзикін

Рок-музикант, співак, композитор. Народився 27 травня 1962 року в П'ятигорську. На початку 1970-х переїхав до Ленінграда. У 1980 році вступив до Ленінградського університету ім. Андрія Жданова на англійське відділення філологічного факультету. В 1984 році заснував рок-гурт «Телевизор». Після виходу альбому «Отечество иллюзий» у 1987-му «Телевизор» потрапляє до п'ятірки найвідоміших гуртів Радянського Союзу. До кінця 1990-х тривали нескінченні тури та писалися нові пісні, які згодом перетворилися на альбоми «Двое» і «7-Б». Під час киянських гастролей у 2005-му Міхаїл Борзикін цілком серйозно розмірковував про політичний притулок в Україні.

тому мені було образливо бачити, як на кремлівських збіговиськах тих неокомсомольців роль підтанцювки грають той вчорашні друзі-музиканти...

Ми й раніше мали проблеми через тексти пісень. Добре пам'ятаю, як у 1986 році на одному з фестивалів нам заборонили виступати з політичних причин. Перед концертом наш рок-клубівський куратор, яка мала постійні контакти з владними структурами, наполягала на тому, аби деякі композиції ми не виконували. А ми їх заграли й отримали заборону виступати протягом півроку. Тоді ми були єдині, хто не піддався цензурному тискові. Інші гурти погодилися не грати нерекондовані пісні. А вже за рік заборонна політика кудись зникла й ми полегшено зітхнули. Свого часу мене кликали і в комсомол – щось там очолювати, кликали в муніципальні депутати, але в тих ролях я себе не бачив.

Музичний ринок у Росії розвивається виключно в напрямку подальшої комерціалізації. З новими творчими явищами чи ініціативами суцужно, той ринок або тупцює на місці, або задкує назад. Звичайно, в Росії є так звані супергурти на кшталт «Машини времени», але сказати щось нове, а тим більше актуальне, вони вже років 20 просто не здатні. Давати дорогу «молодій шпані» чи більш-менш прогресивно мислячим артистам ніхто не збирається. В тієї купки шоу-бізнесменів, що «розрулюють» музичний ринок у Росії, я бачу в очах одні лише калькулятори. Зверніть увагу, в нас активна комерціалізація відбувається за рахунок механічного навіязування тушуваті реклами для локів, а не внаслідок природного змагання творчих ідей, концепцій, явищ. Таким чином, ротація нових імен і нових пропозицій майже відсутня. Застій як форма життя. До речі, ті ж самі калькулятори я бачу в очах переважної більшості заслужених і перезаслужених діячів сцени. Для них головне – наштамувати дисків, зняти два-три кліпи й безупинно їздити довжелезними концертними трасами – Росія ж бо ве-

лика. Водночас вони тримають оборону, аби хтось іззовні їх не випередив. Єдине, що тішить у плані творчості – це поява кількох досить яскравих реп-виконавців як представників нової генерації. Там відчувається й інтелект, і сумління, і потяг до свободи. На жаль, поки що це дуже вузьке коло артистів, які варяться у своєму казані.

У «Телевизора» немає тієї зеленої вулиці, якою користуються мастодонти жанру, обласкані Кремлем. Свого часу вони з рук перших осіб держави отримали якісь нагороди, а з ними – певні преференції для гастрольної діяльності. Наша музична ніша в сучасній Росії завжди мала присмак забороненого плоду, а відтак далеко не всі організатори концертів виявляють сміливість співпрацювати з вільнодумним «Телевизором». Поза тим, ми ще тримаємося на плаву завдяки давнім зв'язкам із тверезомислячими колегами. В

Тому важливо не допустити намагання владної верхівки копіювати кремлівські стандарти політичного життя країни.

Нині на всю Росію маємо одну – дві вільні газети й стільки ж радіостанцій. Знаю, що в Україні почалися процеси згортання свободи слова в ЗМІ. Тихеньке таке, малопомітне згортання. Насправді це дуже небезпечний сигнал, адже саме так це колись починалося в Росії. Водночас українці мають цілком легальні інструменти задля спротиву так званій «путінізації» країни. Тобто поки що мають шанс не скотитися до тієї прірви. Сьогодні головне для вашої опозиції – виступати спільно, єдиним фронтом. Переконаний, місце України і Росії в Європі, а не десь на азійських задвірках... ■

ПРОТЕСТНА ПОЕЗИЯ Заколотите подвал (Альбом «Дежавю», 2009)

Средневековие...
Властелин колец отдыхает!
Реальность, данная нам в у.е., –
Рулит, зажигает.

Поменяли серпы на кресты
Былинники речистые.
Покупали, продавали, соблюдали
посты
Православные чекисты.

Ой, мама-мама-матрица!
Ты будешь молчать, жрать и верить
В золотого тельца от святого отца
Великой империи...
Заколотите подвал – воняет!
Крысы в Мавзолее всё наглее и злее.
Власть гуляет –
На свежих могилах растут Куршавели.
Смердит кремлёвская тварь...
Заколотите подвал!!!

Культура-ура!.. ура!.. ура!.. ура!..
Новые услуги порнорынка:
Корпорация Добра
Продолжает свою вечеринку.

Какой-то зомби-бомонд:
Рокеры, святоши, журналисты, артисты
Лижут хозяйское дерьмо –
Так искренне, неистово!..

Образа и образы врага –
Ежедневно, внутривенно.
Священным союзом Царя и Совка
Бредит Кремль...

Какая вера?! Очнись ты!
Это – неохристочкисты!
Эй, родина! Протри зрачки-то!
Это – неохристочкисты!

Разуй глаза! Разуй глаза!
Разуй глаза! Разуй глаза!
Не хочу назад! Не хочу назад!
Не хочу назад!!!

Чемодан-вокзал-Совок!
Чемодан-вокзал-Совок!
Чемодан-вокзал-Совок!
Заколотите подвал!!!

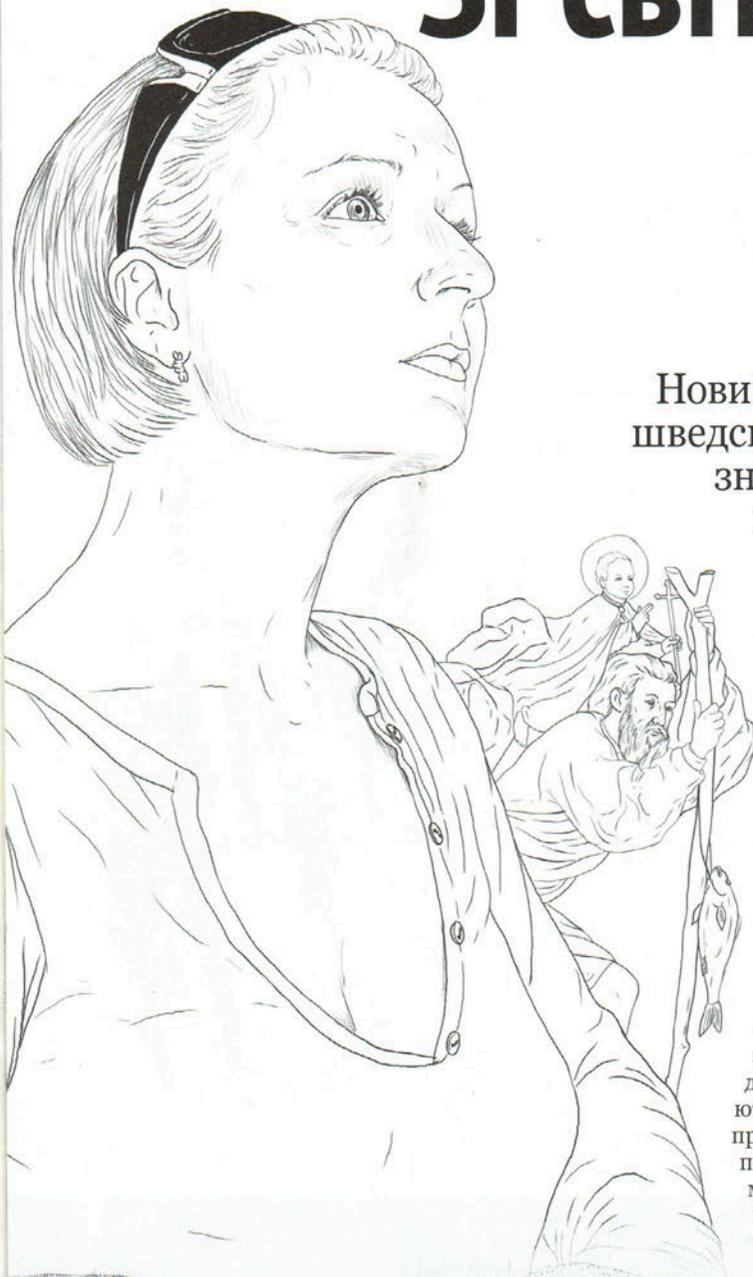
РОТАЦІЯ НОВИХ ІМЕН І НОВИХ ПРОПОЗИЦІЙ МАЙЖЕ ВІДСУТНЯ. ЗАСТІЙ ЯК ФОРМА ЖИТТЯ

нас було чимало клубних виступів. Нещодавно ми відіграли на Пермському міжнародному фестивалі «Пилорама», де відбулося чимало гострих дискусій на теми свободи, прав людини, культури. Фестивальний майданчик цього заходу розташований на території колишнього радянського табору для політичних зеків. Організатори «Пилорама» зібрали там найкращу російську рок-альтернативу.

Так звана вертикаль влади в Росії – це тотальна й фактично безконтрольна корупція на всіх рівнях. В Україні, на мій погляд, ситуація дещо інша. Передусім українцям не притаманно історично ліпити собі доброго царя з будь-якого колишнього партфункціонера або кадебіста. По-друге, в Україні досить розвинені демократичні інститути, плюралізм думок у парламенті. Принаймні поки що. По-третє, українці пам'ятають присмак свободи після Помаранчевої революції.

Зі світу по нитці, «Братам» на сорочку

Новий український кінопроект за повістю шведського письменника Торгні Ліндгрена зніматиметься в Карпатах, а його герої говоритимуть гуцульською говіркою

**Спілкувався
Ярослав
Підгора-Гвяздовський**

Про українське кіно більше говорять, ніж його бачать. Але, як кажуть, де не горить, там ся не курить. Українське кіно є, його не може не бути, так само як його неможливо не бити. Є за що. Аби обійтися без синців і прокльонів, ми започатковуємо нову рубрику, де йтиметься не про вже зняті фільми, а про стрічки, що готуються до зйомок. Адже лише в шухлядах столів Мінкульту вкриваються пилом кількасот цікавих проєктів, ще сотні курсують у пошуках фінансової підтримки між продюсерами й можливими інвесторами. До першого виходу рубрики «Українське кіно» ми підібрали

фільм «Брати» молодій київській режисерки Вікторії Трофименко. Вона має намір екранізувати книжку відомого шведського письменника, поета, драматурга й літературознавця Торгні Ліндгрена «Джмелиний мед».

У.Т.: Чому ви обрали саме цей твір для свого дебютного повнометражного фільму?

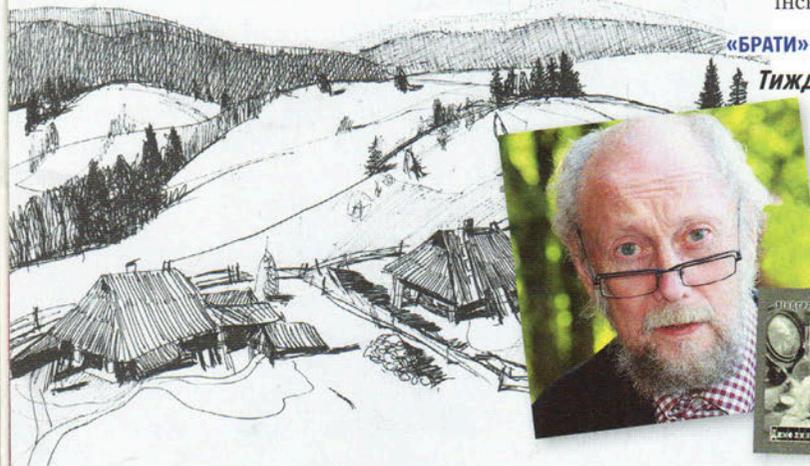
— Ця книжка просто мене знайшла. Сама. Я була в гостях і побачила літературу, яку подруга мала викидати. Вона запропонувала мені щось забрати, і я витягла три книжки, дві з яких були Торгні Ліндгрена. «Джмелиний мед» виявився справжнім кіно, настільки цей твір був кінематографічний. І він став «моїм»: багатьом ця повість не подобається, її навіть називають огидною, а фінал — поганим, а мені

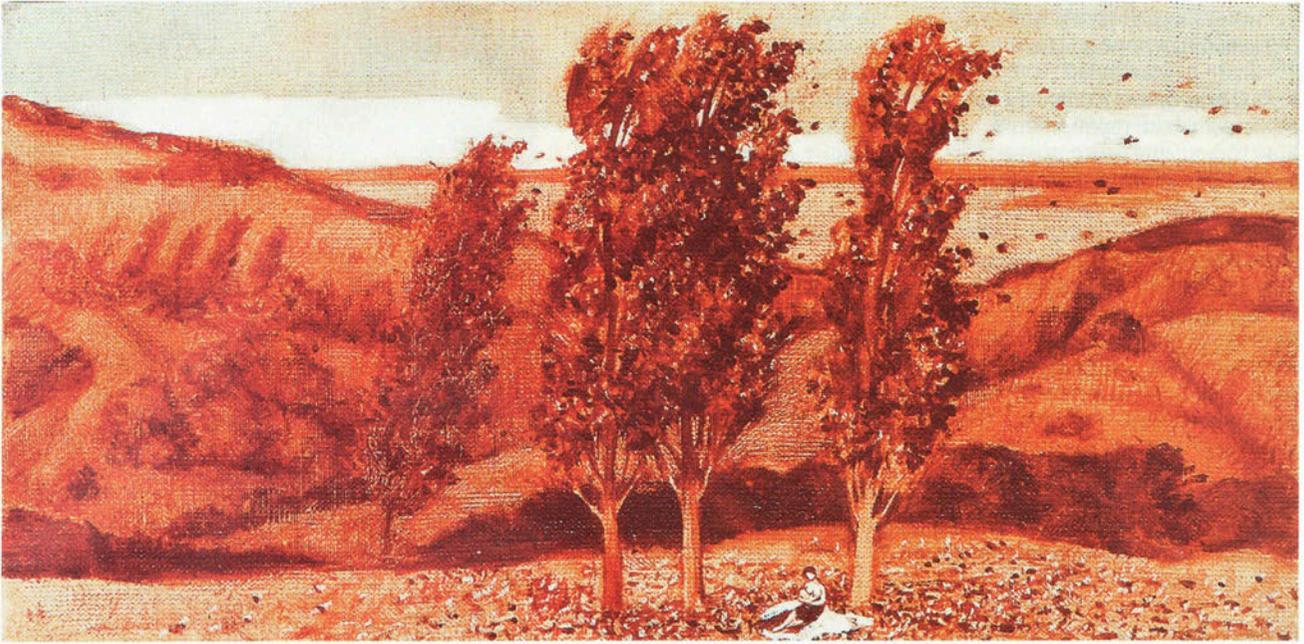
«БРАТИ»

Тиждень виокремив особливості майбутньої стрічки

Першоджерело

Повість «Джмелиний мед» Торгні Ліндгрена. Вийшла друком 2000 року після п'яти років роботи над нею. Перекладена 30 мовами; 2002-го — українською. В книжці йдеться про жінку-письменницю, котра приїхала далеко в гори Швеції читати лекцію про юродивих, блазнів і святих. Натомість лишилася жити в одного старого на ім'я Гадар, котрий хворів на рак і мав рідного ненависного йому брата Улофа, хата якого була неподалік. Гадар не міг померти, поки курилося з димаря Улофа. Вся повість — це писання жінкою книги про святого Христофора й вислуховування двох версій спільного життя братів. У цій повісті з подвійним дном витончена філософія схована між рядків, як міфи ховаються за реальністю. У фільмі «Брати» дія роману адаптована до українських реалій

здається – навпаки. Так, шведська література специфічна, але мені вона імponує. Тож, прочитавши «Джмелиний мед», я два роки тому вирішила його взяти за основу фільму. Захотіла купити права на книжку, довго шукала агента Торгни й знайшла, коли звернулася до посольства Швеції. А потім за півроку після запиту отримала згоду. Понад те, Торгни зацікавився українським кіно, а на моє прохання закріпити права на екранізацію агент відповів, мовляв, не хвилюйтеся, поки жодна людина не зверталася з такою пропозицією – оперу ставили, але про фільм ніхто не говорив, крім вас. Ми підписали ексклюзивний комерційний опціон із автором на право написати сценарій та екранізувати безплатно, бо Торгни подивився мої роботи і знайшов між нами щось спільне.

У. Т.: Цю спільність ви утворюєте зокрема й своєю ідеєю знімати в Карпатах, чи не так? Читаючи книжку, легко собі уявити Дземброню, Бухтівець або яесь інше віддалене й засніжене гірське й лісисте місце Карпатських гір. Цікаво, коли вам спала на думку ця ідея – під час прочитання чи після?

– Це відбулось органічно. Карпати як ідея натури народилася під час розмірковування, де знімати, бо у Швеції я фільмувати не збиралася. Є такі книжки, як, наприклад, «Сто років самотності» Маркеса, про екранізацію яких, читаючи, не думаєш – живеш у книжці, бажаючи лише перечитати її знову.

У. Т.: На презентації проекту під час II Київського міжнародного кінофестивалю ви говорили, що не лише зйомки проходять

у БРАТСЬКОМУ ДУСІ.

Атмосферні малюнки художниці Катерини Касьяненко, створені спеціально для проекту

у Карпатах, а й діалоги вестимуться гуцульським діалектом...

– Так, брати – одні з головних героїв книжки й фільму, говоритимуть по-гуцульськи, а ще один персонаж – жінка-письменниця – літературною українською мовою. Вона навіть певний час буде перекладати для себе їхні репліки, так само, »

БІОГРАФІЧНА НОТА

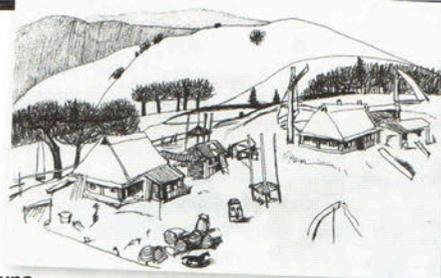
Вікторія Трофименко

2006 року закінчила Інститут культури і мистецтва за фахом менеджмент міжнародного туризму, а 2010-го – Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені Карпенка-Карого за спеціальністю режисер (майстерня Аркадія Непиталюка). В інституті зняла два документальні фільми як перший режисер і ще три як другий (стрічки брали участь у конкурсах кінофестивалів України, Ісландії, Великої Британії, Греції, Росії). Працювала з режисерами Семеном Горовим, Іваном Войтюком і Сергієм Лисенком. У межах програми «В пошуках істини» телеканала СТБ створила документально-постановочні телевізійні фільми «Нестор Махно», «Дев'ять життів Якова Блюмкіна» і «Закоханий агент Петров»

Герой-покровитель

Святий Христофор. Міфічна людина, ні року народження, ні могили якої ніхто не знає. Шанується і католиками, і православними. За легендою, берберського роду-племени, був кіноцефалом (песиголовим), називався Репрев і жив на межі III–IV століть. За тією самою легендою, кремезний і сильний, він працював перевізником людей через річку. Одного разу Репрев переносив дитину, та, донісши на інший берег, зрозумів, що це Ісус Христос, котрий узяв на себе всі гріхи світу. Ісус охрестив Репрева й дав йому ім'я Христофор – «той, що несе хрест». Святого Христофора вважають покровителем торгівлі, мандрівників, моряків і водіїв. Є одним із найпопулярніших святих

Натура

Карпати, Верховина. Пошук натури ще не проходив, але Карпатські гори як місце, що ідеально відповідає географії та духові книжки, є принциповим. Зйомки мають відбуватися в теплий і зимовий періоди року, аби показати минуле героїв та їхнє теперішнє

як це робить героїня в книзі, слухаючи монологи братів.

У. Т.: Окрім братів у романі є ще один важливий герой, святий Христофор, про якого жінка-письменниця пише свою книгу...

– Так-так. Це один із найцікавіших і найважливіших героїв! Я повикидала з тексту багато зайвих, як на мене, деталей і навіть те, що стосується діда братів і, власне, джмелиного меду – тому й стрічка називається не «Джмелиний мед», а «Брати». А от лінію Христофора посилила. Пишучи сценарій, ми з моїм художником Владом Одуденком перерили багато інформації та знайшли про святого силу-силенну неймовірних історичних матеріалів, від Давнього Єгипту й Греції до католицизму й православ'я. Спочатку я дуже шкодувала, що не можу про нього поговорити з Торгни, а тепер щаслива, що цього не сталося. Бо, шукаючи відповіді на запитання, чому він написав саме так і що він хотів цим сказати, знайшла чимало режисерських ходів і схем, як поставити сцени. І до того ж, намагаючись розв'язати його головоломку, я створила свою! Річ у тім, що за однією з легенд, святий Христофор мав обличчя пса, його колись так і малювали на іконах (тепер таких образів по церквах не відшукати, бо вони схожі на відгомін поганства). А коли він охрестився, Бог дарував йому вигляд прекрасного юнака. За іншою легендою, він був прекрасним юнаком, але коли охрестився й почав ходити з проповідями, побачив, що в нього закохуються жінки, й тоді попросив у Бога такої зовнішності, щоб вона йому не заважала, – і Бог дав йому подобу пса.

«БРАТИ»

Бюджет

€1 млн 300 тис. Бізнес-план передбачає 37 днів на зйомки повнометражного ігрового фільму з хронометражем 100 хвилин. Бюджет містить двомісячний прейпродакшн, написання діалогів, побудову декорацій, пошук костюмів тощо; зйомки на натурі з шістьма переїздами – два приїзди всієї знімальної групи до зимових Карпат, два до літніх і два до Криму. Знімати планують на «цифру» (в ідеалі). Постпродакшн: проявляти (в разі використання плівки) будуть у Польщі, монтувати – у Швеції, друкуватимуть також у Європі. Наразі підтвержене фінансування обсягом €20 тис.

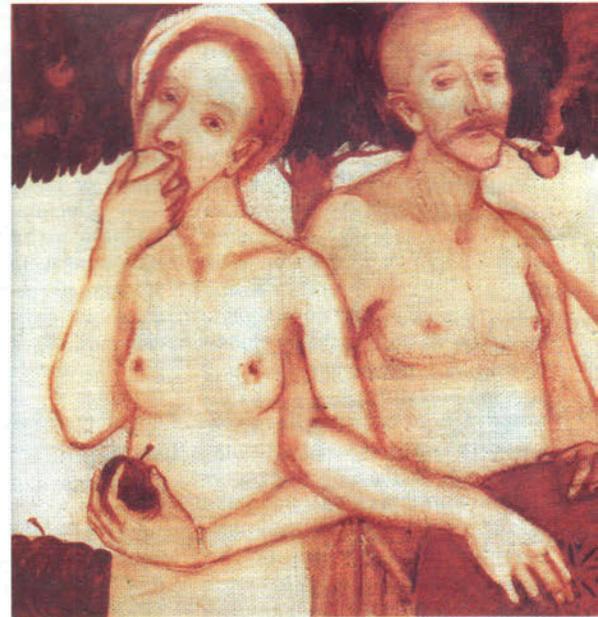
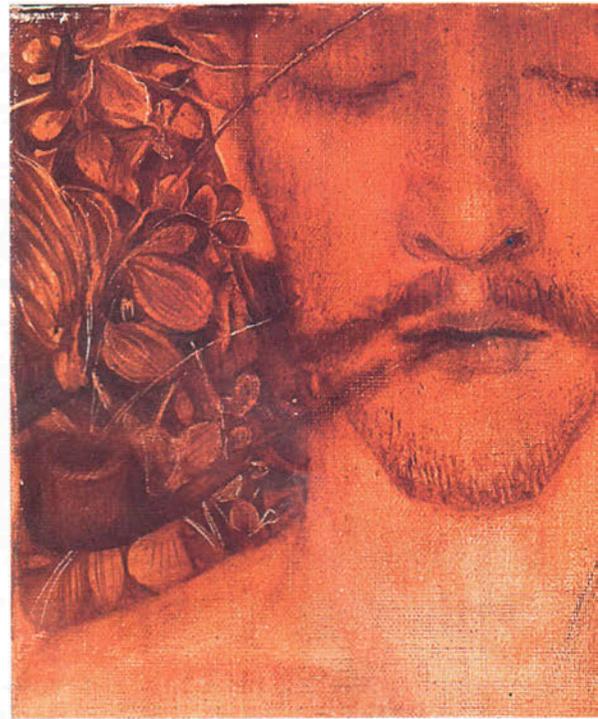
Це дуже важливо – одна людина з двома версіями життя. Цей Христофор, його дуалізм, існує в двох братах: кожний із них розповідає одну й ту саму історію по-різному. Й так само Христофор існує в героїні – вона стягає його дух. Ви не помітили, коли читали книжку?

У. Т.: Ні, я гадав, вона лише письменниця, яка захопилася історією ворожнечі двох братів і збирається написати про них нову книжку...

– Я закохалася в Торгни, бо зрозуміла, яка він глибока! В моєму сценарії немає обличчя Христофора. У святого і в письменниці буде одне лице на двох – її обличчя. Вона ніби несе дух Христофора, бере на себе його місію. Вона входить у життя цих старих братів і приймає в них сповідь, щоб вони могли спокійно вмерти. Ця функція Христофора визнана і католицизмом, і православ'ям.

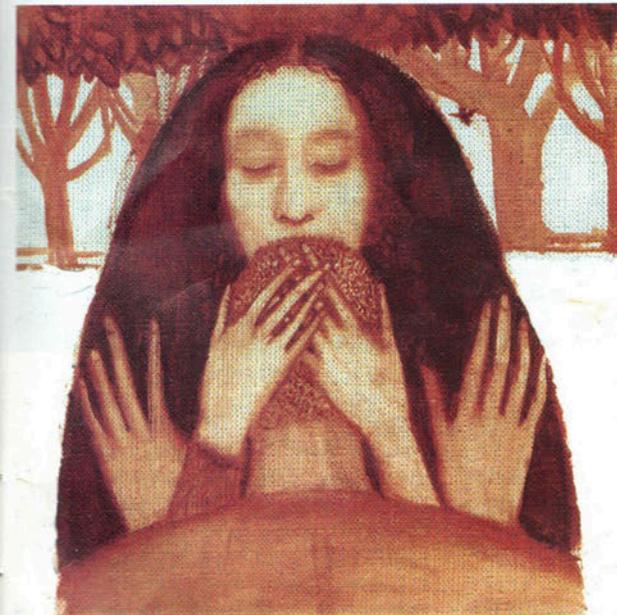
У. Т.: Як ви будете показувати Христофора, якщо його обличчя демонструвати не можна? Зі спини?

– Різними способами. Будемо деталями його заявляти, частково з різних ракурсів, але ніколи повністю. Мені поталанило залучити до команди найкращого українського оператора – Сергія Михальчука, тож, думаю, ми це завдання вирішимо... Я не відразу на Сергія вийшла. Спочатку думала про своїх знайомих, потім про шведів. Але швед не підійшов би, бо мусить бути саме українець, щоб він міг відчувати наш етнос. Мені тепер щастить на людей... Зустрілася з Михальчуком, розповіла про фільм, дуже детально – й він погодився.

Оператор

Сергій Михальчук. Закінчив Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені Карпенка-Карого (майстерня Олексія Прокopenка). З 1996 року – оператор компанії «Фільмотехніка». Як фотограф і як оператор працював у різних кутках світу, навіть у Антарктиді. В Україні знімав «Мамай» Олеса Саніна, Las Meninas Ігоря Подольчака та «Люзія страху» Олександра Кириєнка. В Росії працював оператором у фільмах Валерія Тодоровського – «Мій зведений брат Франкенштейн», «Коханець», «Стиляги». В Сирії знімав «Посвідчення особи» Гасана Шмейта. Має премію «за найкращу операторську роботу» на фестивалі в Сан-Себастьяні (фільм «Коханець»). На першому Одеському міжнародному кінофестивалі фільм із його участю «Дітям до 16...» Андрія Кавуна здобув головний приз – «Золотого Дюка»

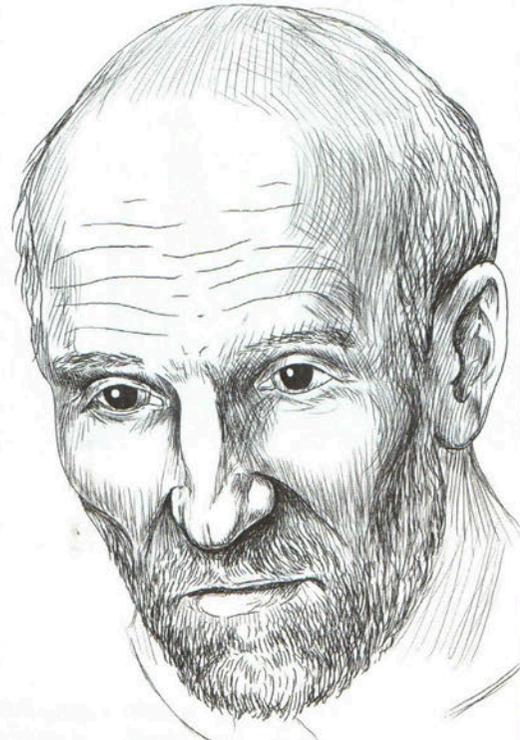

У. Т.: А актори? Ви уявляли когось, читаючи книжку?

– Ні. Проте я точно не хотіла й не хочу зірок. Спочатку думала взагалі не про акторів, а про звичайних людей, справжніх гуцулів. Та з непрофесійними акторами в драматичному фільмі дуже важко працювати. Потім вплив Євген Гудзь із Gogol Bordello. Він ідеально нагадував одного з братів у юності, я його просто бачила в цій ролі. А потім мені спав на думку Пьотр Мамонов, який міг зіграти цього персонажа в старості. Вони чудово б доповнювали один одного: дуже специфічні люди, з філософським мисленням, без манірності та кокетства. Гудзь довго читав сценарій, потім казав, як усе цікаво, але зрештою відмовився, аргументувавши це тим, що на три роки наперед він зайнятий. Потім я вийшла на дружину Мамонова, котра є його агентом. Переслала їй перекладений російською сценарій. Він сказав, що не хоче брати в цьому участі, оскільки майже не знімається ні в кого, крім свого давнього друга дитинства Павла Лунгіна. Та зазвичай, зі слів агента, Мамонов відкладає сценарії на перших сторінках, а «Братів» дочитав до кінця. Це вже дає надію. Тож крапка не поставлена, сподіваюся, ми ще маємо шанс, переговорний процес триває. Актора на роль другого брата я оберу лише тоді, коли все визначиться з першим. З жіночою роллю так само складно, бо вона – це і є Христофор. Можливо, автор у неї і не вкладав такого змісту, та я вкладаю. Письмениця нівельована, тому про неї так мало йдеться. Але вона чиста й ідеально підходить для місії Христофора.

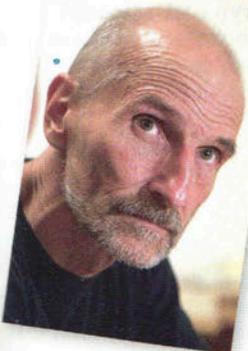
У. Т.: Ви вперше працюєте як сценарист, продюсер й режисер. Вдається поєднувати ці «ролі»?

– Це важко, я перетворилася на якогось офіс-менеджера, сиджу перед комп'ютером і весь час листуюся з людьми. Іноді здається, що мозок зараз вибухне. Однак усе ж таки я працюю не сама. Гроші тепер шукають і мої шведські копродюсери, Том Палмен і Андерс Гранстрьом, і вони долучають до проекту відомого європейського скрипт-доктора, котрий вичищає сценарії та робить свою резолюцію їхній професійності. Сподіваюся, не доведеться йти на суттєві компроміси щодо задуму. Тож, як кажуть у Європі, «фінгерс кросс» (пальці хрестиком, на щастя). ■

Головний актор

Пьотр Мамонов. Радянський, російський музикант, кіно- і театральний актор. 1980 року започаткував авангардну панк-групу «Звуки Му», 1988-го вперше знявся в кіно, у фільмі «Голка» Рашида Нугманова. А в 1990-му стрічці Павла Лунгіна «Таксі Блюз» за участю Мамонова присудили приз за режисуру на Каннському кінофестивалі. 2007-го Мамонов отримав російську відзнаку «Золотий орел» за роль отця Анатолія у фільмі «Острів». На початку 1990-х розпочав театральну діяльність, працював у театрі Станіславського, ставив свої моноспектаклі. Пише вірші, статті, книжки, робить переклади (знає англійську й норвезьку мови). Раніше був пияком і наркоманом, охрестившись у православ'ї, кинув пити й курити. Живе з дружиною в селі Ревякіно під Рязанню

Його ідеї правлять Грузією

Грузинський прозаїк
Гурам Дочанашвілі
про літературу своєї
країни, біблійні
сюжети та
сміливість
інтелектуалів

Записала
**Жанна
Безп'ятчук,
Київ–Тбілісі**

Фото:
Давид Месхі

Коли на різних творчих зборах або ж ідеологічно-культурних заходах, санкціонованих грузинською компартією, зачитували списки письменників, яких треба нагородити чи видати, імені Гурама Дочанашвілі в них не було. Залишати його книжку де-небудь на столику в бюрократичних коридорах чи кабінетах було небезпечно. Ні, догани за це не вносили й строків, на щастя, не давали. Просто дефіцитна книга миттєво зникала, її цупили, щоб читати вдома, за зачиненими дверима. Й робити це могли ті, хто вдень викреслював прізвище письменника з офіційних списків. Невийзний літератор, листи до якого впродовж багатьох років надходили тільки розпечатаними, знайшов прихисток на кіностудії «Грузія-фільм», у «вольєрі для інакодумців», де,

до речі, познайомився і з Сергієм Параджановим. Роман «Убрання перше» можна назвати книгою життя Гурама Дочанашвілі. Її головний герой блукає світами, пізнаючи суть тоталітаризму й демократії, свободи й влади. «Його ідеї, книги правлять Грузією», – так говорять про цього письменника в нинішній Грузії. Це публічно визнали навіть обидва її останні державні керівники – Едуард Шеварднадзе та Міхаїл Саакашвілі. **Тиждень** мав змогу особисто поспілкуватися з письменником.

Справжня грузинська література завжди була смілива, вона відіграла свою роль у розхитуванні старої системи. З мого покоління й старшого я б назвав братів Отара й Тамаза Чиладзе, це дуже хо-

роші прозаїки. З-поміж молодих також є непогані письменники. В Москві деякі наші літератори з успіхом видавалися, а нині вони перейшли на детективи, масову літературу. В СРСР тих, хто вихваляв владу й писав догідливі твори, призначали на керівні посади. Від цього було огидно. Сьогодні їхніх імен ніхто не згадає.

Є література ні про що. Я просто не зношу всіх цих нових віянь у літературі, коли використовується ненормативна лексика. Це ініціатива самих авторів, такі бездарні письменники завжди з'являються. Всі оці «ізми» для мене чужорідні. Хто ті футуристи, що мали таку популярність? Хто-небудь із них залишився в пам'яті? Ніхто. Раптом вистрибують із якимись витівками, завдяки

яким здобувають швидку славу. Ось ці футуристи мали моду носити якісь особливі краватки. І це їх виокремлювало.

Сьогодні люди розшукують ті кінофільми, які ми знімали на студії «Грузія-фільм». Тоді виходили сильні, сміливі стрічки, які випереджали час. Тепер дуже важко в кінематографі. Не знаю, як в Україні, а в нас це так. Раніше виходило багато художніх фільмів. Були періоди, коли студія «Грузія-фільм» випускала 10 стрічок на рік. А нині п'ять фільмів на рік – це рекорд.

Письменник несе величезну відповідальність перед своєю країною. Коли письменники догоджали радянській владі, вони продавали свою батьківщину, зраджували її. Кожний творець є завжди самотнім, а зв'язок із читачами – це окрема тема. В Грузії, на щастя, завжди був живий інтерес до літератури.

Усі герої літературного твору, весь його світ – це сам письменник. Згадаймо відоме висловлювання Гюстава Флобера «Мадам Боварі – це я». Літератор має прожити в душі життя навіть так званих негативних героїв, а його національний характер насичує всі елементи твору. Письменник завжди стоїть на рідному ґрунті. 1988 року я побував в Іспанії. Вже після тої подорожі прочитав книгу Хуана Рамона Хіменеса «Платеро і я». Це справді велика книга. І з неї я довідався більше про Іспанію, ніж під час перебування в країні. Або, скажімо, «Дон Кіхот» Мігеля де Сервантеса – це настільки іспанська книга, що вона стала найріднішою для кожного іспанця.

БІОГРАФІЧНА НОТА

Гурам Дочанашвілі народився 1939 року в Тбілісі. Закінчив історичний факультет Тбіліського університету. 1956 року був уперше засуджений за «антирадянську агітацію та пропаганду», 1958 року – вдруге за «спротив владі». З 1975-го по 1985-ий працював у журналі «Мнатобі». З 1985-го – головним редактором кіностудії «Грузія-фільм». Гурама Дочанашвілі називають «віртуозом грузинського слова», який здійснює унікальні експерименти з лексикою і синтаксисом мови. У Грузії за мотивами його творів здійснено численні театральні постановки, знято фільми, зокрема стрічку «Бесаме» (1989), реж. Ніно Ахвледіані.

БІБЛІОГРАФІЯ. ВИБРАНЕ

«Там за горою», збірка оповідань

«Пісня без слів», збірка оповідань

«Справа», збірка оповідань

«Обдарую тебе тричі, або Убрання перше», роман

«Глиба церковна», роман

«Були дивними й залишаються і людина, і життя», роман

«Ватер(по)лоо, або відновлювальні роботи», повість

«Окремо і разом», повість

«Гавайський вальс», кіносценарій (за мотивами власної новели «У нашому дворі йде дощ»)

Літературний твір щоразу народжується неповторно. Це зустріч зі Святим духом, який надихає й дає силу. Я ніколи не починаю писати одразу ж, як тільки щось мені спадає на думку. Коли ідея приходить до мене знову й знову, не полишає, тільки тоді я починаю втілювати її у життя. Багато разів переписую свої твори. Можна написати дуже швидко, але потім треба повільно допрацьовувати. Я все пишу від руки, комп'ютер не використовую. А ще не беру участі в різних письменницьких об'єднаннях.

Добрий письменник має бути і реалістом, і романтиком, і модерністом водночас. Він має поєднувати в собі всіх. Я не погоджуюся з тим, що хорошого письменника можна якось означити, встановити, до якого саме літературного напрямку він належить. Це неправильно. Ніяких рамок не треба.

Немає такого сюжету, якого б не можна було знайти в Біблії. Письменник не здатен придумати абсолютно нового сюжету, якщо все давно вже є. Над романом «Убрання перше» я працював 13 років. Тоді такий твір писати було важко, тим паче використовувати біблійні мотиви. Зрештою, його доля була дуже складною. Чому? Знову ж таки через біблійну тему блудного сина. Була страшна цензура, сильний тиск на письменників. Перша частина цієї книги вийшла в 1975 році, а другу не випустили окремим виданням, а просто надрукували в журналі й відрізали фінал. Його приліпили до інших оповідань, це було вже 1980-ті. Тоді в Грузії були й вільнодумні люди, які всупереч усім заборонам пропускали такі твори.

Не мені судити, чому і як «Убрання перше» випередило час. Те, що описано в романі, відбувається в Грузії в реальності, починаючи з перших років незалежності. Ми чимало пережили за останні два десятиріччя. А російські бомби, що падали на Горі! Скільки молоді в нас загинуло за ці роки! Книговидання через усе це зане-

пало. В 1990-х після розпаду СРСР виходило дуже мало книжок.

У радянські часи доводилося надягати маску й називати персонажів італійськими, іспанськими іменами. Коли мій роман «Убрання перше» мали публікувати в Росії, звідти надіслали лист нібито від працівників друкарні в Ленінграді, що вони не хочуть видавати цю «маячно шизофреніка». Після цього створили комісію, яка вивчала ситуацію. Вона попрацювала – й раптом видавати роман не лише дозволили, а й збільшили наклад у п'ятеро. Зрозуміти щось у всьому цьому було важко. А далі роман видали й продавали за валюту тільки за кордоном. Наші родичі в Алжирі змогли придбати його там російською мовою. Потім були перевидання. Проте біблійні місця скорочували, приміром, кілька речень об'єднували в одне. Хотіли як легкочитабельний детектив проштовхнути до друку. Кілька років тому в Москві знову вийшла ця книжка в рубриці «Культурна революція». Російське МЗС передало нам один примірник. У СРСР було ще й таке: коли Євгеній Євтушенко їхав за кордон і там сміливо висловлювався, потім по всьому Союзу різко посилювалася цензура. Ми тут у Грузії на собі це відчували.

В Грузії була дуже мужня інтелектуальна еліта. Всупереч комуністичному тиску й заборонам, у нас був ренесанс, вдалося зберегти грузинську мову. Коли наші колеги з інших соціалістичних республік, зокрема з України, дивилися грузинські телеканали, то дивувалися, як ми можемо таке давати в ефір, так сміливо говорити. Казали: «Нас за це посадили б». Виходив молодіжний журнал «Цискарі». Його редактор Давид Чарквіані що тільки не робив у ЦК Компартії, яку тільки маску не надягав, лишень би щось проштовхнути в друк. Тих людей, які своїм життям, своїм інтелектом, розумом допомогли зберегти й донести до людей такі твори, як «Убрання перше», вже сьогодні немає з нами. ■

КІНО

Непереможне минуле

Сильвестр Сталлоне вирішив з'єднати сивусивенну давнину з новомодним «М'ЯСОМ»

Після повернення Слая з концептуально новими «Роккі» та «Рембо» до цього «постпребудовчого» ідола починаєш ставитися інакше. Може, сірничок із рота героя «Кобри» й випав, але руки Роккі Бальбоа так само міцні. Й режисерська рука також. Сильвестр Сталлоне зрозумів, чого хоче публіка. Добре, що це сталося пізно, – після дюжини «золотомалинних» років, – ніж ніколи. Чесність, яку він сам завжди вважав найголовнішою чеснотою й за яку багато років отримував на горіхи, виплачуючи мільйони тяжко зароблених доларів на розлучення зі своїми роззяцькованими дружинами, нарешті принесла позитивні результати. Сповідальність останнього «Роккі» припала до душі глядачам, як і безкомпромісність четвертого «Рембо», де немає гламурного дотримання політкоректності Голлівуду. Його новий фільм «Нестримні» (The Expendables), попри всі трешеві сценарні моменти, є босяцьким витвором того ж таки Слая, який «забив» на рейтингові правила обов'язково сподобатися тинейджерам та їхнім батькам. Кров тече річками, антигероїв «мочать»

«Нестримні»
У кінотеатрах
України
з 12 серпня

із усіх видів зброї, а способи вбивства примушують полізти в мережу по інформацію, хто це все поставив.

Проте головне не це, а, звісно, склад команди фільму. За нього, власне, мусять уклонитися всі, хто сидів ночами у відеосалонах кінця 1980-х. Сталлоне зібрав усіх тогочасних зірок і всіх своїх тодішніх конкурентів жанру «екшн» – тут в епізодах Арнольд Шварценеггер, Брюс Вільс, Дольф Лундгрен, Міккі Рурк і Ерік Робертс. Партнер Лундгрена за «Розборками в малому Токіо» й кумир мільйонів, Брендон Лі (син Брюса Лі) загинув, тож Слай вписав у фільм іншого китайця, чемпіона

Анонси

12–15 серпня

Balaklava Odyssey

Михайлівська батарея (АР Крим, Севастополь)
Упродовж 4-х днів митці з України, Німеччини, Австрії, Росії, Литви, Угорщини, Латвії, Великої Британії та Франції творитимуть незабутню атмосферу фестивалю перформансів і медіа. В катакомбах Михайлівської батареї дев'ять країн представлятимуть інсталяції, анімацію, вистави, експериментальну музику і танці. Поміж рідзінюк програми – виставка європейської графіки, підводний концерт та відкриття пам'ятника «Водолаз-маяк» за проектом Вери Мухіної. На завершення свята – парад повітряних куль.

18–24 серпня

Porto Franko Fest

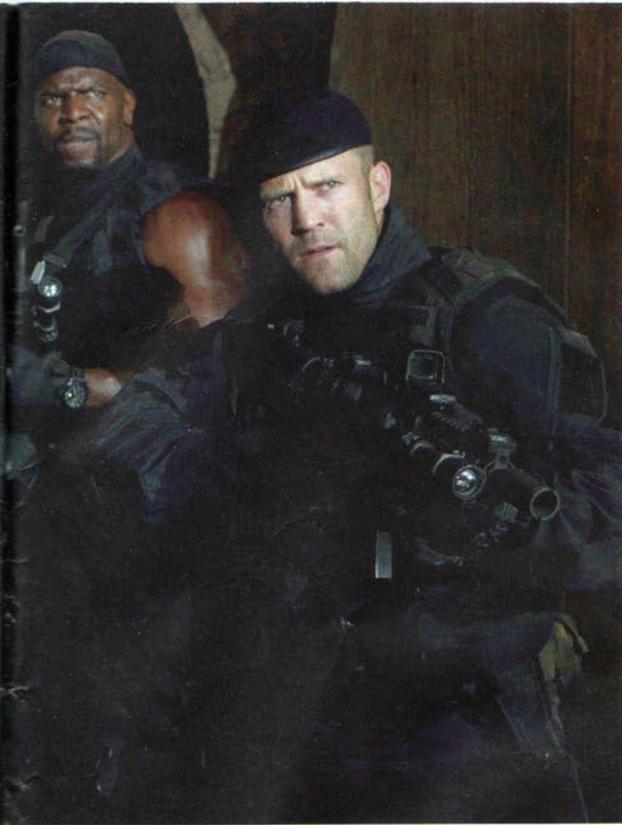
Ратуша, площа Ринок (Івано-Франківськ, історичний центр міста)
Мистецтво як симбіоз культур не знає кордонів. У межах творчого дійства Івано-Франківськ перетвориться на «круглий стіл» країн та народів. Кожен день фесту буде присвячений державі-учасниці (Польща, Іран, Німеччина, Китай, Франція) та представитиме її крізь призму кіно, музики, поезії, кухні. Заключним акордом проекту стане літературно-музичний тандем Тараса Прохаська з французьким віолончелістом Домініком де Війєнкуртом.

21–23 серпня

«Захід»

Замок Старого Села (Старе Село, Пустомитівський р-н, Львівська обл.)
Усім охочим пофестивалити варто знати пароль-гасло цього річного свята – «Своя культура. Тому що це круто!» Провідною ідеєю є підтримка всього українського – літератури, мистецтва, музики. Понад 30 гуртів, запрошених на дійство, співатимуть виключно українськомовні пісні. Зокрема – Ot Vinta, «Мертвий півень», «Тінь сонця», «Димна суміш», «Горгішеллі» та багато інших. Не менш насиченою буде мистецька програма, яка міститиме літературні читання, слем, реконструкції боїв, майстер-класи та козацькі забави.

світу з багатьох видів східних єдиноборств Джета Лі. Й до всіх їх додав супер-рестлера Стіва «Льодяну брилу» Остіна та важковаговика зі змішаних бойових мистецтв Ренді Кутюра. Плюс у кадрі новомодний Джейсон Стетем. Усі мають віддати належне Слаю: Шварц, Лундгрін і Робертс – бо вони вже в минулому; Вілліс, Рук і Стетем – бо потрапили в таке оточення. А глядачі – бо побачили те, про що мріяли в дитинстві – що буде, коли разом зберуться Слай, Шварц, Брюс і гоп-компанія? Перемогти минуле неможливо. Сталлоне це знає.

Ярослав Підгора-Гвиздовський

КНИЖКИ

Індро Монтанеллі. «Історія греків»

Ненав'язливим, подекуди навіть розважальним тоном автор розповідає про постаті, відомі більшості ще зі шкільної лави, – давньогрецьких політиків і філософів, поетів і драматургів, скульпторів та художників. Це історія не країни, а людей і цивілізації, яку ці люди творили, – її зародження, розвитку й занепаду. Автор не уникає принагідних коментарів, часом досить уїдливих, щодо сучасності, зіставляючи настрої, притаманні античності та новітній епосі.

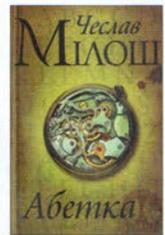
Джордж Бравн Тіндалл, Девід Е. Шай. «Історія Америки»

Фундаментальний твір висвітлює історію Америки, починаючи з доколумбівських часів і завершуючи президентством Джорджа Буша-молодшого. В цьому виданні зроблено акцент на соціальній, політичній та економічній історії праці, її ролі в житті американців. Показано процес побудови нації, специфічно американського способу життя, культури, еволюцію союзу різних націй, рас і верств до єдиного суспільства та правової держави.

Чеслав Мілош. «Абетка»

Есеїстика, свідомо творена на межі з романом, в абетковому порядку подає те, що має для автора значення: людей і країни, міста, вулиці, поняття та явища. Зі спогадів і роздумів письменника можна скласти уявлення про воєнну Варшаву й повоєнну Францію, Америку періоду холодної війни, про польський літературний процес середини ХХ століття тощо. Свобода від стереотипів, притаманна всім текстам Мілоша, незвичний погляд на суспільно важливі процеси та відомі постаті роблять цю книгу особливо цінною.

21–24 серпня

«Стародавній Меджибіж»

Фортеця «Біла Либідь» (селище Меджибіж, Летичівський р-н, Хмельницька обл.)

Під звуки фольк-музики у фортифікаційних спорудах оживе епоха середньовічних лицарських поєдинків. Уже традиційно програму історично-музичного дійства сформують групові битви (богурти), стрілецькі турніри з арбалетів, метання ножів і штурм фортеці. Останній день фестивалю, на відміну від трьох попередніх, буде цілком присвячений музиці. Виступатимуть гурти з Росії та України: Spiritual Seasons, «Веремій», «СонЦе», Itil. Надзвичайно цікавими обіцяють бути також ярмарки й майстер-класи.

22–29 серпня

Тиждень Актуально Мистецтва

Галерея «Дзига», «Фабрика повідла» (Львів, вул. Вірменська, 35, вул. Б. Хмельницького, 124)

Проект, у якому візьмуть участь близько сотні митців (Україна, Польща, Нідерланди, Велика Британія, Ізраїль, Ісландія, Канада), передбачає вистави, street-art, інсталяції, виставки живопису та фото, лекції і кінопокази. Структура імпрези складається з трьох блоків: «Авторські проекти», «Дні Мистецтва. Перформанс у Львові» та «МедіаДепю». Тема Тижня-2010: «На межі: Абстрактне versus Реальне».

28–29 серпня, 19.00

«Фігаро. Події одного дня»

Національний академічний драматичний театр ім. Івана Франка (Київ, пл. Івана Франка, 3)

Сучасна постановка комедії Бомарше під керівництвом Кіріла Серебреннікова – це вибухова суміш пристрастей, витонченої іронії, серйозних роздумів та гарної акторської гри з домішками політики й сексу. Зміна сюжетної лінії породжує неочікувані повороти, а дивні перетворення викликають низку пікантних запитань. У головних ролях: Євгеній Міронов, Елена Николаєва, Лія Ахеджакова, Андрій Фомін, Віталій Хаєв та інші.

Цитадель інків

Мачу Пікчу – загадкова твердиня
знищеного народу, до якої не змогли
дістатися навіть конкістадори

Автор:
Максим
Кідрук

«Вона винесе до дідька твої мізки, хлопче!» – так сказав про Мачу Пікчу один бувалий мандрівник-австралієць у хостелі в Мехіко під час моїх мандрів Латинською Америкою. Він незадовго до нашої зустрічі побував у Перу, підіймався на вершину, на якій заховалося загублене місто інків, і не перестав розхвалювати ту таємничу фортецю. Це звучало вельми солідно й переконливо. Тож наступного року разом із Яном, моїм товаришем із Чехії, я вирудився до Перу.

НЕПРИСТУПНА ТВЕРДИНЯ

У перекладі з мови тубільців кечуа Мачу Пікчу означає «стара вершина». Особливість стародавнього міста в тому, що збудоване воно точнісінько на лезі гірського хребта над долиною річки Урубамба. Звідусіль цю твердиню обступають глибочезні урвища, оточені ще неприступнішими масивами скель. Збудована високо поміж хмар посеред важкопрохідних андійських хребтів загадкова цитадель протягом чотирьох сотень років лишалася зовсім невідомою цивілізованому світові. Місто розташоване в такій глушині, що іспанські конкістадори

так і не змогли його розшукати. Відкрив Мачу Пікчу професор Єльського університету Хайрем Бінгхем 24 червня 1911 року. До цитаделі його провів перуанський індіанець, узявши за послуги гіда лише два долари. З одного боку, завдяки такій утаємниченості Мачу Пікчу лишилося незруйнованим, з іншого – нам практично нічого не відомо про його жителів та історію завоювання.

Дістатися до стародавньої твердині навіть у наші дні не просто. Сьогодні єдиним можливим способом потрапити на Мачу Пікчу є вузькоколіяка. Вона тягнеться від Куско, міста в

ФОТО: REUTERS

перуанських Андах, адміністративного центру однойменного регіону, а в минулому – столиці Інкської імперії, через населений пункт Ойянтайтамбо, розташований на висоті 2792 м над рівнем моря, до Агуас Калієнтес, крихітного містечка біля півніжньої вершини, де інки звели свою фортецю.

Кількість потягів із Куско обмежена, а квитки там – дуже дорогі, тому більшість мандрівників спочатку добираються до Ойянтайтамбо, де автомобільна дорога обривається, а вже звідти прямують на Агуас Калієнтес дешевшим потягом, призначеним саме для ошадливих турист-

тів. Жодним іншим способом до Мачу Пікчу не потрапити – звісно, якщо у вас немає приватного гвинтокрила або ж ви маєте непереборне бажання кілька днів тюпати навпростець горами.

Щоправда, коли ми з Яном прибули до Куско, з'ясувалося, що не лише брак місць на потяг може завадити піднятися на Мачу Пікчу. Весь регіон Куско захлинявся в бурхливих страйках. Власне, напередодні, піднімаючись до Саксайуамана, ще однієї інкської твердині, я чув, як поодинокі мандрівники безперестану торочать про якісь акції непокори в горах. Утім, я не звертав на ті розмови уваги, а тому не мав уявлення про справжні масштаби затіяних перуанцями заворушень. Страйкують водії автобусів? То й дідько з ними! Візьмемо з Яном таксі на двох, переплатимо трохи і спокійно дістанемося до Ойянтайтамбо! Отак я собі думав. Але не так сталося, як гадалося.

СТРАЙКАРИ

Причина страйку в Куско була, як на українця, вельми банальною. За тиждень до мого прибуття в столицю регіону до місцевих активістів дійшли чутки, що вельмишановний сеньйор Алан Гарсія Перес, президент Перу, надумав приватизувати в горах чималий шматок землі. Суспільно свідомі городяни миттю збурили решту волелюбної провінції, й за кілька днів увесь штат займався різними безчинствами. В найвіддаленіших куточках почалися заворушення та колотнеча, що поволі докотилися до столиці. 21 липня, якраз тоді, коли я вирушав на Мачу Пікчу, страйк досяг свого апогею. Дороги перетяли завалами, в гірських селищах звели барикади, ніхто не працював, ніхто нікуди не їздив. Кілька невдах бекпекерів (туристів-дикунів), які ненароком опинилися посеред цього безладу, не знали, що діяти й куди бігти. Все це, звісно, було б дуже цікаво, якби ми з Яном не входили в число тих невдах...

«Чекати, – відповідали мені, коли я питаю, що робити, аби пробитися до Ойянтайтамбо. – Може, уряд домовиться з повстанцями, й завтра дороги розблокують».

Однак я не міг чекати, оскільки вже мав на руках квиток на вечірній потяг «Ойянтайтамбо – Мачу Пікчу» (\$62), дозвіл на відвідання загубленого міста (для іноземців коштує \$40), а також бронювання ліжок на дві ночі в гостелі в Агуас Калієнтес (а це ще додатково \$24). Утім, мій бойовий запал трохи пригас після того, як цілу годину ми з напарником безрезультатно протинялися вуличками Куско, намагаючись знайти хоча б якусь таратайку на колесах. Зрештою, ми таки надібали таксиста, котрий за шалену суму погодився спробувати провезти нас через завали.

Хвилин за десять, петляючи вузькими закапелками, то видираючись угору, то спускаючись униз, нам вдалося виїхати з Куско. Я зрадив, адже першу лінію завалів, одразу на виїзді з міста, було подолано. Та радість виявилася передчасною. Через три чи чотири кілометри дорога піднімалася на одну з вершин і проходила повз невелике гірське селище. На самому в'їзді в село шлях перегороджувала купа каміння й повалених дерев. Праворуч барикади виднілися вузький прохід, який страйкарі, вочевидь, залишили для власних потреб, однак у ньому незмінно чатували півдюжини озброєних ломами, битами та камінням перуанців.

Побачивши натовп набурмосених горян і зрозумівши, що наша поїздка може закінчитися невідомо чим, я першим ділом розпихав усю готівку по трусах та шкарпетках, а затим всунув паспорт у задню кишеню джинсів. Усі інші речі не такі важливі. Таксист тим часом спинився на безпечній віддалі від звалища (звідки його не могли дістати камінням) і щось прокричав до бунтарів у проході. У відповідь горяни заперечно захитали головами. Мовляв, забирайся геть по-хорошому. Шофер закрав вікно й винувати проказав: «Не вийде. Може відвезти вас назад до Куско».

Зненацька я помітив, що чоловіки на барикаді заворушилися. Деякі, боязко озираючись, позадували в придорожню тінь. Я роззирнувся й зрозумів причину переполоху. Зліва на дорозі неподалік від нашого таксі вигулькнув білий патруль- ▶

Це місто-фортецю збудовано приблизно **1440** року на висоті **2450** метрів над рівнем моря

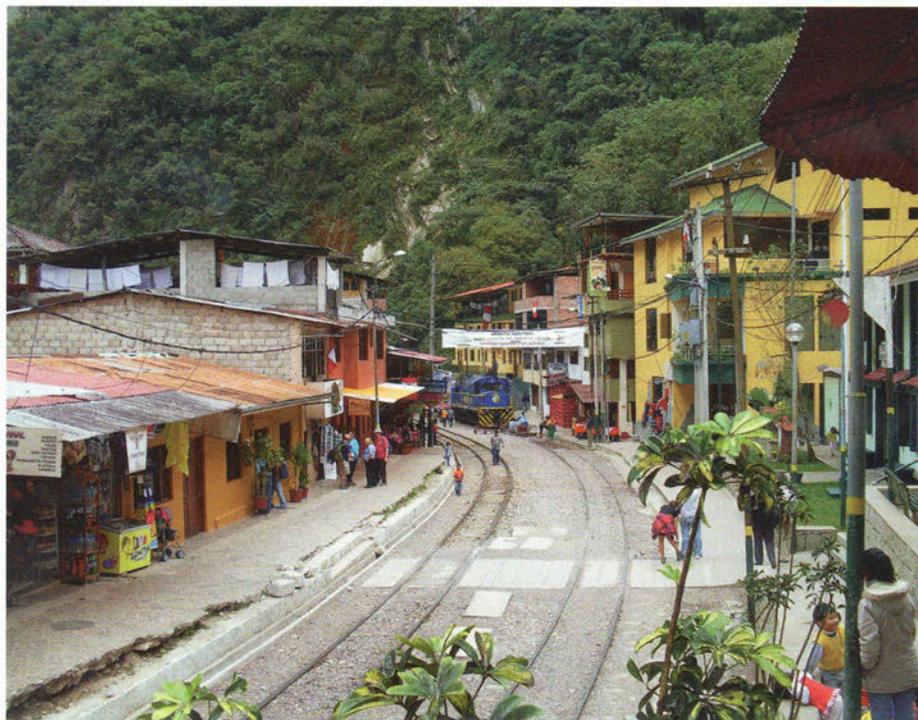

ФОТО: МАКСИМ ВЕРНУК

ний джип. Страйкарі, стискаючи в руках каміння, знехотя відходили. Ніхто з горян поки що не мав бажання розпочинати відкриту конфронтацію з представниками закону.

Джип наблизився до барикади, з'їхав з дороги і почав об'їжджати завал. Ось тоді мене немов струмом ударило. Я миттю втямив, що це наш єдиний шанс.

«За ним! Їдь за ним! Швидше! – шарпав я таксиста за плече. – Підійми їх під самий бампер! Go, go, go! Go, map! (Їдь, їдь, їдь, чуваче! – англійською) Vamos, ahora mismo! (Поїхали, негайно! – іспанською)».

Таксист розкумекав, що від нього вимагається, завів двигун і прилаштувався за поліцейським джипом. Однак цей хитрий маневр не лишився непоміченим страйкарями. Майже миттєво між нашим бампером та багажником джипа втиснувся якийсь селюк, ризикуючи потрапити під колеса. Не звертаючи уваги на поліцейських, він обурено загамселив руками по капоту. За ним підбігли інші, й у наші вікна полетіли кавалки бруду, гнилі овочі. Проте посправжньому я почав хвилюватися тоді, коли кілька найактивніших перуанців налетіли на таксі й узялися розхитувати авто з боку в бік.

«Виходьте! – заверещав нам таксист. – Забирайтеся геть із моєї машини!»

Я благально зазирнув у одне з бокових дзеркал поліцейського джипа, який протискався між завалами попереду нас. На хвилику мені вдалося вхопити погляд полісмена за кермом. Але вже наступної миті доблесний страж правопорядку сховав очі. Очевидно, полісмени не мали ані найменшого бажання встрявати у неприємності через двох тупоголових. Таксист істерично горлав, розуміючи, що його авто от-от перетвориться на купу металобрухту. Обводячи очима розлючений натовп, я думав, що експедиція підходить до свого завершення.

Дуже повільно я вийшов з машини. Ян теж. Перуанці замовкли й оточили нас щільним кільцем. Деякі стояли так близько, що я чув їхнє дихання, бачив їхні насторожені лиця та холодний блиск чорних очей. Кілька секунд панувала тиша. А тоді... перуанці просто розступилися.

Від несподіванки я розгубився. Зрештою, мене вивів із заціпеніння вигук таксиста, який грубо попрохав зачинити дверцята й забиратися геть із дороги, побажавши нам на прощання здохнути в тому Ойянтайтамбо. Бунтарі поволі розхо-

ВИСОКО В АНДАХ.
Агуас Калієнтес – останнє містечко на шляху до вершини, на якій розташована фортеця Мачу Пікчу

дилися, час від часу кидаючи на мене та Яна апатичні погляди. Все, що їм було потрібно, – не пропустити машину. Ніхто не може проїхати в Ойянтайтамбо, бо страйк. Коли хочете йти пішки – з Богом, Парасю...

Відтак я закинув наплічник на спину. Лише зараз відчув, як скажено калатає серце й тремтять коліна.

НАД ПРОВАЛЛЯМ

Ніхто й не думав нас займати, тож без усяляких перешкод ми з Яном перейшли завали і, піймавши попутку по той бік гірського хребта, доїхали до Ойянтайтамбо – якраз вчасно, аби потрапити на вечірній потяг на Агуас Калієнтес. Ніч ми провели в готелі, а на ранок уперше в житті піднялися на загадкову твердиню.

Мачу Пікчу збудували приблизно в 1440 році, за 100 років до падіння імперії інків, за наказом великого правителя Пачакутека. На широких терасах, що нависають буквально над проваллям, з ретельно відполірованих блоків іноді розмірами вище від людського зросту інки звели грандіозні храми, палаци та вівтарі для жертвоприношень. На штучних ступінчастих майданчиках, які збігали вниз до річки Урубамби, вирощували сіль-

ВАРТО ПОБАЧИТИ
Вузькоколіяка, що тягнеться горами від Куско до містечка Агуас Калієнтес.
Саксайуаман – ще одна інкська фортеця в Куско, менша від Мачу Пікчу.
Ойянтайтамбо – селище в Андах, розташоване на висоті 2792 м над рівнем моря.
Урубамба – річка в гірській ущелині, до якої ступінчасто збігають тераси правильної геометричної форми, влаштовані ще давніми інками

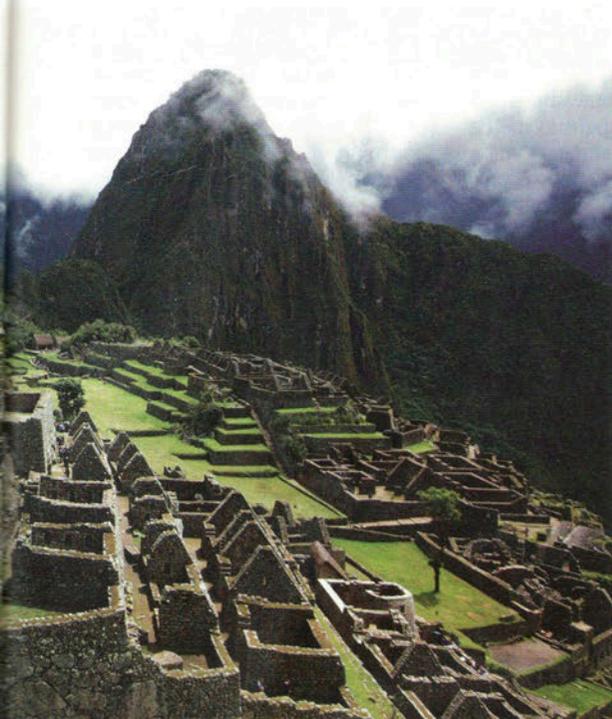

ФОТО: REUTERS

ФОТО: EPA

ського господарські культури, в центральній частині міста розкинулася священна площа, де відбувалось ушанування Інті, бога сонця. Місто існувало до 1532 року, коли в імперію вдерлися іспанці під проводом Франціско Пісарро, після чого всі його жителі таємниче зникли.

Ми з Яном ошелешено спинилися на краю найвищої еліптичної тераси. Гігантський багатоступінчастий комплекс лежав перед моїми очима й чимось нагадував величезний кар'єр, де добувають руду, ось тільки кожен рівень, який збирав униз до річки, мав напрочуд

МРІЯ МАНДРІВНИКІВ. Більше ніж 400 років це місто стояло порожнім. Тепер стало всесвітньою спадщиною ЮНЕСКО

РЕЧІ ІНКІВ. Знахідки археологів Ельського університету. Артефакти залишилися, а куди зникли їхні господарі – невідомо

правильну геометричну форму. Я думав про те, що аби спорудити тут місто, потрібна неймовірна кмітливість і майстерність. За оцінками фахівців, половина всіх зусиль, витрачених на будівництво Мачу Пікчу, пішла на підготовку майданчика й фундаментні роботи. Масивні підпірні стіни й тераси більше п'яти століть тримають на собі ціле місто, не дозволяючи дощам і зсувам знести його у прірву.

Облазивши за півдня всі культові споруди, піднявшись на сусідню вершину, з якої Мачу Пікчу видавалося крихітним сіро-білим бльмом на крайці

мускулястого гірського кряжу, я переконався, що знайомий австралець мав рацію. Від побаченого в кого завгодно «винесе мізки».

P.S. Незабаром після нашого візиту сильні зливи спричинили страшні зсуви в горах між Ойянтайтамбо та Мачу Пікчу. В результаті залізниця була зруйнована одразу в кількох місцях, а 1100 туристів залишилися відрізаними від світу в селищі Агуас Калієнтес. Мандрівників довелося евакуювати вертольотами, й твердиня Мачу Пікчу опинилася відрізаною від світу щонайменше на півроку. ■

МАНДРІВНИКОВІ НА ЗАМІТКУ

Зменшити витрати на дзвінки в роумінгу можна, скориставшись послугою TravelSiM. Вона працює в 182 країнах світу та в 70 з них передбачає безкоштовні вхідні дзвінки.

Вартість вихідних дзвінків від \$0,29/хв.

Обрати стартовий пакет можна відповідно до ваших потреб. Мінімальний стартовий пакет «Проба» з \$5 на рахунку коштує \$14.

Поповнювати рахунок ТревелСімки можна на будь-яку суму від 10 грн де завгодно – в офісах туристичних компаній України, за допомогою платіжних терміналів, у платіжних системах «Портмоне» та «Приват24», і навіть за допомогою віртуальних грошових одиниць WebMoney. Абонентам роумінгу TravelSiM доступні безліч зручних додаткових послуг (на кшталт «Локатор», «Переказ коштів», «Передзвоніть мені» тощо).

Деталі на сайті w.TravelSiM.ua або за тел. (044)223-8008.

Життя одне. Живи!

Феєрія
мандрів

ПЕРУ І ЗНАЙОМСТВО З АМАЗОНКОЮ
Ліма-Куско-Пуно-Арекіпа-Колка-Наска-Ікітос-Ліма
15 днів/14 ночей 2655 у.о

Туризм. Відпочинок. Екскурсії. Авіаквитки.

м. Київ, вул. Гайцана, 8/9, © Арсенальна
тел.: (044) 501 01 82/83, 583 05 20
www.feerie.com.ua

№1 ДТАУ АД № 000121 від 14.02.2006

ДОДАТКОВА СІЕСТА

У неділю зібрався до бібліотеки. Аж вона зачинена – на літо дали додатковий вихідний. Ну, я за бібліотекарок радий – але як же читачі? У будень прийти не випадає, бо книгозбірня працює з 11.00 до 17.00. Та й хіба тільки тут проблема? Деякі музеї, особливо провінційні, теж влаштували собі додаткову літню чи то мегасіесту, чи шабат. Приїдеш спеціально зі столиці, та ще й групою, – і цілуй замок. Бо не лише в тебе, а й у людей теж у суботу вихідний – а їм же ще треба попоратися на городі. Отож пригадується ще антирадянський анекдот, що в нас у житті на загал лише чотири проблеми. Але фундаментальні: зима, весна, осінь... І, звичайно, літо. ■■

Ігор
Кручик

РОЗМІЯЛАСЯ

На півночі Німеччини вже в'ятнадцяте стартувала міжнародна літня академія «Грайфсвальдський Українікум». Разом із інтенсивним курсом української мови цього року слухачі академії дізнаються про жіночу літературу в Україні, історичний вимір українсько-російських відносин та позначення глобалізації на вітчизняній літературі. Заздрю німцям, щороку їм читають лекції найвідоміші українські науковці. Чому ніхто не дає нашим провідним інтелектуалам гранти на викладацьку діяльність у східно-українських університетах? У мене є одна дуже наївна мрія, вона називається «Криворізький Українікум». ■■

Інна
Завгородня

НЕБО Й ЗЕМЛЯ

У нашому сільському продмазі продавчиною працює симпатична українськомовна брюнетка. Додам до її чеснот швидкість обслуговування, присмну усмішку та виняткову ввічливість. Завжди. Навіть у нічну зміну. А от співробітниця прес-служби одного з міністерств не знає, на яку електронну адресу можна надіслати інформаційний запит і чи взагалі можна. Й коли мені пошастить дотелефонуватися – як правило, ніхто не бере слухавки. Акредитацію в них завершено за 2 години до кінця робочого дня, а з профільних питань у міністерстві часто «не компетентні надавати відповідь». Куди можна клопотати, щоб цих «девушек» поміняли місцями? ■■

Валентина
Кузик

Олена
Чекан

Богдан
Буткевич

Жанна
Безп'ятчук

СУТНІСТЬ

«Не чіпайте! Це ж моє дитинство!», – ридало крихітне дівчисько, прикриваючи довгою спідничкою піщані палаци й усіх їх мешканців. Дві інші дівчинки мовчки намагалися затоптати ніжками крихке королівство. Я діяла як Deus ex machina в давньогрецькому театрі: зненацька й радикально. «Бачите он ту камеру спостереження? – спитала я в хуліганок, показуючи на вуличний ліхтар, – вона записала всі ваші дії. Зараз викликаю ОМОН (я витягла мобілку): він із вами розбереться». – «Не треба», – заревли малі. Я помилувала їх, але пообіцяла повернутися. Не вірю, що люди народжуються «напівфабрикатами» і їх можна якось відшліфувати. Хіба що навчити користуватися виделкою й ножем. Сутність народжується разом із дитиною. ■■

ПРО ВАЖЛИВІСТЬ ВІДПОЧИНКУ

Уже три роки я не був у нормальній відпустці. Нормальна відпустка – це коли відпочиваєш під час неї, а не розгрібаєш усі хвости та роботи, що не доробив за час основної роботи. Вибачте за тавтологію – проте я навмисно. Щоб вас так само дістало слово «робота», як воно дістало мене за останні кілька днів. Відчуваю, що швидко й упевнено перетворююсь на мізантропа. Коротше кажучи, явно переоцінив власні сили та можливості – жодна людина не може так довго не відпочивати. Тож доведеться порушити обіцянку – не витратити час на всілякі там моря/пляжі. Організм каже – треба, й мені нічого не залишається, як крикнути: «Так точно!» ■■

БУТИ НЕ ПЕРШИМ

У провінційному британському містечку я заходила в двері, а назустріч виходив хлопчик років п'яти. Й, о диво, він упевнено відійшов назад, а на мою пропозицію пройти першим відповів категорично відмовою. Мені довелося послухатися його. Ця картина – вічний фантом, що наздоганятиме у вагонах метро, де жінка з квітами стоїть навпроти довгого ряду сидячих джентльменів. Він ударятиме по обличчю разом із скляними вхідними дверима метрополітену. Він нависатиме тишею над кімнатою, де традиційно не знайшлося жодного лицаря, який би подав стілець тій, у кого його не виявилось. Й він завжди буде просякнутий ароматом відкоркованого в переповненій маршрутці пива. Мені хотілося подякувати батькам того хлопчика, але вони б не зрозуміли, за що. ■■

Покриття
182 країни,
в мережах GSM та 3G

Взяв з собою за кордон
Свій мобільний телефон?
і **ДЗВОНИТИ** будеш всім?
Тоді для тебе ТревелСіМ!!

**Безкоштовні
вхідні**
в 70 країнах,
в т.ч. Туреччина, Єгипет
та 43 країни Європи

**Вихідні
дзвінки**
в 118 країнах
в межах \$0,29-\$1,00

Експрес-Звіт:
перегляд витрат
на екрані телефону,
не потребує
Інтернет-доступу

**Варіанти
поповнення**
всі можливі

ТревелПей:
просте поповнення
за допомогою телефону
і платіжної картки,
без Інтернет-доступу

**Зручні
послуги:**
Передзвоніть Мені,
Переказ Коштів,
Локатор тощо

**Безкоштовна
доставка**
по Україні,
на суму від 790 грн.

**Точки
продажу**
у всіх областях
України

Країна перебування	Вихід \$	Вхід	Країна перебування	Вихід \$	Вхід	Країна перебування	Вихід \$	Вхід
Австрія	0,55	0,00	Італія	0,59	0,00	Туреччина	0,55	0,00
Бельгія	0,65	0,00	Кіпр	0,29	0,00	Угорщина	0,65	0,00
Болгарія	0,75	0,20	Латвія, Литва	0,39	0,00	Фінляндія	0,39	0,00
Велика Британія	0,39	0,00	Німеччина	0,59	0,00	Франція	0,59	0,00
Греція	0,39	0,00	Польща	0,59	0,00	Хорватія	0,55	0,00
Грузія	0,55	0,00	Росія	0,45	0,00	Чехія	0,55	0,00
Єгипет	0,55	0,00	Словаччина	0,55	0,00	Швейцарія	0,69	0,00
Іспанія	0,59	0,00	Таїланд	0,85	0,25	Швеція	0,39	0,00

довідка та інформація про точки продажу:
(050) 800-1001 (044) 223-8008 (098) 800-1001
w.TravelSiM.ua

кращий
дилер
2007

платиновий
партнер
2008

платиновий
партнер
2009

К Н И Г А Р Н Я

**Запрошуємо Вас до нової Книгарні «Є» в Києві
за адресою: вул. Саксаганського, 107/47**

**Книги українською та іноземними мовами
подарункові видання та альбоми
мапи, атласи, путівники
канцтовари
листівки**